

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

JURGITA PUKNIENĖ
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

SMURTO ŽINIASKLAIDOJE POVEIKIS NEPILNAMEČIAMS IR JO PREVENCIJA

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:

Doc. dr. Alfredas Kiškis

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
1. ŽINIASKLAIDA, JOS FUNKCIJOS IR PAGRINDINIŲ DARBO SAŲVOKŲ SAMPRATOS.	6
2. SMURTO ŽINIASKLAIDOJE POVEIKIS IR POVEIKIO TEORIJOS.....	10
2.1 Užsienio šalių mokslininkų poveikio teorijos ir tyrimai	12
2.2 Lietuvos mokslininkų bei visuomenės narių vertinimai dėl smurto žiniasklaidoje poveikio nepilnamečiams.....	13
3. SMURTO ŽINIASKLAIDOJE NEIGIAMO POVEIKIO NEPILNAMEČIAMS PREVENCIJA	17
3.1 Teisinis reglamentavimas ir žurnalistinė etika.....	17
3.2 Žiniasklaidos industrijos subjektų kvalifikacijos kėlimas	19
3.3 Efektyvi kompetentingų institucijų veikla.	20
3.4 Informavimas, įspėjimas, indeksavimas	23
3.5 Techninės priemonės, ribojančios smurtinio pobūdžio pasiūlą nepilnamečiams	27
3.6 Šeimos, mokyklos, visuomenės įtraukimas į smurto žiniasklaidoje poveikio vaikams problemos sprendimą.....	28
4. SMURTO ŽINIASKLAIDOJE NEIGIAMO POVEIKIO NEPILNAMEČIAMS PREVENCIJOS TYRIMAS	31
4.1 Tyrimo metodika	31
4.2 Tyrimo rezultatai	32
IŠVADOS	54
PASIŪLYMAI	56
LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
SANTRAUKA	61
SUMMARY	62
1 PRIEDAS. Anketa vaikams.....	63
2 PRIEDAS. Anketa tėvams.....	69
3 PRIEDAS. Nepilnamečių ir tėvų anketų klausimų pasiskirstymas pagal tikslines kategorijas	75
4 PRIEDAS. Duomenys apie respondentus	76
5 PRIEDAS. Vaikų anketos klausimo Nr. 4 ir tėvų anketos klausimo Nr. 5 atsakymai	77
6 PRIEDAS. Vaikų ir tėvų anketų klausimo Nr. 26 atsakymai.....	85

IVADAS

Temos aktualumas. Remiantis Lietuvos Statistikos departamento paskutiniųjų kelerių metų baudžiamosios statistikos duomenimis¹, pastebima nepilnamečių nusikalstamų veikų mažėjimo tendencija, tačiau vis dažniau šiuolaikinėje žiniasklaidoje daugėja informacijos apie padidėjusį vaikų agresyvumą, žiaurėjančius smurto proveržius.

Vanda Vaitekonienė, nagrinėdama vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologines priežastis, savo moksliniame straipsnyje išskiria tris pagrindinius šaltinius, kuriais remiasi vaikų agresyvaus elgesio modelis, tai: šeima, bendraamžių grupės poveikis bei visuomenės informavimo priemonių įtaka. Autorės teigimu, žiniasklaida daro labai svarbų vaidmenį asmenybės socializacijai, o ypač televizija, nes vaikai neturėdami stabilios vertybių sistemos pasiduoda žiniasklaidos įtaigai, jiems sunku atskirti demonstruojamą fantazijų pasaulį nuo tikrosios realybės, stebėdami agresyvumą vaikai labiau linkę naudoti agresiją sprendami konfliktus, agresija tampa veiksminga konflikto sprendimo priemonė. Autorė taip pat nurodo, kad vaikų smurtinio ir agresyvaus elgesio ryšiai su smurtinių laidų žiūrėjimu įtakos greta kitų faktorių turi ir tokie faktoriai, kaip vyraujantis nekontroliuojamas televizijos laidų žiūrėjimas šeimoje, ikimokykliniame amžiuje ilgalaikis televizijos laidų žiūrėjimas, mokykliniame amžiuje ilgalaikis smurtinių programų žiūrėjimas². Roma Jusienė nurodo, kad tiek vaikai, tiek ir paaugliai neretai yra skatinami su smurtu susidurti stebėdami smurtines televizijos laidas, žaisdami smurtinio pobūdžio kompiuterinius žaidimus, todėl daugeliu atveju jie nėra niekaip nuo smurto apsaugoti, todėl nuo neigiamos televizijos bei pramoninės industrijos įtakos vaikus gali apsaugoti tėvų priežiūra bei tinkamas bendravimas su tėvais³. Kad nepilnamečiai yra ypač pažeidžiama informacijos gavėjų kategorija tvirtina ir Romas Gudaitis, kuris teigia, kad šiems asmenims, lyginant su kitais visuomenės atstovais, yra garantuojama didesnė apsauga, ypatingas dėmesys skiriamas visuomenės informavimo srityje⁴. Todėl yra svarbu tyrinėti smurto žiniasklaidoje poveikį nepilnamečiams, šį poveikį įtakojančius veiksnius ir jo prevencijos galimybes.

Mokslinis naujumas. Pastaruoju metu žiniasklaidoje propaguojamo smurto reguliavimas yra viena iš aktualių ne tik šeimos, mokyklos, bet ir visos visuomenės problemų,

¹ Lietuvos Statistikos departamentas. „Statistinės informacijos apie vaikus rodikliai. Nepilnamečių nusikalstamumas“. Prieiga internetu: <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1878> [žiūrėta: 2012-10-01].

² Vaitekonienė, V. Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai. // *Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga*. Vilnius, 2001, p. 26 - 33.

³ Jusienė, R. „Sunkūs“ paaugliai arba kodėl paaugliai elgiasi agresyviai? // *Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika*. Metodinis leidinys. Vilnius, 2007, p. 120.

⁴ Žurnalistų etikos inspektorius Romo Gudaičio 2003-2004 metų analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairės“. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5.show?p_r=3372&p_d=40493&p_k=1 [žiūrėta: 2012-11-05].

kurios aktualumą patvirtina gausėjantys tyrimai tiek Lietuvos, tiek ir užsienio šalių mastu. Labiausiai akcentuojamas pats žiniasklaidos neigiamas poveikis nepilnamečių asmenybės raidai, kurį nagrinėjo tokie autoriai: Alfredas Kiškis, Giedrė Kvieskienė, Gintautas Valickas, Rita Žukauskienė, Albert Bandura, Leonard Berkowitz, Rowell Huesmann ir daugelis kitų. Nors smurto žiniasklaidoje poveikis nepilnamečiams kriminologijoje buvo tyrinėtas nemažai, tačiau išsamiai smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijai, prevencinių priemonių taikymo mastų ir pastebimo jų poveikio analizei nebuvo skirta daug dėmesio. Būtinybę nagrinėti pastaruosius klausimus nulėmė siekis užtikrinti produktyvesnę ne tik kompetentingų institucijų, bet ir tokių institutų, kaip šeima, mokykla, veiklą, o taip pat siekis prisidėti prie prevencinių priemonių sistemos tinkamo įgyvendinamo, kartu ieškant naujų būdų apsaugoti nepilnamečius nuo neigiamo žiniasklaidos poveikio.

Darbo objektas – smurtas žiniasklaidoje, jo poveikis nepilnamečiams bei prevencija.

Darbo tikslas – išanalizuoti smurto žiniasklaidoje daromą poveikį nepilnamečių smurtinei elgsenai bei ištirti smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos sistemą.

Tiksliui pasiekti keliami šie **uždaviniai**:

1. Pateikti žiniasklaidos sampratą, jos funkcijas, taip pat nepilnamečio asmens, smurto bei agresijos sampratas.

2. Atskleisti smurto žiniasklaidoje poveikį nepilnamečiams, analizuojant užsienio šalių bei Lietuvos mokslininkų teorijas ir vertinimus, susijusius su visuomenės informavimo priemonėse demonstruojamo smurto poveikiu nepilnamečiui asmeniui.

3. Pateikti smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos sampratą ir tokių prevencinių priemonių rūšių teorinę charakteristiką.

4. Atlikti smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos tyrimą, siekiant nustatyti produktyvios prevencinių priemonių, reguliuojančių nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, sistemos veikimo kliūtis, taip pat pasiūlyti prevencinių priemonių sistemos tobulinimo kryptis.

Darbo tikslo pasiekimui ir uždavinių įgyvendinimui naudojami šie **metodai**:

1. Sisteminės analizės metodu siekiama tinkamai išanalizuoti darbui aktualias teisės normų nuostatas bei specialiąją literatūrą.

2. Lingvistinis metodas padeda išsiaiškinti tikslias sąvokų reikšmes, teisės aktų formuluotes.

3. Anketinė apklausa – pagrindinis empirinis tyrimo metodas, kuriuo darbe siekiama ištirti prevencinių priemonių sistemos, reguliuojančios nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, veiksmingumą.

4. Statistinių duomenų analizės metodu analizuojami atlikto tyrimo statistiniai duomenys.

5. Apibendrinimo metodas naudotas apibendrinti dėstymo dalis, susisteminti ir apdoroti literatūros analizės bei tyrimo analizės duomenis, formuluoti išvadas bei pateikti pasiūlymus.

Pagrindiniai magistro baigiamojo darbo šaltiniai – Lietuvos Respublikos teisės aktai, tarptautinės sutartys, specialioji literatūra: vadovėliai, monografijos, moksliniai straipsniai ir kiti teisės šaltiniai.

Struktūra. Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai.

1. ŽINIASKLAIDA, JOS FUNKCIJOS IR PAGRINDINIŲ DARBO SĄVOKŲ SAMPRATOS

Prieš pradėdant nagrinėti smurto žiniasklaidoje poveikį nepilnamečiams asmenims ir smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevenciją, vertėtų panagrinėti pagrindines sąvokas, kurios bus naudojamos šiame darbe.

Bene svarbiausia magistro baigiamojo darbo sąvoka – žiniasklaida. Terminas žiniasklaida (*žinia + skleisti, platinti*), matyt, pirmiausia pradėtas vartoti 1996 m. lietuvių išėivijos spaudoje vietoj sąvokų visuomenės informavimo priemonės arba masinės informacijos priemonės (*angl. mass media – visuotinis tarpininkas*)⁵. Žurnalistikos enciklopedijoje žiniasklaida apibrėžiama kaip: 1) organizuotos informacijos skleidimas viešosios informacijos rengėjų ir visuomenės informavimo priemonių sistemoje, 2) viešosios informacijos rengėjai, visuomenės informavimo priemonės, 3) spaudoje paskelbtos publikacijos, transliuotos radijo bei televizijos laidos⁶. Terminas žiniasklaida taip pat gali būti keičiamas tokiais terminais: masinės informacijos priemonės, viešosios informacijos priemonės, informacijos priemonės ar visuomenės informavimo priemonės. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 2 str. 82 d. pateikiama tokia visuomenės informavimo priemonės samprata – tai laikraštis, žurnalas, biuletenis ar kitas leidinys, knyga, televizijos programa, radijo programa, kino ar kita garso ir vaizdo studijų produkcija, informacinės visuomenės informavimo priemonė ir kita priemonė, kuria viešai skleidžiama informacija. Žiniasklaida taip pat apibrėžiama per jos poveikį žmogui. Pasak Klaus Hurrelmann ir Gerlinde Unverzagt, žiniasklaida – tai tikrovė iš antrų rankų, užverianti vaikams kelią pažinti aplinką tiesiogiai⁷. Žiniasklaida viešajame diskurse pristatoma kaip pilietinės visuomenės institucija, informuojanti visuomenės narius apie svarbius politinius, socialinius, ekonominius bei kultūrinius gyvenimo aspektus, neapsiriboja vien informacijos bei žinių sklaida. Šiais laikais ji yra vienas svarbiausių socializacijos veiksnių, užtikrinančių normų, vertybių bei požiūrių perteikimą ir leidžiančių pažinti socialinę tikrovę, esančią už mūsų kasdieninio patyrimo ribų⁸. Rosita Uznieinė žiniasklaidą apibrėžia kaip vieną iš socialinių institucijų – vertybių, normų, idealų sistemą, žmonių veiklos bei elgesio pavyzdžių ir kitų visuomenės kultūrinio proceso elementų visumą⁹. Žiniasklaidos priemonės – vienas iš veiksnių, lemiančių vaiko savivokos kokybę bei savęs vertinimą, kurio pamatas – asmeninės savybės

⁵ Urbonas, V. *Žurnalistikos pagrindai*. Vadovėlis. Ketvirtas, pataisytas ir papildytas leidimas. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007, p. 4.

⁶ *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai, 1997, p. 594.

⁷ Hurrelmann, K.; Unverzagt, G. *Kaip išugdyti stiprius vaikus*. Vilnius: Alma Littera, 2001, p. 138.

⁸ Uznieinė, R. *Medijinis ugdymas: švietimas, lavinimas ir mokymas apie žiniasklaidą*. Mokomoji knyga. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2009, p. 12.

⁹ *Ibid.*, p. 9.

(sąžiningumas, ištikimybė ir drąsa), ir nuomonės apie save patį iš kitų žmonių atsiliepiamų¹⁰.

Taigi, įvairūs mokslininkai, įvairiausioje literatūroje kalbėdami apie žiniasklaidą ją įvardija tiek kaip pačią viešo pobūdžio informaciją, tiek kaip informacijos skleidimą, tiek kaip viešos informacijos rengėjus, tiek kaip visuomenės informavimo priemones, ji taip pat laikoma pilietinės visuomenės institucija ar socializacijos veiksmu. Gali būti daugybė žiniasklaidos apibrėžimų. Šiame darbe žiniasklaida bus suprantama kaip visuma informacijos priemonių, kuriomis yra viešai skleidžiama informacija.

Išskiriamos tokios žiniasklaidos rūšys: televizija, radijas, spausdintinė žiniasklaida (knygos, laikraščiai, žurnalai), internetas. Visos minėtos visuomenės informavimo priemonės yra susijusios tarpusavyje, nes viena kitą papildo. Šios informavimo priemonės kaip socialinės institucijos, tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja vaikų ugdymo procese. Todėl šiame darbe bus tyrinėjamas smurto televizijoje, radijuje, spaudoje bei internete poveikis nepilnamečiams bei jo prevencija.

Žiniasklaidos funkcijos atskleidžia visuomenės informavimo priemonių vaidmenį ir svarbą. Vokiečių psichologė Maria Fürst pažymi, jog žiniasklaidos priemonėms tenka šios funkcijos: aktualios informacijos perdavimas, pramoga (ją ne visada galima atskirti nuo informacijos), normų ir vertybių perdavimas (pavyzdžiui, socialinių, politinių ar religinių), mokslo žinių skleidimas ir švietimas, gyvenimiškoji pagalba¹¹. Galime išskirti tris didesnes funkcijų grupes: kognityvinę (tai informacijos gavimas ir žinių įgijimas), atsipalaidavimas (pramoga ir bėgimas nuo nuobodulio) ir asmeninių poreikių (pavyzdžiui, pabėgti nuo tikrovės ar rasti pakaitalą socialiniams kontaktams) pateikimas¹². Vytautas Jakavičius savo darbuose nurodo šviečiamąją, lavinamąją bei auklėjamąją funkcijas. Šviečiamasis poveikis realizuojamas per įvairią, mokslus populiarinančią informaciją, kuri plečia, gilina mokykloje įgautas žinias. Lavinamasis poveikis priklauso nuo teikiamos informacijos turinio pobūdžio. Mat informacijos turinys gali būti tiesmukiškai teigiantis arba problemiškas, verčiantis klausantįjį ar žiūrintįjį gretinti, mąstyti, t.y. intensyviai protauti. Auklėjamasis poveikis reiškiasi per pateiktos informacijos vertinimus, požiūrius, siekiant juos įteigti žmonėms¹³. Pagal Renatą Matkevičienę, žiniasklaida šiuolaikinėje demokratinėje politinėje sistemoje vykdo tokias funkcijas: praneša politines naujienas, interpretuoja žinias, daro įtaką piliečių nuomonei, formuoja valdžios veiksmų dienotvarkę, socializuoja piliečius politiškai (ugdo politinę kompetenciją)¹⁴. Audronė

¹⁰ Uznieņė, R. Audiovizualinė žiniasklaida (televizija) ir vaikas. *Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 165.

¹¹ Fürst, M. *Psichologija*. Vilnius: Lumen, 1998, p. 341.

¹² *Ibid*, p. 342.

¹³ Jakavičius, V. *Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1998, p. 70.

¹⁴ Matkevičienė, R. Politinio žiniasklaidos diskurso apibrėžtys: žiniasklaidos, kaip politinės komunikacijos dėmens, tyrimas. *Informacijos mokslai*. 2008, Nr. 44, p. 108.

Nugaraitė išskiria tokias žiniasklaidos funkcijas: vartininko funkciją (kai žiniasklaida nustato, kokios temos bus pateiktos visuomenei), iškėlimo funkciją (kai žiniasklaida kreipia dėmesį tik į kai kuriuos politinio gyvenimo aspektus, nustelbdama kitus įvykius), rėmimo funkciją (kai pristatomas turinys kaip gidas pabrėžiantis reikiamas interpretacijas)¹⁵. Vyto Urbono teigimu, žinių ir informacijos skleidimas yra pagrindinė žiniasklaidos funkcija. Kartu su informacijos pateikimu yra vykdomos penkios ne mažiau svarbios funkcijos: auklėjamoji, reklaminė, pramoginė, kultūrinė ir aiškinamoji. Laikraščiuose, žurnaluose, radijuje, televizijoje gana pramoginė, reklaminė funkcija. Periodinėje spaudoje (ypač dienraščiuose) ir radijo bei televizijos laidose daug dėmesio skiriama ir aiškinamajai funkcijai – įvykių komentavimui, faktų bei duomenų interpretavimui, visuomeninei kontrolei. Žiniasklaida atlieka ir papildomų funkcijų, pavyzdžiui, problemų sprendimo, formuojamoji, analizuojamoji ir kt.¹⁶ Gintautas Sakalauskas pažymi, kad, kaip socialinė institucija, žiniasklaida atlieka reguliuojančio mechanizmo funkciją – nubrėžia gaires, pagal kurias modeliuojamas žmogaus elgesys, priverčiantis jį eiti visuomenės pageidaujamomis kryptimis¹⁷.

Šio tiriamojo darbo centre – jaunas bręstantis žmogus – nepilnametis. Darbe naudojama nepilnamečio sąvoka atitinka tarptautiniuose bei nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintas vaiko sąvokas. 1995 metų liepos 3 dieną Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos 1989 metų lapkričio 20 dienos Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtos Vaiko teisių konvencijos 1 str. nustatyta – vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18-os metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau. Remiantis Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 str., vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, išskyrus atvejus, kai įstatymai numato kitaip. Taigi, šiame darbe nepilnamečiu bus laikomas kiekvienas vaikas iki 18 metų.

„Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ smurtas apibūdinamas kaip „šturkšti prievarta“¹⁸. Remiantis Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo 2 str. 5 d., smurtas – tai veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą. Pasak Vytauto Sirvydžio, prievartos, smurto sąvokos yra konvencionalios, t.y. priklauso nuo to, kaip jų turinį suvokia vertintojas¹⁹.

Tarptautinių žodžių žodyne agresija (*lot. aggressio – užpuolimas*) apibrėžiama kaip priešiškas elgesys, kuriam būdingas įžūlumas ar net jėgos naudojimas kito žmogaus ar žmonių

¹⁵ Nugaraitė, A. Kuo skiriasi pilietinės žiniasklaidos darbotvarkė nuo paprastosios? *Seminaro „Pilietinis žiniasklaidos vaidmuo“ medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 5.

¹⁶ Urbonas, V. *Žurnalistikos pagrindai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002, p. 92.

¹⁷ Sakalauskas, G., et al. *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Vilnius: Eugrimas, 2011, p. 277.

¹⁸ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internetu: <http://dz.lki.lt> [žiūrėta: 2012-09-23].

¹⁹ Sirvydis, V. Agresyvumo raiška tyčinių nužudymų genezėje. *Jurisprudencija*, 2003, t. 38(30), p. 49.

grupės atžvilgiu²⁰. Žodinė agresija gali reikštis nepalankumu, priešišku nusistatymu, įžeidinėjimais. Fazinei agresijai priskiriamas fizinis smurtas. Tiesioginė agresija nukreipiama į tam tikrą asmenį, kuriam jaučiame priešišumą. Perkeltinė agresija nukreipiama ne į priešišumą keliantį asmenį, o į kitą žmogų. Apibūdinant agresiją yra svarbūs asmens ketinimai ir jo veiksmų pasekmės. Agresija – tai tendencija, besireiškianti ir tikromis elgsenomis, ir fantazijomis, kurių tikslas yra pakenkti kitiems žmonėms, juos sunaikinti, pažeminti ar kankinti²¹. Agresijai paprastai priskiriami ne bet kokie veiksmai, sukeltys skausmą arba kitas nemalonias pasekmes, o tik tai tokie, kuriais sąmoningai siekiama pakenkti kitam²². Agresija – tai toks elgesys, kuris yra nukreiptas prieš kitą žmogų, gyvą būtybę arba negyvą objektą ir kuriuo siekiama sukelti diskomfortą, skausmą arba padaryti kokią nors kitą žalą (tiek fizinę, tiek psichologinę)²³. Šiuo metu dauguma mokslininkų sutinka, kad agresija - tai bet kokia elgesio forma, nukreipta įžeisti ar padaryti žalą kitam gyvam individui, nenorinčiam, kad su juo taip būtų elgiamasi. Pasak Robert Baron (Роберт Бэрн) ir Deborah Richardson (Дебора Ричардсон), toks apibrėžimas būtų per siauras, nes agresiją mes vertinsime tik kaip elgesio modelį, o ne kaip emocijas, motyvus ar nuostatas. O juk daugeliui agresija asocijuojasi su negatyviomis emocijomis, nors nustatyta, kad pyktis ne visuomet būtina asmenų užpuolimo sąlyga; agresija gali kilti esant pilno šaltakraujiškumo arba ypatingo emocinio susijaudinimo būklėje. Todėl įvertinus visa tai, agresiją būtų tikslinga apibrėžti ne tik kaip elgesį, darantį nuostolį ar žalą kitiems, o kaip bet kokius veiksmus, turint tikslą siekti neigiamų padarinių²⁴. Būtent taip agresija bus suprantama šiame tiriamajame darbe.

²⁰ *Tarptautinių žodžių žodynas*. Ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Žodynas, 2007, p. 46.

²¹ *Psichoanalizės žodynas*. Vilnius: Aidai, 2005, p. 7.

²² Suslavičius, A.; Valickas, G. *Socialinė psichologija teisėtvarkos darbuotojams*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999, p. 110.

²³ *Ibid*, p. 111.

²⁴ Бэрн, Р.; Ричардсон, Д. *Агрессия*. – Москва, Харьков, Минск: Питер, 1997, с. 45.

2. SMURTO ŽINIASKLAIDOJE POVEIKIS IR POVEIKIO TEORIJOS

Šiuolaikinio žmogaus gyvenime žiniasklaida užima svarbią vietą. Visuomenės informavimo priemonės yra labai svarbus ir galingas asmenybės socializacijos veiksnys. Jos formuoja išorinio pasaulio sampratą, požiūrį į įvairius reiškinius, elgesio normas, vertybių sistemą, yra lengvai prieinamas ir populiarus pramogų bei laisvalaikio praleidimo šaltinis²⁵. Kuo vaikystėje neturėjo galimybės džiaugtis mūsų tėvai ar seneliai, tą puikiai gali daryti šiandienos vaikai, kurie jau nebeįsivaizduoja savo gyvenimo be televizijos ar interneto. Vytautas Jakavičius, domėdamasis žmogaus ugdymu, yra pažymėjęs, kad spauda, radijas, televizija, vaizdo produkcija – tai įtakingiausi ugdymo veiksniai, žmogų lydintys visą gyvenimą²⁶. Žiniasklaida supažindina vaikus su daugeliu reiškinių, išplečia jų žinias, pagreitina pasaulio pažinimo tempus. Medijos (žiniasklaida), kaip informacinio ugdymo veikėjos, šiandien ypač reikšmingai prisideda prie pasaulio suvokimo konstravimo, vertinimo, o svarbiausia – dalyvauja jaunosios kartos ugdymo procese kaip vienas iš aktyvių ir nevaldomų dalyvių²⁷. Spartus jų vystymasis, ypač elektroninių priemonių (radijo, televizijos, kompiuterių) prilygsta sprogitimui, o jų poveikio kasdieniniam žmogaus gyvenimui neseniai dar nebuvo galima įsivaizduoti²⁸. Viena vertus, dėka žiniasklaidos, vaikai turi didesnę galimybę šviestis, mokytis, gauti naudingos informacijos bei tobulėti. Kita vertus, visuomenės informavimo priemonėse demonstruojama daug žiaurumo, agresijos ir prievartos.

Televizijos laidose, videofilmuose, animaciniuose filmukuose, televizijos kriminalinėse laidose, naujienose, įvairiuose internetiniuose tinklalapiuose, kompiuteriniuose žaidimuose ir kitose visuomenės informavimo priemonėse atsiranda vis daugiau smurto apraiškų. Ypač gausu smurto apraiškų yra televizijoje. Vaikų animacijoje vaizduojama iškreipta realybė, filmų herojai nuolat kariauja, žudo vieni kitus. Pavyzdžiui, priešingai nei realių muštynių metu, per muštynes ant žemės parkritęs filmo herojus pašoka ir mušasi dar stipriau, nei vienas iš muštynių dalyvių nei trupučio nesusižeidžia, nerodoma smurto sukeliama kančia, užpuolikai lieka nenubausti. Animaciniuose filmuose smurtas dažnai vaizduojamas kaip keliantis juoką reiškinys. Prisižiūrėjęs tokių vaizdų, gali susidaryti įspūdis, kad smurtas – tai normalus santykių aiškinimosi būdas. Pastaruoju metu gana daug kalbama apie vieną iš elektroninės žiniasklaidos priemonių – kompiuterinius žaidimus. Kompiuterinių žaidimų kūrėjai, kiti šios industrijos atstovai neigia tai, kad smurtiniai kompiuteriniai žaidimai sukelia agresiją ar smurtą. Tačiau Gintautas Valickas pažymi, kad smurtiniai kompiuteriniai žaidimai gali daryti žaidėjams net

²⁵ Valickas, G. *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija 1997, p. 35.

²⁶ Jakavičius, V., *supra note* 13, p. 69.

²⁷ Uznieņė, R., *supra note* 8, p. 12.

²⁸ Fürst, M., *supra note* 11, p. 340.

didesnį poveikį negu kitos smurtinės žiniasklaidos formos. Pavyzdžiui, smurtas ir agresija, kuriuos demonstruoja televizija, yra pastiprinimas netiesiogiai, t.y. rodant, kaip agresorius sulaukia apdovanojimo. O smurtiniai kompiuteriniai žaidimai pastiprina žaidėją tiesiogiai. Kitaip tariant, žaidėjas išreiškia agresiją ir gauna už tai vienokį ar kitokį tiesioginį pastiprinimą (pavyzdžiui, jis renka taškus, išgirsta atitinkamus garsus, jam suteikiama galimybė ilgiau žaisti, pereiti prie sudėtingesnio žaidimo lygmens ir pan.). Šiuose žaidimuose agresija dažniausiai akivaizdžiai tapatinama su siektinu tikslu (pavyzdžiui, įsivaizduojamo priešininko sunaikinimas arba nužudymas reiškia pergalę ir užtikrina atitinkamą apdovanojimą). Tai skatina žaidėją dėti dar didesnes pastangas, siekti geresnių rezultatų, kartu sustiprina agresijos pasireiškimą²⁹. Pabrėžtina tai, kad vaikai, žaidžiantys smurtinius kompiuterinius žaidimus, neretai agresiją panaudoja prieš savo bendraamžius, nes dažnai jie net nesuvokia, kad jo draugui skaudės. Kai kurie, ypač jaunesnio amžiaus, vaikai mano, kad žmonės, kaip ir kompiuterinių žaidimų herojai, nužudyti gali prisikelti. Spauldoje taip pat gausu šokiruojančių antraščių ir pribloškiančių nuotraukų, kuriose vaizduojamas smurtas. Galbūt mažiausiai smurto apraiškų išgirstame per radiją, bet ir jame pateikiamos naujienos, pranešimai apie sprogimus, nužudymus ir kitus smurtinius nusikaltimus. Taigi, smurtas plačiai paplitęs visose informavimo priemonėse. Todėl natūraliai iškyla klausimas, kokį poveikį besiformuojančiai jauno žmogaus asmenybei daro žiniasklaidos priemonėse pateikiama smurtinio pobūdžio informacija? Į šį klausimą vienareikšmiško atsakymo nėra. Smurto įvairiose visuomenės informavimo priemonėse poveikis nepilnamečiams jau seniai nagrinėjamas įvairiuose mokslininkų iš viso pasaulio straipsniuose, monografijose, atliekant specialius tyrimus. Daugelis autorių, tokių kaip Albert Bandura, Jonathan Freedman, James Applefield, Carolyn Smith ir kiti, savo darbuose pažymi, jog smurto žiniasklaidoje demonstravimas dažniausiai padidina įvairaus amžiaus žiūrovų agresyvumą bei sukelia kitokius neigiamus padarinius. Maria Fürst pažymi, kad įvairiais eksperimentais vis tiriamas neigiamas televizijos poveikis, taip norima atsakyti į klausimą, ar televizija skatina agresyvumą ir nusikalstamumą. Rezultatai nevienodi ir dažnai pagrįsti išvadomis, kurias sunku vienareikšmiškai interpretuoti. Pateikiama ir stimuliavimo hipotezė (žiūrint į pavaizduotą smurtą skatinamas agresyvus elgesys), ir išmokimu pagrįstas požiūris (perimamas modelio elgesys), ir katarsio teorija (fantazijoje arba žiūrint filmą išgyventa agresija sulaiko jos realų prasiveržimą), ir habituacijos (įpratimo) tezė (dažnai matydamas prievartą žmogus atbunka) ir teorija, kad televizija nedaro jokio poveikio³⁰. Šiame skyriuje panagrinėsime mokslininkų sukurtas poveikio teorijas, atliktus tyrimus, pateiktus vertinimus dėl smurto žiniasklaidoje poveikio nepilnamečiams.

²⁹ Valickas, G. Smurtinių kompiuterinių žaidimų ir vaikų bei paauglių agresyvaus elgesio ryšys. *Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas*. 2004, Vilniaus universiteto leidykla, p. 142.

³⁰ Fürst, M., *supra note* 11, p. 344.

2.1 Užsienio šalių mokslininkų poveikio teorijos ir tyrimai

Užsienio šalių mokslininkai išskiria įvairias smurto žiniasklaidoje poveikio teorijas ir modelius: agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo (Albert Bandura), jautrumo sumažinimo (Leonard Berkowitz), smurto subkultūros (Rowell Huesmann), katarsio ir sulaikymo (Seymour Feshbach), sujaudinimo perdavimo modelio (Dolf Zillmann), ilgalaikės ekspozicijos (Edward Donnerstein, Neil Malamuth ir Donald Lindz), kultūrinių skirtumų, kompaso (Jo Groebel) ir kitus. Šiame darbe aptarsime tris pagrindines: agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo; jautrumo sumažinimo; baimės, agresijos palaikymo (smurto subkultūros) poveikio teorijas.

Viena iš įtakingiausių teorijų, aiškinančių smurto žiniasklaidoje poveikį – tai agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo teorija. Literatūroje ji taip pat vadinama socialinio išmokimo teorija ar socialine kognityvine teorija. Teoriją sukūrė vienas iš žymiausių visų laikų psichologų Albert Bandura. Nors kartais žmonės išmoksta elgtis vienu ar kitu būdu per bandymus ir klaidas, sudėtingesni įgūdžiai išmokstami ir įgyjami stebint modelius, kurie naudoja įvairius įgūdžius pasiekti tam tikrus tikslus įvairiose situacijose³¹. Albert Bandura skiria tris pagrindinius modeliavimo šaltinius, iš kurių asmenybė gali perimti įvairias elgesio formas: šeimą (pradiniais asmenybės raidos etapais labiausiai modeliuojamas tėvų elgesys), subkultūrą (kurioje žmogus gyvena ir su kuria palaiko nuolatinius tarpusavio santykius) ir žiniasklaidos priemones³². Pasak Albert Banduros, mokymąsi stebint valdo keturi procesai: dėmesio procesai reguliuoja modeliuojamos veiklos tyrinėjimą ir suvokimą; dėl išlaikymo atmintyje procesų trumpalaikė patirtis verčiama simbolinėmis sąvokomis, kurios tarnauja kaip vidiniai atsako kūrimo ir atsako koregavimo standartų modeliai; atlikimo procesai dėmenų sąrangą paverčia nauju atsaku; motyvacijos procesai lemia tai, ar stebėjimu įgytos kompetencijos bus panaudotos³³. Taigi, nepilnamečiai, stebėdami žiniasklaidoje demonstruojamą smurtinį elgesį, mokosi, už kokį elgesį yra baudžiama, už kokį apdovanojama, pagiriama ir tokį elgesį gali mėgdžioti.

Taip pat išskiriama jautrumo sumažinimo teorija. Leonardo Berkowitziaus teigimu, smurto žiniasklaidoje poveikis yra tiesioginis ir trumpalaikis. Vis dėlto net trumpalaikiai efektai gali būti sudėtingi, nes juos veikia įvairūs psichologiniai procesai. Pasireiškia „emocinis atbukimas“ ir „desensibilizacija“, t.y. sumažėja jautrumas smurtui. A. Thomaso ir kt. (1977) eksperimentų rezultatai patvirtina jautrumo sumažinimo efektą. Viename eksperimentų vaikams,

³¹ Žukauskienė, R. *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Papildyta ir atnaujinta laida. Vilnius: Margi raštai, 2012, p. 96.

³² Valickas, G. Albert Bandura - socialinio mokymosi ir socialinės kognityvios asmenybės teorijos kūrėjas. *Socialiniai minties ir veiksmo pagrindai. Socialinė kognityvi teorija*. Vilnius: VU Specialios psichologijos laboratorija, 2009, p. 1053.

³³ Bandura, A. *Socialiniai minties ir veiksmo pagrindai. Socialinė kognityvi teorija*. Vilnius: VU Specialios psichologijos laboratorija, 2009, p. 107.

pažiūrėjusiems „agresyvų“ filmą nerūpėjo kitame kambaryje kilusios jų bendraamžių muštynės. Kitaip nei kontrolinės grupės vaikai, jie neskubėjo pulti skirti mušeikų. Kodėl gi atsiradusios žiūrovų mintys sukėlė akivaizdų abejingumą agresijai? Taip įvyko todėl, kad filmas suaktyvino agresyvias idėjas ir vaikai galėjo manyti (laikiniai), kad muštynės – tai normalus žmonių elgesys³⁴. Žiūrovai, pasižymintys sumažėjusiu jautrumu, galbūt mažiau nerimauja dėl smurto apskritai. Jeigu nerimas dėl žiaurumo slopina žiaurumo naudojimą, tai to nerimo sumažinimas gali lemti tai, kad žiūrovas yra žiaurumo atžvilgiu tolerantiškesnis³⁵.

Baimės, agresijos palaikymo (smurto subkultūros) – tai Rowello Huesmanno socialinio vystymosi teorija. Socialinis elgesys yra kontroliuojamas „elgesio programų“, kurios nusistovi vaikystėje. Šios „programos“, arba elgesio scenarijai, yra atmintyje ir jais vadovujamasi pasirenkant elgesio variantus bei sprendžiant problemas. Esantys atmintyje elgesio scenarijai sukelia asociacijas, kas turi įvykti aplinkoje, kaip asmuo turi reaguoti į šiuos įvykius ir kokie tikėtini šio elgesio padariniai. Smurtas televizijoje užkoduojamas žiūrovo atminties „pažintiniame žemėlapyje“. Vėlesnis smurto televizijoje žiūrėjimas padeda išlaikyti šias agresyvias mintis ir elgesio variantus. Ilgainiui smurto televizijoje žiūrėjimas gali padėti susiformuoti smurtinio elgesio nuostatoms (smurto subkultūrai) – smurtas laikomas normalia ir adekvačia šiuolaikinės visuomenės savybe³⁶.

Dėmesys atkreiptinas į tokių autorių kaip Seymour Feshbach, Robert Singer, Jonathan Freedman, Robert Kaplan, pastebėjimus, kad smurto bei prievartos rodymas per televiziją taip pat gali sumažinti žiūrovų agresyvaus elgesio pasireiškimą arba bent jau jo nepadidinti. Tą patvirtino Seymour Feshbach ir Robert Singer eksperimento rezultatai. Po 6 savaičių trukusio eksperimento, paaugliai, žiūrėję smurtines televizijos laidas, išreiškė mažiau agresijos bendraamžių ir valdžios atžvilgiu negu tiriamieji, žiūrėję nesmurtines laidas³⁷.

2.2 Lietuvos mokslininkų bei visuomenės narių vertinimai dėl smurto žiniasklaidoje poveikio nepilnamečiams

Alfredas Kiškis palaiko nuomonę, jog smurtas žiniasklaidoje daro poveikį nepilnamečiams ir pažymi, jog yra trys svarbiausi ir įtakingiausi teoriniai poveikio modeliai – agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo, jautrumo sumažinimo ir smurto subkultūros³⁸.

³⁴ Žukauskienė, R. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006, p. 280.

³⁵ *Ibid.*, p. 281.

³⁶ Kiškis, A. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija. *Jurisprudencija*. 2004, t. 59(51), p. 41.

³⁷ Feshbach, S.; Singer, R. D. *Television and Aggression: An Experimental Field Study*. San Francisco: Jossey-Bass Inc., 1971, p. 53.

³⁸ Kiškis, A., *op cit.*

Tyrinėdamas neigiamą smurto televizijoje poveikį nepilnamečiams, Alfredas Kiškis atkreipia dėmesį į vieną praktinį poveikio aspektą. Komercijos ir politikos pasaulis yra labai priklausomas nuo įvaizdžių ir pranešimų, pateikiamų žiniasklaidoje. Apie tai byloja milžiniški pinigai, skiriami reklamai. Ypač didelis žiniasklaidos vaidmuo politikoje. Todėl naivu būtų manyti, kad smurtas žiniasklaidoje neturi poveikio³⁹. Vertindamas įvairias nuomones, atliktus tyrimus ir jų analizę, mokslininkas daro išvadą, kad per televiziją rodomas smurtas vaikams turi įvairialypį poveikį. Jis gali pasireikšti didesniu smurtavimu, taip pat smurtiniais nusikaltimais. Logiška, kad socialinės aplinkos (jos dalies ar net atvaizdo) stebėjimas veikia sociumo narius, kurie negalėtų būti socialinėmis būtybėmis, jeigu nereaguotų į socialinę aplinką, nepatirtų jos poveikio⁴⁰.

Giedrė Kvieskienė, iš visų žiniasklaidos priemonių pirmiausiai išskirdama televiziją, nurodo, kad smurtinės televizijos programos sužadina žiūrovą, tai yra padidina įtampą, bendrą aktyvumą, stimuliuoja su smurtu susijusias mintis, fantazijas, skatina modeliuoti televizijos herojų agresyvių elgesį ir mokytis atitinkamų agresijos formų⁴¹. Ji išskiria tokius smurtinių filmų poveikio aspektus: kai žiūrėdami smurtinius filmus vaikai išmoksta naujos agresyvaus elgesio technikos ir ją panaudoja bendraudami tarpusavyje; kai vaikas identifikuoja su agresyviu filmo veikėju, tikėdamas, kad demonstruojamas smurtas yra realus, tokiu atveju didėja jų pačių agresyvaus elgesio tikimybė⁴². Mokslininkės teigimu, juo daugiau smurto demonstruojama televizijos laidose, juo labiau vaikai, sprenddami tarpusavio konfliktus, yra linkę panaudoti smurtą, kaip veiksmingą įvairių problemų sprendimo priemonę. Televizijos laidose rodomas smurtas gali sumažinti vaiko jautrumą realiam blogiui. Dėl to pasireiškia fiziologinių pojūčių pokyčiai, didėja nejautra, indiferentiškas požiūris į auką, jai padarytos žalos vertinimas ir sumažėjusi tikimybė, kad tikrovėje žmonės imsis kokių nors realių ir rezultatyvių veiksmų aukai apginti⁴³. Giedrė Kvieskienė atkreipia dėmesį į tai, kad jeigu vaikas dažnai mato, kaip jo mėgstamas televizijos herojus pasiekia tikslą smurtaudamas, jis gali padaryti išvadą, kad smurtas ir yra pagrindinis visų problemų sprendimo būdas. Smurtinės reakcijos gali įsitvirtinti ir ilgai išlikti jo elgesyje⁴⁴. Autorė pažymi, jog įtakos nepilnamečiams turi ir spauda. Spauda, pateikdama publikacijas smurto prieš vaikus tema, ne vien informuoja apie įvykį, formuoja užuojautą aukai, neapykantą nusikaltėliui, bet provokuoja baimę ir nerimą⁴⁵.

Gintautas Valickas nagrinėdamas faktorius, lemiančius nepageidautiną asmenybės socializaciją, kaip vieną iš faktorių išskiria visuomenės informavimo priemonėse

³⁹ Kiškis, A., *supra note* 36, p. 41.

⁴⁰ *Ibid.*, p. 39.

⁴¹ Kvieskienė, G. *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005, p. 73.

⁴² Kvieskienė, G. *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2003, p. 149.

⁴³ Kvieskienė, G., *supra note* 41, p. 75.

⁴⁴ *Ibid.*, p. 73.

⁴⁵ Kvieskienė, G. *supra note* 42, p. 151.

demonstruojamą smurtą bei prievartą. Anot mokslininko, į klausimą, kokį poveikį besiformuojančiai vaiko asmenybei daro televizijos laidos, vienareikšmiškai atsakyti sunku, nes televizijos poveikis priklauso tiek nuo konkrečių laidų pobūdžio, tiek nuo vaiko susiformavimo lygio (vaikai, palyginti su suaugusiais, yra įtaigesni televizijos laidoms, kadangi neturi stabilios vertybių sistemos, sunkiai atskiria demonstruojamą fantazijų pasaulį nuo realybės ir pan.). Todėl viena vertus, televizijos laidos skatina prosocialaus elgesio interiorizaciją, altruistinius elgesio motyvus, aplinkinio pasaulio pažinimą bei vaiko intelektualinę brandą, plečia jo akiratį, supažindina su kitomis sociokultūrinėmis tradicijomis. Antra vertus, kai kurios televizijos laidos gali skatinti nepageidautinas elgesio formas. Stebėdami televizijos filmų (animacinių filmų) herojų agresiją, vaikai nesunkiai gali išmokti, o vėliau sėkmingai panaudoti įvairias agresyvaus elgesio formas. Be to, demonstruojama prievarta gali sumažinti žmogaus jautrumą smurtui realiomis sąlygomis⁴⁶. Dažnai matydami smurto veiksmus, asmenys pasidaro ne tokie jautrūs. O ką jau kalbėti apie nepilnamečius, kurių pasaulėžiūra ir vertybės dar tik pradeda formuotis. Dažnai rodomos smurtinės programos gali suformuoti atitinkamą žiūrovų tikrovės sampratą – jie gali susidaryti nuomonę, jog aplinkinis pasaulis yra pavojingas, nepatikimas, nedoras⁴⁷. Anot Gintauto Valicko, televizorių ekranuose demonstruojamo smurto ir prievartos poveikis gali priklausyti nuo žiūrovų amžiaus, jų intelekto bei išsilavinimo lygio, užimamo statuso grupėje, turimų agresyvaus elgesio įgūdžių, televizijos laidoms skiriamo laiko kiekio, demonstruojamų laidų tipo, artimiausioje aplinkoje egzistuojančių agresyvaus elgesio apribojimų (draudimų), pozityvių ir negatyvių pastiprinimų, kurie yra taikomi žiūrovų agresyviam elgesiui kasdienėje tarpusavio sąveikoje, santykio ir pan.⁴⁸. Televizija ir kitos vizualinės žiniasklaidos priemonės nepaprastai išplėtė įvairių elgesio modelių prieinamumo besiformuojančiai asmenybei diapazoną. Dėl to tapo ypač prieinami įvairūs nusikalstamo elgesio modeliai, nes normaliomis gyvenimo sąlygomis vaikai turi retą galimybę stebėti brutalią agresijos aktus ar kitus sunkius nusikaltimus⁴⁹. Mokslininkas taip pat yra akcentavęs, kad tam tikrais atvejais smurtas žiniasklaidoje gali sumažinti žmogaus agresyvumą. Gintautas Valickas pažymi, kad interpretuojant žiūrovų agresyvumo sumažėjimo efektą, dažniausiai remiamasi katarsio hipoteze, t.y. manoma, kad žiūrint smurto filmus išlaisvinami užslopinti agresyvūs impulsai, sumažėja agresyvi įtampa bei savotiškai „apsivaloma“. Kadangi gyvenime dėl įvairių priežasčių susikaupęs pyktis ir agresyvumas išreiškiamas ne visuomet (tam trukdo įvairūs apribojimai – socialinis nepritarimas, bausmės, kaltės jausmas ar žmogaus neryžtingumas), tai smurtinių televizijos laidų stebėjimas bei žiūrovo sugebėjimas įsivaizduoti save atitinkamame vaidmenyje

⁴⁶ Valickas, G. *supra note 25*, p. 36.

⁴⁷ Valickas, G. Smurtinių televizijos laidų poveikis žiūrovų agresyvaus elgesio pasireiškimui. *Kriminalinė justicija*. 1997, Nr. 7,8, p. 165.

⁴⁸ Valickas, G. *supra note 25*, p. 43.

⁴⁹ Valickas, G. *supra note 47*, p. 164.

gali jam bent iš dalies suteikti pasitenkinimo, kuris sumažina agresijos pasireiškimo tikimybę. Kitaip tariant, jeigu provokavimo šaltinis arba frustratorius yra pakankamai nubaudžiamas vaizduotėje, patirtas įžeidimas ar kitokia žala iš dalies yra kompensuojama ir sužadino lygis bei agresyvumas sumažėja⁵⁰.

Rita Žukauskienė kaip vieną iš asocialių vaiko elgesį skatinančių veiksnių išskiria per televiziją demonstruojamą žiaurumą. Mokslininkė pažymi, kad po daugiamečių tyrimų, atliktų taikant įvairiausias metodus ir priemones, vis dar nėra aiškus žiniasklaidos priemonių įtakos agresyviai elgesiui lygis. Sutinkama tik su tuo, kad žiniasklaida tam tikrą poveikį agresyvumui turi⁵¹. Rita Žukauskienė pažymi, kad žiniasklaida skatina modelių imitavimą, įteisina agresyvių elgesį, mažina vaikų jautrumą, sukuria nerealias baimes. Tačiau padaryti vienareikšmišką išvadą apie žiniasklaidoje demonstruojamo žiaurumo poveikį sunku⁵².

Taigi, nepilnamečių fizinis, psichinis, dorovinis vystymasis dar tik formuojasi, o jų vertybių sistema, kuri galėtų juos apsaugoti nuo žalingos informacijos, dar nėra nusistovėjusi. Vienas iš nepilnamečių žiniasklaidoje tykančių pavojų – tai smurto demonstravimas, kuris gali sukelti vaikų agresiją, iššaukti konfliktus, žaloti psichinę sveikatą, skurdinti jų sielas, brukti žiaurumo ir susvetimėjimo nuostatas. Kaip matome, smurto žiniasklaidoje sukeliama efektai interpretuojami toli gražu nevienareikšmiškai. Dauguma mokslininkų pažymi, jog smurto žiniasklaidoje demonstravimas sukelia nepilnamečių agresyvumą. Darbo autorė pritaria tokiam mokslininkų teiginiui ir pažymi, kad žiniasklaidoje demonstruojami agresyvaus elgesio pavyzdžiai pirmiausia tampa modeliu, kurį nepilnamečiai neretai ima kartoti. Smurtas visuomenės informavimo priemonėse taip pat susilpnina vaikų jautrumą žiaurumui bei pakeičia jų realybės supratimą, skatina manyti, kad agresyviai elgtis nėra blogai. Tačiau atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad ne visiems vaikams smurtas žiniasklaidoje daro vienodą įtaką. Poveikis priklauso nuo įvairių kitų veiksnių, kurių sąveika ir lemia agresyvių elgesį. Smurto žiniasklaidoje poveikis gali priklausyti nuo nepilnamečių amžiaus, išsilavinimo, intelekto lygio, auklėjimo sąlygų šeimoje, vertybių sistemos ir daugelio kitų veiksnių. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, darytina išvada, kad smurtas žiniasklaidoje neigiamai įtakoja nepilnamečius, tačiau šis poveikis labai priklauso ir nuo kitų faktorių.

⁵⁰ Valickas, G. *supra note 47*, p.169.

⁵¹ Žukauskienė, R. *supra note 34*, p. 273.

⁵² *Ibid.*, p. 283.

3. SMURTO ŽINIASKLAIDOJE NEIGIAMO POVEIKIO NEPILNAMEČIAMS PREVENCIJA

Smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencija turėtų būti suprantama kaip prevencinių priemonių sistema, nukreipta į smurto žiniasklaidoje mažinimą bei smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams neutralizavimą (įtakos silpninimą). Šiame darbe išskiriamos tokios smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos priemonės kaip: teisinis reglamentavimas ir žurnalistinė etika; žiniasklaidos industrijos subjektų kvalifikacijos kėlimas; efektyvi kompetentingų institucijų veikla; informavimas, įspėjimas, indeksavimas; techninės priemonės, ribojančios smurtinio pobūdžio pasiūlą nepilnamečiams; šeimos, mokyklos, visuomenės įtraukimas į smurto žiniasklaidoje poveikio vaikams problemos sprendimą. Kiekvieną iš jų būtina aptarti plačiau.

3.1 Teisinis reglamentavimas ir žurnalistinė etika

Vaikai dėl savo socialinės padėties, t. y. fizinio ir psichikos nebrandumo, turi teisę būti itin globojami ir remiami, jiems reikia atitinkamos teisinės apsaugos⁵³. Todėl nepilnamečių teisinė apsauga nuo neigiamo žiniasklaidoje skleidžiamos informacijos poveikio yra įtvirtinta tarptautiniu bei nacionaliniu lygiu.

Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtose Vaiko teisių konvencijos 17 str. nustatyta, jog valstybės narės pripažįsta svarbų masinės informacijos priemonių vaidmenį ir rūpinasi, kad vaikas galėtų naudotis įvairių nacionalinių ir tarptautinių šaltinių informacija ir medžiaga, ypač tokia informacija ir medžiaga, kuri prisideda prie vaiko socialinės, dvasinės ir dorovinės gerovės bei skatina jo fizinį bei psichinį vystymąsi. Tačiau šiame teisės akte taip pat pažymima, jog valstybės dalyvės skatina formuoti principus, padedančius apginti vaiką nuo jo gerovei kenkiančios informacijos ir medžiagos.

Kalbant apie televiziją, kaip vieną iš žiniasklaidos priemonių, atkreiptinas dėmesys į dar 1989 m. gegužės mėn. 5 d. priimtą Europos konvenciją "Dėl televizijos be sienų". Konvencijos 7 str. įtvirtinti transliuotojo įsipareigojimai. Jame nustatyta, kad visos programos laidos tiek savo forma, tiek turiniu turi gerbti žmogaus orumą ir pagrindines žmogaus teises. Laidos jokiu būdu

⁵³ Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančkauskienė, J. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011, p. 219.

negali: a) būti nepadorios ir ypač turėti pornografijos elementų; b) perdėtai akcentuoti smurtą arba kurstyti rasinę neapykantą. Laidos, kurios galėtų pakenkti fiziniam, protiniam ar moraliniam vaikų ir paauglių vystymuisi, neturi būti rodomos tuo metu, kai vaikai ir paaugliai dėl transliacijos ir priėmimo laiko galėtų jas matyti. Yra priimta daug tarptautinių ir regioninių teisės aktų, kurie yra susiję su nepilnamečių apsauga nuo neigiamo žiniasklaidos poveikio.⁵⁴

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 str. įtvirtinama informacijos laisvės koncepcija, ypatinga reikšmė užtikrinant informacijos laisvę tenka masinės informacijos priemonėms, informuojančioms visuomenę, tačiau informacijos laisvė nėra neribota ir absoliuti.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 17 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, jog viešosios informacijos rengėjai ir (ar) skleidėjai įstatymų nustatyta tvarka turi užtikrinti, kad nepilnamečiai būtų apsaugoti nuo neigiamą poveikį jų fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančios viešosios informacijos, ypač susijusios su pornografinio pobūdžio ir (ar) smurtinio pobūdžio bei žalingus įpročius skatinančios informacijos skleidimu.

Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas nustato, kokia informacija yra laikoma darančia neigiamą poveikį nepilnamečiams. Įstatymo 4 str. 2 d. 1 p. įtvirtinta, kad neigiamą poveikį nepilnamečiams darančiai informacijai priskiriama smurtinio pobūdžio, skatinanti agresyvumą ir nepagarbą gyvybei viešoji informacija. Įstatymas įtvirtina ir daugelį kitokio pobūdžio informacijos, kuri laikoma darančia neigiamą poveikį vaikams, pavyzdžiui, erotinio pobūdžio, sukelti baimę ar siaubą, skatinanti savęs žalojimą ar savižudybę, detalizuojanti savižudybės priemones ir aplinkybes informacija ir t.t. Įstatyme taip pat įtvirtintos svarbios prevencinės nuostatos, susijusios su informacijos indeksavimu bei asmenų informavimu, tačiau jos detaliau bus aptartos kitame poskyryje.

Pažymėtina, kad Administracinių teisės pažeidimų kodekso 214 str. numatyta atsakomybė už kino filmų pristatymo (anonso) kino salėse, kino filmų, videofilmų ir videoprogramų viešo rodymo, tiražavimo ar platinimo, erotinio pobūdžio renginių viešo rodymo, erotinio ir smurtinio pobūdžio spaudinių platinimo, prieigos prie viešųjų kompiuterių tinklų (internetu) vietose privalomų filtravimo priemonių naudojimo tvarkos pažeidimus. Deja, ši teisės norma praktikoje taikoma itin retai.

Kalbant apie žurnalistinę etiką, yra svarbūs šie teisės aktai: Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas bei Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucija dėl žurnalistinės etikos. Pagal Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 13 str. žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai privalo rūpintis vaikų gerove, savo skelbiama informacija nesukelti

⁵⁴ Pavyzdžiui, European Convention on Transfrontier Television of the Council of Europe, The European Union Directive „Television without Frontiers“, Asian Declaration on Child Rights and the Media; Africa Charter on Children’s Broadcasting, Declaration of the Asia-Pacific Television Forum on Children and Youth ir daugelis kitų.

vaikams sielvarto ar baimės. Remiantis šio teisės akto 47 str., žurnalistas ir viešosios informacijos rengėjas neturi piktnaudžiauti katastrofų, avarių, mirties, smurto ar agresijos vaizdais, galinčiais žėisti asmenų arba jų artimųjų jausmus, skaitytojų ir (arba) žiūrovų jautrumą. Lietuvos Respublikos Seimas 1995 m. rugsėjo 26 d. priėmė nutarimą Nr. I-1046 „Dėl pritarimo Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijai dėl žurnalistinės etikos“. Seimas nutarimu rekomendavo spaudos ir kitų visuomenės informavimo priemonių žurnalistams bei darbuotojams, taip pat valstybės bei savivaldos institucijų pareigūnams laikytis šioje rezoliucijoje išdėstytų pagrindinių etikos principų. Rezoliucijos 35 p. nustatyta, jog atsižvelgiant į ypatingą informavimo priemonių, ypač televizijos, įtaką vaikų ir jaunimo pažiūroms, reikia vengti laidų, pranešimų ar vaizdų, šlovinančių smurtą, pasipelnymo tikslams naudojančių seksą ir vartotojišką požiūrį ar sąmoningai vartojančių netinkamą kalbą. Labai svarbu, kad žurnalistai laikytųsi šių etikos normų, tačiau kaip pažymi Alfredas Kiškis, jų veiksmingumas yra sunkiai pamatuojamas ir (tikėtina) nedidelis⁵⁵. Liudvikos Meškauskaitės nuomone, be imperatyviomis teisės normomis nustatytų įstatymiškų teisių ir pareigų, informacijos priemonėms, jų leidėjams bei atskiriems žurnalistams taikoma etinė atsakomybė iš esmės yra fikcija, o jos laikymasis mūsų laikais priklauso tik nuo paties *Jo didenybės* žurnalisto ar leidėjo⁵⁶.

Taigi, įstatyminė bazė, susijusi su nepilnamečių apsauga nuo smurto visuomenės informavimo priemonėse, yra sukurta. Svarbu, kad šių teisės aktų būtų laikomasi, jie būtų įgyvendinami, taikomi praktiškai.

3.2 Žiniasklaidos industrijos subjektų kvalifikacijos kėlimas

Žiniasklaidos priemonėmis skleidžiamos informacijos turinys, pateikimo forma, būdas, vieta, laikas ir kiti svarbūs dalykai priklauso nuo žiniasklaidos industrijos subjektų. Todėl jų kompetencija ir kvalifikacijos kėlimas yra labai svarbūs siekiant užkirsti kelią neigiamam poveikiui, kurį nepilnamečiams sukelia žiniasklaidoje demonstruojamas smurtas. James Gilligan atkreipia dėmesį, kad agresyvių elgesį provokuoja ne pats smurto demonstravimas masinės informacijos priemonėse, bet jo pateikimas kaip pramogos, o ne kaip tragedijos. Šekspyro Hamlete ar Euripido Medėjoje yra tiek pat smurto, kaip ir bet kuriame pigiame vesterne, bet kažkodėl žiūrėdami pirmuosius vaikai netampa agresyvesni. Skirtumas, be kūrinio kokybės, yra tas, kad rimtose dramose niekuomet neabejojama įvykių tikrumu ir patirtų kančių gilumu, todėl jos sukelia susijaudinimą ir užuojautą, užuot paversdamos smurtą sportiniu šou⁵⁷. Manytina, kad

⁵⁵ Kiškis, A., *supra note* 36, p. 45.

⁵⁶ Meškauskaitė, L. *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004, p. 158.

⁵⁷ Gilligan, J. *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 96.

problema yra tame, kad žiniasklaidoje yra rodoma, jog smurtas padeda išspręsti problemas, jis pateikiamas pozityviai, pateisinamai, kaip smagus, įdomus, o ne žiaurus dalykas. Spaudos tyrimų duomenimis, žiniasklaida, informuodama šalies visuomenę apie nusikaltimus, linkusi kurti perdėtą ir iškreiptą kriminogeninės būklės įvaizdį⁵⁸. Būtina, kad tiek viešosios informacijos rengėjai, tiek jos platintojai suvoktų svarbiausius smurto žiniasklaidoje poveikio nepilnamečiams aspektus ir atitinkamai kontroliuotų, koreguotų, informaciją, galinčią neigiamai paveikti vaikus.

Kaip pažymi Alfredas Kiškis, neseniai baigę studijas žurnalistai yra susipažinę su smurto televizijoje poveikio vaikams aspektais, tačiau dalis žurnalistų, kurie studijavo senesniais (vadinamaisiais „sovietiniais“) laikais, tokių dalykų nebuvo mokomi. Todėl labai svarbu, kad dirbantys televizijoje žurnalistai keltų savo kvalifikaciją⁵⁹. Žinoma, kvalifikaciją būtina kelti ne tik asmenims, dirbantiems televizijoje, bet ir asmenims rašantiems straipsnius, kuriantiems kompiuterinius žaidimus, vedantiems radijo laidas ir visiems kitiems žiniasklaidos atstovams, nuo kurių priklauso žiniasklaidoje pateikiama informacija.

Apžvelgdamas smurto televizijoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencines priemones, Alfredas Kiškis nurodo dar vieną problemą – televizijos savininkus, nes transliuotojai yra priklausomi nuo televizijos savininkų. Vienas iš svarbiausių savininkų įtakos televizijai aspektų yra pelno siekimas. Savininkai gali neturėti žurnalistinio išsilavinimo, o jų vaidmuo televizijos laidoms gali būti lemiamas. Moderniame verslo pasaulyje būtų diskutuotina idėja – siekti, kad televizijų savininkai įgytų žurnalistinį išsilavinimą, tam net panaudojant įvairius poveikio svertus⁶⁰.

Atsižvelgiant į šiandieninę situaciją, darytina išvada, kad yra būtina kelti žiniasklaidos verslo atstovų kvalifikaciją, nes žurnalistams trūksta elementarios kompetencijos. Tą padaryti galima aukštosiose mokyklose ruošiant vaikų žurnalistus bei šviečiant kitus žiniasklaidos darbuotojus smurto visuomenės informavimo priemonėse neigiamo poveikio vaikams klausimais.

3.3 Efektyvi kompetentingų institucijų veikla

Tiek Lietuvoje, tiek už jos ribų veikia daugybė institucijų, kurių veikla yra susijusi su viešąja informacija bei nepilnamečių apsauga nuo tokios informacijos neigiamo poveikio. Tokios institucijos yra: Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos taryba, Lietuvos radijo ir televizijos komisija, Kultūros ministerija, Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, savivaldybių vykdomosios institucijos, Informacinės

⁵⁸ Dobryninas, A. Nusikaltimai Lietuvos spaudoje. *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. T. 11 (3), 1992, p. 28.

⁵⁹ Kiškis, A., *supra note* 36, p. 44.

⁶⁰ *Ibid.*

visuomenės plėtros komitetas, Ryšių reguliavimo tarnyba, Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Vyriausybės įgaliota institucija. Jos yra atsakingos už nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo ir Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašo nuostatų laikymosi ir įgyvendinimo priežiūrą. Ypatingas dėmesys turėtų būti atkreipiamas į Žurnalistų etikos inspektoriaus veiklą. Jo kompetencija įtvirtinta Visuomenės informavimo įstatymo 50 str. Inspektorius: vertina, kaip informuojant visuomenę laikomasi įstatymuose nustatytų visuomenės informavimo principų, teikia Seimui ir kitoms valstybės institucijoms siūlymus dėl įstatymų bei teisės aktų tobulinimo ir įgyvendinimo, vadovaudamasis ekspertų grupių (ekspertų) išvadomis, priskiria spaudos leidinius, audiovizualinius kūrinius, radijo ir televizijos programas ar atskiras programas, informacinės visuomenės informavimo priemonės ar kitas visuomenės informavimo priemonės ir (ar) jų turinį erotinio, pornografinio ir (ar) smurtinio pobūdžio informacijos kategorijoms ir informuoja Valstybinę mokesčių inspekciją prie Finansų ministerijos apie erotinio ir (ar) smurtinio pobūdžio spaudos leidinius, atlieka daugybę kitų jo kompetencijai priskirtų funkcijų. Visos anksčiau minėtos institucijos gali kreiptis į Žurnalistų etikos inspektorių dėl viešosios informacijos priskyrimo kategorijai informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi, bendradarbiauti, keistis informacija ir pagal savo kompetenciją taikyti atsakomybę už Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo nuostatų nesilaikantiems asmenims. Svarbiausios Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos funkcijos, susijusios su smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencija, yra šios: žurnalistų profesinės etikos ugdyimas, profesinės etikos pažeidimų, kuriuos padarė žurnalistai, viešosios informacijos rengėjai ar jų dalyvių paskirti atsakingi asmenys informuodami visuomenę, nagrinėjimas (Visuomenės informavimo įstatymo 46 str. 4 d.). Vyriausybės įgaliota institucija koordinuoja valstybės politikos visuomenės informavimo srityje įgyvendinimą (Visuomenės informavimo įstatymo 45 str.). Remiantis Visuomenės informavimo įstatymo 47 str., Lietuvos radijo ir televizijos komisija radijo ir (ar) televizijos programų transliuotojams, retransliuotojams, užsakomųjų visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugų teikėjams, taip pat kitiems asmenims, elektroninių ryšių tinklais transliuojantiems ar retransliuojantiems audiovizualinius ir (ar) garso kūrinius, pažeidusiems Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo, Visuomenės informavimo įstatymo reikalavimus ar licencijų sąlygas, nevykdantiems Komisijos priimtų sprendimų ar įpareigojimų, įstatymų nustatyta tvarka gali taikyti poveikio priemones. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija yra atsakinga už Europos konvencijos dėl televizijos be sienų bei šios konvencijos pataisų protokolo nuostatų įgyvendinimą. Taip buvo nutarta 2000 m. gruodžio 27 dieną Lietuvos Respublikos Vyriausybei priėmus nutarimą Nr. 1503 „Dėl

institucijos, atsakingos už Europos konvencijos dėl televizijos be sienų bei šios konvencijos pataisų protokolo nuostatų įgyvendinimą, paskyrimo“. Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos taryba yra aukščiausiasis organas, atstovaujantis visuomenės interesams (Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 9 straipsnis).

Būtina paminėti didžiulį Europos Komisijos indėlį į smurto internete neigiamo poveikio prevenciją – Europos Komisijos Informacinės visuomenės direktorato programą – „Saugesnis internetas“. Tai programa, skirta atkreipti visuomenės dėmesį į nelegalią ir žalingą informaciją internete. Europos Komisija daug dėmesio skiria tam, kad vaikai ir paaugliai būtų apsaugoti nuo žalingo interneto turinio – yra vykdomos įvairios visuomeninės kampanijos, atliekamas šviečiamasis darbas, organizuojami seminarai, paskaitos, tarptautinės konferencijos, susitikimai su visuomene, kitokie renginiai, kurių metu nepilnamečiai, jų tėvai, mokytojai yra informuojami apie žalingą informaciją internete. Pažymėtina, kad kasmet vasario mėnesį yra minima Tarptautinė saugesnio interneto diena. Tai pagrindinis programos „Saugesnis internetas“ renginys. Ja siekiama atkreipti dėmesį į pasauliniame kompiuterių tinkle pasitaikančią žalingą informaciją, jos poveikį vaikams. Įgyvendinant saugesnio interneto programą, buvo atidaryta švietėjiška interneto svetainė, informuojanti apie interneto pavojus, – www.draugiskasinternetas.lt, kurioje vaikams ir jų tėveliams pateikiama daug aktualios informacijos apie saugesnį naudojimąsi internetu ir būdus, kuriais jaunieji interneto vartotojai gali apsisaugoti nuo žalingos informacijos ir kitų galimų grėsmių. Sukurta įvairių informacijos sklaidos priemonių, išleistas ir Lietuvos vaikams bei jaunimui mokyklose išdalytas patarimų bukletas „Kas slypi internete ir ką turi žinoti“, sukurtas dokumentinis filmas apie vaikų saugumą internete „Tinklas“, kuris buvo platinamas internete ir transliuojamas įvairiais televizijos kanalais. Kartu su organizacija „Liberty Global“ Europos mokyklos pristatė animacinį filmuką tėvams „Skaitmeninė jūsų vaikų planeta: su kuo internete bendrauja jūsų vaikai“, kuriame tėvai skatinami domėtis, su kuo bendrauja jų vaikai internete bei pateikia patarimų, kaip vaikus apsaugoti. Įgyvendinant Europos Sąjungos Saugesnio interneto programą aktyviai dalyvauja Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba. Tarnyba įsteigė „Karštąją liniją“, taip buvo sudaryta galimybė anonimiškai pranešti apie neteisėtą ar žalingą interneto turinį. Pabrėžtina, kad 2006 m. vasario 7 d., visame pasaulyje pažymint „Saugesnio interneto dieną“, pradėjo veikti naujas tinklalapis www.esaugumas.lt. Ši nauja informacijos ir visuomenės švietimo priemonė yra Ryšių reguliavimo tarnybos bandymas Lietuvoje sukurti internetinį tinklalapį, kuriame būtų skelbiama aktuali informacija tinklų ir informacijos saugumo tema. Ryšių reguliavimo tarnyba prisidėjo prie pagalbos linijos atsiradimo Saugesnio interneto projekte. Vaikai turi galimybę skambinti nemokamu „Saugesnio interneto“ pagalbos numeriu 116 111 ir pasikalbėti bei pasitarti dėl įvairių pavojų, su kuriais susiduria internete, pavyzdžiui: viliojimas, priekabiavimas, žalingas

turinys ar kita nemaloni ar bauginanti patirtis naudojantis interneto technologijomis⁶¹. Manytina, kad Saugesnio interneto programa yra puikus būdas apsaugoti nepilnamečius nuo virtualioje erdvėje tykančios grėsmės.

3.4 Informavimas, įspėjimas, indeksavimas

Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai nustato tam tikrą informavimo, įspėjimo ir indeksavimo tvarką televizijos, radijo programoms ir laidoms, interneto tinklalapiams, kompiuteriniams žaidimams, spaudos leidiniams, kuriuose skleidžiama neigiamą poveikį nepilnamečiams daranti informacija. 2010 m. liepos 21 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 1121 „Dėl neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Naujojo nutarimo 1 str. apibrėžtas neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašo (toliau – Aprašas) tikslas – nustatyti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo reikalavimus.

Aprašo 9 p. pažymima, jog televizijos programos ir laidos, kuriose skleidžiama neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi daranti viešoji informacija, kai nenaudojamos techninės priemonės, kurios sudaro sąlygas atsakingiems už vaikų auklėjimą ir priežiūrą asmenims užtikrinti galimybę riboti tokios viešosios informacijos pasiūlą nepilnamečiams, turi būti klasifikuojamos į grupes pagal amžiaus cenzą: televizijos programos ir laidos, darančios neigiamą poveikį žiūrovams iki 7 metų / 14 metų / 18 metų. Priskirtos konkrečiai grupei pagal amžiaus cenzą televizijos programos ir laidos turi būti žymimos Lietuvos Respublikos Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 7 str. 2 d. nurodytais indeksais. Įstatymas numato tokius žymėjimo indeksus pagal žiūrovų amžiaus cenzą: „N-7“, „N-14“ ir „S“. Programos ir laidos, kuriose skleidžiama neigiamą poveikį nepilnamečiams daranti informacija, turi būti pažymėtos indeksu „S“ ir transliuojamos nuo 23 iki 6 valandos, kai jose skleidžiama informacija daro neigiamą poveikį nepilnamečiams. Programos ir laidos, kuriose skleidžiama neigiamą poveikį nepilnamečiams daranti informacija, turi būti pažymėtos indeksu „N-14“ ir transliuojamos nuo 21 iki 6 valandos, kai jose skleidžiama informacija daro neigiamą poveikį jaunesniems negu 14 metų nepilnamečiams. Kai programose ar laidose yra skleidžiama informacija, daranti neigiamą poveikį jaunesniems negu 7 metų nepilnamečiams, jos turi būti pažymėtos indeksu „N-7“. Šie indeksai turi būti rodomi visą programos ar laidos transliavimo laiką.

⁶¹ Daugiau apie programą „Saugesnis internetas“ žr: <http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/main/program/informacija> [žiūrėta: 2013-03-27].

Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos Apraše įtvirtinta nuostata, nustatanti, kad televizijos programų ir laidų indeksus būtina nurodyti programų tvarkaraštyje (gide), kuris skelbiamas visuomenės informavimo priemonėse. Pažymėtina, kad televizijos programų ir laidų pristatymai (anonsai) indeksais nežymimi. Jeigu jų turinyje yra neigiamą poveikį nepilnamečiams darančios informacijos, jiems taikomi Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo ir Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos Aprašo nustatyti transliavimo laiko reikalavimai. Aprašo 14 p. pažymima, jog Televizijos programų ir laidų pristatyme (anonse), jeigu pristatoma (anonsuojama) televizijos programa ir (ar) laida gali daryti neigiamą poveikį tam tikro amžiaus žiūrovams, turi būti informacija apie šių televizijos programų ir (ar) laidų pobūdį ir tinkamumą nepilnamečiams žiūrovams: transliuojamo pristatymo (anonso) metu ekrane turi būti rodomas atitinkamas pristatomos (anonsuojamos) televizijos programos ar laidos indeksas su užrašu „Skiriama N-7“, „Skiriama N-14“, „Skiriama S“. Televizijos programų ir laidų pristatymai (anonsai), skirti pristatyti (anonsuoti) televizijos programas ir laidas, darančias neigiamą poveikį žiūrovams iki 18 metų, su užrašu „Skiriama S“ gali būti transliuojami tik nuo 23 iki 6 valandos.

Dėmesys atkreiptinas į ribojimų skleisti neigiamą poveikį nepilnamečiams darančią informaciją išimtis, kurias nustato Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 5 str. Pagal šį straipsnį neigiamą poveikį nepilnamečiams daranti informacija gali būti skleidžiama nesilaikant šio įstatymo 7 str. nustatytų ribojimų, jeigu: 1) jos turinį sudaro tik informacija apie įvykius, politinius, socialinius, religinius įsitikinimus ar pasaulėžiūrą; 2) ši informacija yra reikšminga moksliniu ar meniniu požiūriu arba reikalinga tyrimams, švietimui ar ugdymui; 3) yra viešasis interesas ją skelbti; 4) jos mastas ir poveikis yra mažareikšmiai. Tačiau tokias atvejais prieš programas, laidas ar jų dalis turi būti parodomas ar kitaip paskelbiamas pranešimas apie galimą tolesnės programos ar laidos arba jų dalių neigiamą poveikį nepilnamečiams. Vadinasi, žiūrovams žodžiu ir (ar) tekstu turi būti pranešama: „Informacija gali daryti neigiamą poveikį nepilnamečiams“.

2003 m. birželio 3 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą Nr. 722 „Dėl filmų indeksavimo komisijos nuostatų, šios komisijos narių teikiamų paslaugų apmokėjimo tvarkos aprašo ir filmų indeksavimo pagal žiūrovų amžiaus cenzą tvarkos aprašo patvirtinimo“. Vyriausybės patvirtintas Filmų indeksavimo pagal žiūrovų amžiaus cenzą tvarkos aprašas nustato filmų indeksų suteikimo procedūrą. Šio teisės akto 5 p. pagal žiūrovų amžiaus cenzą nustatomi šie filmų indeksai: „A“ – filmai, skirti įvairaus amžiaus žiūrovams; „N-7“ – filmai, skirti vaikams nuo 7 metų; „T“ – filmai, kuriuos vaikams iki 16 metų rekomenduojama žiūrėti su tėvais; „N-16“ – filmai, skirti žiūrovams nuo 16 metų; „S“ – filmai, skirti tik suaugusiesiems nuo

18 metų. Žiūrovų amžiaus cenzo indeksai turi būti nurodomi filmų afišose, kitoje reklamoje ir bet kurioje informacinėje medžiagoje, skirtoje filmams anonsuoti.

Kalbant apie dar vieną žiniasklaidos priemonę – radiją, pabrėžtina, kad prieš radijo programų ir laidų, kuriose skleidžiama neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi daranti viešoji informacija kai nenaudojamos techninės priemonės, kurios sudaro sąlygas atsakingiems už vaikų auklėjimą ir priežiūrą asmenims užtikrinti galimybę riboti tokios viešosios informacijos pasiūlą nepilnamečiams, transliavimą turi būti įspėjama žodžiu: „Informacija gali daryti neigiamą poveikį nepilnamečiams“. Šis įspėjimas skelbiamas prieš radijo programą ar laidą, po reklamos intarpų, taip pat radijo programos ar laidos pristatymo (anonso) metu. Toks teisinis reguliavimas nustatytas Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašo 18 p. Visuomenės informavimo priemonėse skelbiamame radijo programų tvarkaraštyje prie radijo programų ir laidų būtina nurodyti: „Informacija gali daryti neigiamą poveikį nepilnamečiams“. Radijo programos ir (ar) laidos, skirtos asmenims nuo 18 metų, ir tokių radijo programų ir (ar) laidų pristatymai (anonsai) gali būti transliuojami tik nuo 23 iki 6 valandos, išskyrus Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 5 str. numatytas ribojimų skleisti neigiamą poveikį nepilnamečiams darančią informaciją išimtis.

Remiantis Aprašo 22 p., interneto tinklalapiai, kuriuose skleidžiama neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi daranti viešoji informacija, turi būti klasifikuojami į grupes pagal amžiaus cenzą: 1) interneto tinklalapiai, kuriuose skleidžiama informacija, daranti neigiamą poveikį asmenims iki 7 metų; 2) interneto tinklalapiai, kuriuose skleidžiama informacija, daranti neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų; 3) interneto tinklalapiai, kuriuose skleidžiama informacija, daranti neigiamą poveikį – asmenims iki 18 metų. Jeigu interneto tinklalapis neatitinka Aprašo 22 p. nuostatų, tačiau jame gali būti informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi, prisijungiant prie konkrečios tame tinklalapyje esančios neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios informacijos, turi būti informuojama aiškiai įskaitomu įspėjamuoju užrašu ta kalba (tomis kalbomis), kuria (kuriomis) skleidžiama informacija tame interneto tinklalapyje, arba indeksu: „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 7 metų“ arba indeksu „N-7“; „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų“ arba indeksu „N-14“; „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 18“ arba indeksu „S“.

Interneto tinklalapiuose, priskirtuose atitinkamai grupei pagal amžiaus cenzą, turi būti įdiegtas tokių tinklalapių įžanginis puslapis (priešlapis), kuriame turi būti tik aiškiai įskaitomas įspėjamasis užrašas ta kalba (tomis kalbomis), kuria (kuriomis) skleidžiama informacija tame interneto tinklalapyje: „Šiame tinklalapyje skleidžiama informacija gali daryti neigiamą poveikį

asmenims iki 7 metų / 14 metų / 18 metų“. (Aprašo 23 p.).

Neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašas nustato ir specialų kompiuterinių žaidimų žymėjimą. Kompiuteriniai žaidimai turi būti klasifikuojami į grupes pagal amžiaus cenzą: kompiuteriniai žaidimai, skirti asmenims nuo 3 metų, nuo 7 metų, nuo 12 metų, nuo 16 metų, nuo 18 metų. Atsižvelgiant į minėtas amžiaus kategorijas, kompiuteriniai žaidimai turi būti pažymėti indeksais: „N-3“, „N-7“, „N-12“, „N-16“, „S“. Kompiuterinių žaidimų indeksai turi būti pateikiami kompiuterinio žaidimo pakuotės viršutinėje dalyje ir nugarėlėje. Kompiuterinių žaidimų, platinamų viešuosiuose kompiuterių tinkluose, indeksai turi būti pateikiami prieš žaidimo pradžia. Ant kompiuterinio žaidimo pakuotės šalia indekso turi būti aiškiai įskaitomi žodžiai, nurodantys kompiuteriniame žaidime skleidžiamos informacijos pobūdį ir jo priskyrimo atitinkamai grupei pagal amžiaus cenžą pagrindą.

Aprašas taip pat reglamentuoja kitais būdais skleidžiamos neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimą ir skleidimą. Spaudos leidiniai, smulkūs spaudiniai (kortos, reklaminiai lankstinukai, atvirukai, paveikslėliai, lipdukai, pakuotės ir kita), garso ir vaizdo įrašai, taip pat kitos prekės turi būti klasifikuojami į grupes pagal amžiaus cenžą ir ženklinami indeksais. Spaudos leidiniai, smulkūs spaudiniai (kortos, reklaminiai lankstinukai, atvirukai, paveikslėliai, lipdukai, pakuotės ir kita), garso ir vaizdo įrašai, taip pat kitos prekės, kuriose skleidžiama informacija, daranti neigiamą poveikį asmenims iki 7 metų ir iki 14 metų, kai jos platinamos vietose, į kurias nepilnamečiai gali patekti, turi būti platinamos įdėkluose ar pakuotėse, kurių apipavidalinimas nedaro neigiamo poveikio nepilnamečių vystymuisi ir ant kurių turi būti aiškiai įskaitomas atitinkamas įspėjamasis užrašas arba indeksas: „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 7 metų“ arba „N-7“, „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 14 metų“ arba „N-14“. Spaudos leidiniai, smulkūs spaudiniai (kortos, reklaminiai lankstinukai, atvirukai, paveikslėliai, lipdukai, pakuotės ir kita), garso ir vaizdo įrašai, taip pat kitos prekės, kuriose skleidžiama informacija, daranti neigiamą poveikį asmenims iki 18 metų, kai jos platinamos vietose, į kurias nepilnamečiai gali patekti, turi būti platinamos nepermatomuose įdėkluose ar pakuotėse, kurių apipavidalinimas nedaro neigiamo poveikio nepilnamečių vystymuisi ir ant kurių turi būti aiškiai įskaitomas įspėjamasis užrašas: „Informacija gali daryti neigiamą poveikį asmenims iki 18 metų“, arba indeksas „S“.

Kaip matome, informavimo, įspėjimo ir indeksavimo sistema yra įtvirtinta teisės normose. Tačiau ar ji veikia praktiškai? Ir kokią įtaką ji turi nepilnamečiams? Manytina, kad programos rodymo laikas, klasifikavimas, indeksavimas, žymėjimas ir garsinis ar vaizdinis įspėjimas turi padėti žiūrovams tinkamai pasirinkti programas ir išvengti nepageidaujamo jo

poveikio fizinei, protinei bei moralinei nepilnamečių raidai⁶². Liudvikos Meškauskaitės nuomone, ženklėjimas nėra efektyvi priemonė, siekiant apsaugoti nepilnamečius nuo jiems žalingos informacijos, ir gali būti taikoma tik kaip papildoma priemonė, bet ne kaip pagrindinė ir vienintelė⁶³. Žyginto Pečiulio pastebėjimu, ženklėjimas sukelia ir atvirkščią efektą, nes perspėjamieji ženklai, išskirdami laidą programų sraute, atkreipia į ją dėmesį⁶⁴. Taigi, kai kurie autoriai teigia, kad vaikai, pamatę tam tikrą ženklelį, intriguojami tą ar kitą filmą ar laidą būtinai pažiūrėti, nes draudžiamas vaisius visada saldesnis⁶⁵. Žinoma, kad šiame teiginyje yra tiesos, tačiau ši prevencijos priemonė neabejotinai turi daugiau naudos nei žalos. Teisingai pastebi Edita Žiobienė, kuri atkreipia dėmesį, kad tokios techninės priemonės yra skirtos ne patiems nepilnamečiams, o atsakingiems už jų auklėjimą ir priežiūrą asmenims, kurie privalo pasirūpinti, kad neigiamą poveikį daranti viešoji informacija nepilnamečiui būtų nepasiekiamą⁶⁶.

3.5 Techninės priemonės, ribojančios smurtinio pobūdžio pasiūlą nepilnamečiams

Techninės priemonės, ribojančios neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią informaciją, yra minimos Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 7 str., kurio 1 d. nustato, neigiamą poveikį nepilnamečiams darančią informaciją draudžiama tiesiogiai skleisti nepilnamečiams – jiems siūlyti, perleisti ar kitaip leisti asmeniškai ja naudotis. Tokia viešoji informacija gali būti skelbiama tik vietose, į kurias nepilnamečiai negali patekti, ir (arba) tokiu laiku, kuriuo nepilnamečiai negalėtų ja naudotis, arba kai naudojant technines priemones yra sudaromos sąlygos atsakingiems už vaikų auklėjimą ir priežiūrą asmenims užtikrinti galimybę riboti tokios viešosios informacijos pasiūlą nepilnamečiams.

1996 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Telekomunikacijų įstatymas (Telecommunication Act) įpareigojo gamintojus, visuose naujuose televizoriuose įdiegti specialius elektroninius prietaisus, vadinamus „v-chip“ (*liet. lustas*), leidžiančius vartotojui pačiam riboti neigiamą įtaką nepilnamečiams darančias programas ir laidas. Alfredas Kiškis pažymi, kad, deja, ši nepilnamečių apsaugos nuo smurto televizijoje priemonė, kaip reitingų sistema, labiau tinka jaunesnio amžiaus vaikams⁶⁷. Kalbėdamas apie minėtas technines priemones, James Gilligan

⁶² Žiobienė, E. Nepilnamečių interesų apsauga nuo neigiamo žiniasklaidos poveikio. *Jurisprudencija*. 2006, 9 (87), p. 32.

⁶³ Meškauskaitė, L. *supra note* 56, p. 78.

⁶⁴ Pečiulis, Ž. *Iki ir po televizijos*. Vilnius: Versus aureus, 2007, p. 191.

⁶⁵ Meškauskaitė, L., *op cit*.

⁶⁶ Žiobienė, E., *op cit*, p. 33.

⁶⁷ Kiškis, A., *supra note* 36, p. 48.

nurodo, jog tai būtų mažiausiai veiksminga labiausiai jautrių vaikų – tų, kurių tėvai yra nerūpestingi ir nesumanūs, atžvilgiu⁶⁸. Visų nepilnamečių apsaugoti neįmanoma, nes šio „chipo“ pagalba tėvai gali blokuoti, tik tas laidas, kurios jau buvo pažymėtos, kaip turinčios smurto apraiškų. Taip pat ne visi tėvai nori ir turi galimybę naudotis tokiais įrenginiais⁶⁹. Vis dėlto, manytina, kad ši prevencijos priemonė yra veiksminga, siekiant apsaugoti vaikus nuo smurto žiniasklaidoje. Blieka tikėtis, kad ši technologinė priemonė bus plačiai taikoma ne tik Jungtinėse Amerikos Valstijose, bet ir Lietuvoje.

Kompiuteriuose taip pat įmanoma blokuoti smurtinio pobūdžio pasiūlą nepilnamečiams. Tokios programos yra specialiai kuriamos padėti tėvams ir mokytojams kontroliuoti informaciją, kurią vaikas pasiekia internete. Jungtinėse Amerikos Valstijose bibliotekose ir mokyklose, kur internetu naudojasi nepilnamečiai, stengiamasi blokuoti tam tikrus interneto puslapius, kad nepilnamečiai negalėtų jais naudotis⁷⁰. Tokią galimybę Lietuvoje turi tėvai bei mokytojai ar kiti asmenys, besirūpinantys nepilnamečiais, deja, ja pasinaudoja retai.

3.6 Šeimos, mokyklos, visuomenės įtraukimas į smurto žiniasklaidoje poveikio vaikams problemos sprendimą

Vaikystėje ir paauglystėje vaiko santykiai su tėvais, bendraamžiais, broliais, seserimis ir mokytojais sudaro svarbiausias socialinės aplinkos sąlygas, kuriomis pasireiškia asocialus elgesys, kur jis išbandomas ir tobulinamas, stiprėja arba šalinamas, nuslopinamas⁷¹. Svarbiausi žmonės vaiko gyvenime yra tėvai. Todėl svarbu, kad tėvai rūpintųsi savo vaikais, nes jie turi didžiausią įtaką kontroliuoti savo vaikų elgesį, formuoti tinkamą požiūrį bei supratimą apie smurtą žiniasklaidoje.

Jungtinėse Amerikos Valstijose, remiantis 1998 m. Vaikų privatumo apsaugos nuo neigiamo interneto poveikio įstatymu (*angl. Children's Online Privacy Protection Act*), vaikai iki 13 metų negali naudotis elektroninio pašto paslauga ir internetu be tėvų sutikimo. Kai kurie lietuvių mokslininkai laikosi nuomonės, kad panašios nuostatos turėtų būti ir Lietuvos Respublikos įstatymuose⁷². Mūsų teisės aktuose nėra įtvirtintų tokių ar panašių teisės normų, tačiau, ir be minėtų teisinių nuostatų, tėvai privalo griežtai kontroliuoti savo vaikų elgesį.

Siekiant apsaugoti nepilnamečius nuo smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio, svarbu, kad tėvai suprastų, jog žiniasklaidoje gausu žalingos informacijos, darančios neigiamą poveikį jų

⁶⁸ Gilligan, J. *supra note 57*, p. 96.

⁶⁹ Федоров, А. Влияние экранного насилия на детскую аудиторию в США. *Экономика политика культура*, 2004, № 1. c. 89.

⁷⁰ Overbeck, W. *Major Principles of Media Law*. Canada: Wadsworth/ Thomson, 2004, p. 218.

⁷¹ Žukauskienė, R., *supra note 34*, p. 246.

⁷² Žiobienė, E., *supra note 62*, p. 33.

vaikams ir domėtusi, kaip galima nuo to apsaugoti vaikus. Pavyzdžiui, tėvai turėtų nuolat domėtis interneto naujovėmis, tobulinti savo kompiuterinį raštingumą, sekti informaciją apie galimas naudojimosi visuomenės informavimo priemonėmis grėsmes vaikams, skaityti specialius tėvams kuriamus leidinius apie pavojus žiniasklaidoje, aktyviai dalyvauti tokio pobūdžio paskaitose ir panašiai. Tėvai turi stebėti vaikų elgesį: kokias televizijos programas žiūri jų vaikas, kokių jis klausosi radijo laidų, kokias skaito knygas ir, žinoma, kokiose interneto svetainėse lankosi. Ypač daug dėmesio turėtų būti skiriama internetui. Bėda ta, kad internetas – beveik nekontroliuojama šių dienų žiniasklaidos priemonė. Dauguma vaikų internetu naudojasi be jokių apribojimų ar kontrolės. Tą patvirtina profesoriaus Jo Groebel atliktas tarptautinis tyrimas, kuris parodė, jog 70 proc. tėvų nežino, ką jų vaikai veikia internete. Čia situacija visiškai kitokia nei televizijoje, nes internetas daug mažiau kontroliuojamas, čia rodomi šlykščiausi, brutaliausi, agresyviausi vaizdai, ir tėvai to nežino⁷³. Siekdami apsaugoti vaikus nuo neigiamo poveikio, kurį sukelia smurtas žiniasklaidoje, tėvai turi praleisti daugiau laiko su vaikais, bendrauti. Būtina kalbėtis su vaikais apie žiniasklaidoje tykančius pavojus – išaiškinti ne tik visuomenės informavimo priemonių pranašumus, bet ir jų trūkumus. Auklėdami vaikus, tėvai privalo ugdyti vaikų tolerantiškumą, moralines vertybes, skatinti neigiamą požiūrį į smurtą, privalo padėti vaikams atsirinkti informaciją, padėti nepilnamečiams tapti kritiškais, vertinant žiniasklaidoje pateikiamą informaciją. Svarbu neigiamai reaguoti į žiniasklaidos priemonėse pateikiamą smurtinį elgesį, paaiškinti vaikui, kad smurtas nėra geras sprendimas, paaiškinti, jog smurtas žiniasklaidoje dažnai tėra vaidyba ir realiame gyvenime jis sukelia visai kitokius padarinius. Diskusijos, kurioms suaugusieji tinkamai vadovauja, padeda pagerinti beveik kiekvienos programos poveikį⁷⁴. Patys tėvai neturėtų žiūrėti ir klausyti tokių laidų ar programų, kurios jų manymu yra netinkamos žiūrėti jų vaikams, t.y. turėtų rodyti gerą pavyzdį vaikams. Tėvai taip pat privalo kontroliuoti laiką, kurį vaikai praleidžia prie interneto, radijo ar televizijos bei skatinti vaikus užsiimti kita veikla: naudingais žaidimais, sportu, būreliais.

2012 metų birželio mėnesio 12 – 22 dienomis Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnybos užsakymu buvo atliktas sociologinis projekto „Saugesnis internetas“ įtakos visuomenės informuotumui įvertinimo tyrimas. Tyrimo metu telefoninio interviu būdu buvo atlikta gyventojų apklausa, kurioje dalyvavo 805 Lietuvos gyventojai, reguliariai besinaudojantys internetu ir turintys vaikų nuo 5 iki 18 metų. Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, ar dažnai Lietuvos interneto naudotojai susiduria su informacijos saugumo incidentais, įvertinti tėvų žinias apie žalingą turinį internete, bei kokias priemones tėvai naudoja kovojant su tokiu turiniu. Ar tėvai žino, kur galima

⁷³ Groebel, J. Televizija ir žmonių agresyvumas. *Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas*. Konferencijos medžiaga. 2004, p. 130.

⁷⁴ Television: How Much is Too Much for Children? *Media Literacy Online Project*. University of Oregon. Prieiga internetu: <http://interact.uoregon.edu/MediaLit/mlr/readings/articles/tvhowmuch.html> [žiūrėta: 2013-01-21].

pranešti apie žalingą turinį ir kur kreiptis pagalbos. Taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kiek projektas yra žinomas visuomenėje. Tyrimo duomenimis⁷⁵, dauguma tyrime dalyvavusių tėvų pripažįsta interneto keliamas grėsmes jų vaikui ir mano, jog vaikus reikia mokyti saugaus naudojimosi internetu. Taip pat vyrauja praktika domėtis, ką vaikas veikia pasauliniame tinkle, tačiau dauguma apklaustų suaugusiųjų pripažįsta, jog iš tiesų nežino, kaip reikia mokyti vaikus saugaus naudojimosi internetu, ar trūksta informacijos šiuo klausimu.

Dar vienas svarbus prevencijos subjektas – tai mokykla. Mokykloje yra visos galimybės platinti informaciją apie žiniasklaidoje pateikiamos smurtinės informacijos žalą. Aleksandras Fiodorovas (Александр Федоров) pastebi, jog vertinga prevencijos priemone galėtų tapti žiniasklaidos raštingumo pamokų integravimas mokykloje, nes jos gali būti integruotos bet kurioje aplinkoje – mokykloje, užklasinėje veikloje (būreliuose, klubuose). Šių pamokų metu turėtų būti aiškinami alternatyvūs tarpasmeninių konfliktų sprendimo būdai, kultūrinių, ekonominių, politinių faktorių susijusių su „Smurto žiniasklaidoje“ tema nustatymas ir tyrimas, visuomeninių disputų bei debatų rengimas mokyklose, kitose ugdymo ir globos įstaigose bei pačiose informavimo priemonėse⁷⁶.

Vaikai – tai mūsų visuomenės ateitis, todėl visuomenė taip pat privalo dalyvauti smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijoje. Visuomenės nariai prevencijoje dalyvauja išreikšdami savo nuomonę apie žiniasklaidoje pateikiamą informaciją ir informuodami apie pastebėtus normų pažeidimus. Kaip jau buvo minėta anksčiau, Lietuvoje veikia „Saugesnio interneto karštoji linija“, kurios funkcijas vykdo Lietuvos Respublikos Ryšių reguliavimo tarnyba. Draugiško interneto tinklalapyje bet kuriuo metu galima pranešti apie pastebėtą neteisėtą ar žalingą informaciją internete, kuri bus patikrinama ir perduodama atsakingoms institucijoms. Pranešimų anketą galima rasti internetiniu adresu http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/misc/report_form.

⁷⁵ Sociologinis projekto „Saugesnis internetas“ įtakos visuomenės informuotumui įvertinimo tyrimas. Prieiga internetu: <http://www.esaugumas.lt/lt/tyrimai.html> [žiūrėta: 2012-10-10].

⁷⁶ Федоров, А., *supra note* 69, c. 91.

4. SMURTO ŽINIASKLAIDOJE NEIGIAMO POVEIKIO NEPILNAMEČIAMS PREVENCIJOS TYRIMAS

4.1 Tyrimo metodika

Siekiant išsiaiškinti prevencinių priemonių, reguliuojančių nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, sistemoje egzistuojančias problemas ir turint tikslą jas pašalinti bei kurti naujas produktyvias prevencines priemones, buvo atliktas smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos tyrimas.

Tyrimo objektas – smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencija.

Tyrimo tikslas – ištirti smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevenciją.

Tyrimo uždaviniai:

1. Sužinoti, kokiomis žiniasklaidos priemonėmis nepilnamečiai naudojami dažniausiai.
2. Išsiaiškinti, ar žiniasklaida turi įtakos nepilnamečiams.
3. Išsiaiškinti, kiek aktyviai tėvai dalyvauja smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijoje.
4. Ištirti, kiek produktyviai veikia sukurtos prevencinės priemonės, reguliuojančios nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos.
5. Išsiaiškinti nepilnamečių ir tėvų nuomonę apie naujų prevencinių priemonių, reguliuojančių nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, kūrimą ir taikymą.

Tyrimo metodai. Atliekant tyrimą buvo taikyta:

1. Anketinė apklausa.
2. Statistinė gautų rezultatų analizė.

Atliekant tyrimą buvo apklaustos dvi kategorijos asmenų: nepilnamečiai, nes jie yra magistro baigiamojo darbo subjektas, ir tėvai, kadangi jie turi pareigą rūpintis savo vaikais, juos ugdyti bei auklėti.

Siekiant objektyvesnių tyrimo rezultatų, parengtos dvių rūšių anketos – žiūrėti (toliau – žr.) 1 PRIEDAS ir 2 PRIEDAS. Pirmoji anketa skirta nepilnamečiams, antroji anketa sudaryta tėvams, auginantiems nepilnamečius. Anketos susideda iš dvių dalių. Nepilnamečių ir tėvų

anketų klausimai suskirstyti į keturias pagrindines tikslines kategorijas (žr. 3 PRIEDAS).

Tyrimo duomenims suvesti ir apdoroti buvo taikomas statistinės informacijos apdorojimo programinis paketas “SPSS 17.0 versija” ir „Microsoft Office Excel 2003“ kompiuterinė programa.

Tyrimo imtis ir organizavimas. Tyrimas atliktas 2013 metų sausio – vasario mėnesiais Šiaulių „Saulėtekio gimnazijoje“, Šiaulių „Romuvos progimnazijoje“, Šiaulių apskrities vyriausiajame policijos komisariate, Šiaulių lopšelyje – darželyje „Bangelė“, Šiaulių lopšelyje – darželyje „Ežerėlis“, Šiaulių lopšelyje – darželyje „Klevelis“, Šiaulių lopšelyje – darželyje „Žiburėlis“, daugiabučiuose namuose, adresu Šiauliuose, Lyros g. 17 ir Tilžės g. 56.

Tyrimo dalyvavo 150 moksleivių ir 150 tėvų. Pagrindinis respondentų atrankos kriterijus – moksleiviai, kurių amžius nuo 14 iki 15 metų (tai nepilnamečių raidos laikotarpis, kuris atitinka bendrojo lavinimo mokyklos 8 – 9 klasių moksleivių amžių) bei tėvai, auginantys vaikus nuo 14 iki 15 metų amžiaus. Respondentų imtis nėra reprezentatyvi, tačiau šis tyrimas gali būti vertinamas kaip bandomasis. Išsamūs duomenys apie tiriamuosius asmenis nurodyti 4 PRIEDE.

4.2 Tyrimo rezultatai

Apklausoje dalyvavo 69 proc. vaikų, kurių amžius yra keturiolika metų ir 31 proc. penkiolikos metų amžiaus vaikų. Tyrimo duomenimis, mamų jame dalyvavo daugiau (77 proc.) nei tėvų (23 proc.). Tėvai, kurie dalyvavo apklausoje, pagal tyrimo duomenis daugiausia, t.y. 47 proc. augina du nepilnamečius vaikus, 42 proc. apklaustųjų tėvų augina vieną nepilnametį vaiką ir 16 proc. šeimose auga trys nepilnamečiai vaikai.

Antrojo vaikų anketos klausimo ir trečiojo tėvų anketos klausimo tikslas – sužinoti, kokiomis žiniasklaidos priemonėmis nepilnamečiai naudojami dažniausiai.

1 lentelė. Kokiomis žiniasklaidos priemonėmis nepilnamečiai naudojami

Atsakymai	Klausimas			
	<i>Kokia žiniasklaidos priemonė Jūs naudojatės dažniausiai?</i>		<i>Kokia žiniasklaidos priemonė Jūsų vaikas(-ai) naudojami dažniausiai?</i>	
	<i>Galimi keli atsakymai:</i>		<i>Galimi keli atsakymai:</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Spauda	18	12,0 %	18	12,0 %
Radijas	16	10,7 %	21	14,0 %
Televizija	114	76,0 %	129	86,0 %
Internetas	142	94,7 %	133	88,7 %
Kita (įvardinkite)	0	0 %	4	2,7 %
Nežinau			0	0 %

Iš viso dalyvavo	150	150
-------------------------	------------	------------

Atlikto tyrimo rezultatai parodė (žr. 1 lentelė), kad nepilnamečių ir tėvų nuomonė dėl žiniasklaidos priemonių naudojimo iš esmės sutapo, atsakymai pasiskirstė gana panašiai. Tyrimo duomenimis, populiariausia žiniasklaidos priemonė nepilnamečių tarpe yra internetas. Antrąją vietą pagal populiarumą užima ir nedaug nuo pirmosios vietos atsilieka televizija. Nepilnamečiai šiuo metu mažiau naudojami tokiais žiniasklaidos priemonėmis kaip spauda ir radijas. Nedidelė dalis tėvų pasirinko ir penktąjį atsakymo variantą, kuriame jie nurodė tokias žiniasklaidos priemones, kuriomis naudojasi jų vaikai, tai: „*mobilaus ryšio telefonas, draugai*“. Darytina išvada, kad šiuolaikiniai nepilnamečiai yra imlesni vaizdinio ir garsinio tipo žiniasklaidos priemonėms, kur dominuoja vizualinis aspektas, judantys vaizdai ir girdimi garsai.

Kitais dviem vaikų anketos klausimais siekta išsiaiškinti, ar žiniasklaida daro poveikį nepilnamečiams. Į trečiąjį anketos klausimą vaikai turėjo atsakyti, kuri iš žiniasklaidos priemonių juos veikia labiausiai⁷⁷.

2 lentelė. Įtakingiausia žiniasklaidos priemonė nepilnamečiams

Atsakymai	Klausimas	
	<i>Kaip Jūs manote, kuri iš žiniasklaidos priemonių Jus veikia labiausiai?</i>	
	Nepilnamečiai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Spauda	2	1,9 %
Radijas	1	1,0 %
Televizija	42	40,0 %
Internetas	60	57,1 %
Kita (įvardinkite)	-	-
Iš viso dalyvavo	105	

Remiantis gautais tyrimo rezultatais (žr. 2 lentelė), pastebėtina, kad vieną žiniasklaidos priemonę pažymėjo 105 iš 150 apklaustų respondentų, likusieji 45 respondantai į klausimą tiksliai neatsakė, nes žymėjo daugiau negu vieną žiniasklaidos priemonę, todėl jų atsakymai vertinami kaip netinkami tyrimo rezultatams aptarti ir nėra analizuojami. Tyrimo rezultatai rodo, kad žiniasklaidos priemonių populiarumo hierarchija atitinka jų poveikio hierarchiją, t.y. pirmoje vietoje labiausiai vaikus veikia internetas, antroje vietoje – televizija, mažiausiai įtakos vaikams turi spauda ir radijas. Atsakymo varianto, kuriame vaikai galėjo patys įrašyti savo variantą,

⁷⁷ Vaikams buvo pateikti keturi uždaro tipo atsakymų variantai bei penktasis atsakymo variantas, kurį pasirinkę galėjo patys įrašyti savo nuomonę. Pabrėžtina, jog šiame klausime vaikai nebuvo įspėti, kad jie gali rinktis kelis atsakymo variantus, kadangi buvo norima sužinoti, kurią iš antrajame klausime pasirinktų žiniasklaidos priemonių jie pasirinktų tik vieną, kaip labiausiai darančią jiems įtaką, tačiau peržiūrėjus atsakymus, pastebėta, kad dalis respondentų žymėjo daugiau negu vieną atsakymo variantą, todėl pateikti teisingą išvadą dėl vienos ar kitos žiniasklaidos priemonės didesnio ar mažesnio poveikio esant šioms aplinkybėms nebuvo galimybės.

nepasirinko nei vienas tyrime dalyvavęs nepilnametis.

Ketvirtuoju tėvų anketos klausimu buvo norima sužinoti tėvų nuomonę apie žiniasklaidos įtaką vaikams. Tėvai galėjo pažymėti vieną iš trijų nurodytų uždaro tipo atsakymo variantų.

3 lentelė. Tėvų nuomonė dėl žiniasklaidos įtakos jų vaikams

Atsakymai	Klausimas	
	<i>Kaip Jūs manote, ar turi Jūsų vaikui (-ams) kokios nors įtakos žiniasklaida?</i>	
	Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Turi	125	83,3 %
Neturi	7	4,7 %
Nežinau	18	12,0 %
Iš viso dalyvavo	150	

Tyrimo rezultatai (žr. 3 lentelė) leidžia teigti, kad daugelis tyrime dalyvavusių tėvų suvokia, kad visuomenės informavimo priemonės turi įtakos jų vaikams. Tik nedaugelis apklaustų tėvų nežino apie žiniasklaidos įtakos prasmę savo vaikų atžvilgiu.

Ketvirtuoju vaikų anketos ir penktuoju tėvų anketos klausimu siekta išsiaiškinti vaikų ir tėvų nuomonę apie tai, kokia žiniasklaidoje pateikiama smurtinio pobūdžio informacija daro neigiamą poveikį vaikams. Respondentams suteikta galimybė atsakymą įrašyti patiems. Šiuo klausimu savo nuomonę išreiškė 100 tyrime dalyvavusių tėvų ir 112 nepilnamečių. Apklausoje dalyvavę asmenys nurodė tokią smurtinio pobūdžio informaciją: žudymus, nusižudymus, muštynes, prievartą, agresyvumą, kankinimus, pagrobimus ir kitokio pobūdžio informaciją. Išsamūs vaikų ir tėvų atsakymai į šį klausimą pateikti 5 PRIEDE.

Šeštaisiais vaikų ir tėvų anketų klausimais buvo tiriamas susiformavęs nepilnamečių požiūris į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą. Vaikų anketose tiriamieji galėjo pasirinkti vieną iš trijų galimų atsakymo variantų, tėvų anketose atsakymas „*Neturiu nuomonės*” perfrazuotas į atsakymo variantą „*Nežinau*”, taip pat praplėstas „atsakymų“ variantų spektras, kuris papildytas atsakymo variantu „*Kita (įvardinkite)*”.

4 lentelė. Vaikų požiūris į demonstruojamą smurtą žiniasklaidoje

Atsakymai	Klausimas			
	<i>Kaip Jūs reaguojate į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą?</i>		<i>Kaip Jūsų vaikas (-ai) reaguoja į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą?</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras	Procentinė	Bendras	Procentinė

	skaičius	išraiška	skaičius	išraiška
Patinka	16	10,7 %	7	4,7 %
Nepatinka	71	47,3 %	93	62,0 %
Neturiu nuomonės/ Nežinau	63	42,0 %	28	18,7 %
Kita (įvardinkite)			22	14,6 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Tyrimo rezultatai rodo (žr. 4 lentelė), kad nors šiuolaikiniame pasaulyje gausu negatyvių dalykų, kuriuos dar labiau akcentuoja žiniasklaida, tačiau vis dėlto nepilnamečiai sugeba atskirti gerąsias vertybes nuo blogų ir neigiamai reaguoti į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą. Iš gautų tyrimo rezultatų matome, kad didžiąjai daliai tyrime dalyvavusių nepilnamečių rodomas smurtas per žiniasklaidos priemones nepatinka arba nuomonės dėl smurto demonstravimo jie neturi. Darytina prielaida, jog nuomonės neturėjimas šiuo klausimu prilygsta abejingam požiūriui į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą. Palyginus vaikų ir tėvų atsakymų rezultatus, matome, kad jie skiriasi nežymiai, todėl galima teigti, kad tėvai yra gana aktyvūs stebėtojai savo vaikų reakcijos į rodomą smurtą žiniasklaidoje. Autorės manymu, galima manyti, jog tėvai domisi smurto žiniasklaidoje poveikiu savo vaikų atžvilgiu, tačiau ar šis domėjimasis yra aktyvi ir veiksminga prevencinė priemonė, saugant vaikus nuo demonstruojamo smurto žiniasklaidoje, paaiškės tiriant kitus anketose nurodytų klausimų atsakymų rezultatus, todėl tolesniais anketų klausimais (7, 8, 9, 10 vaikų ir tėvų anketų klausimai) norėta išsiaiškinti, kiek aktyviai tėvai dalyvauja smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijoje.

Septintojo vaikų ir tėvų anketų klausimo tikslas buvo sužinoti, ar tėvai kalbasi su savo vaikais apie žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą. Tėvams buvo suteikta galimybė pasirinkti jų nuomonę geriausiai atitinkantį atsakymo variantą iš nurodytų trijų galimų uždaro tipo atsakymo variantų. Vaikų anketoje atsakymo variantus papildė dar vienas atsakymo variantas „*Visada*“. Tėvų anketoje atsakymo varianto „*Visada*“ buvo sąmoningai atsisakyta, autorės manymu, naivu būtų tikėtis, kad tėvai visada tokio pobūdžio tema su savo vaikais kalbasi, todėl nenorint, jog tyrimo rezultatai būtų iškreipti, tėvams toks atsakymo variantas nepateiktas.

5 lentelė. Tėvų pokalbių dažnumas su vaikais apie smurtą žiniasklaidoje

Atsakymai	Klausimas	
	<i>Ar Jūsų tėvai kalbasi su Jumis apie žiniasklaidoje rodomą smurtą?</i>	<i>Ar Jūs kalbatės su savo vaiku (-ais) apie žiniasklaidoje rodomą smurtą?</i>
	Nepilnamečiai	Tėvai

	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Visada	3	2,0 %		
Dažnai	26	17,3 %	81	54,0 %
Retai	79	52,7 %	61	40,7 %
Niekada	42	28,0 %	8	5,3 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Remiantis tyrimo duomenimis (žr. 5 lentelė), pastebimas akivaizdus nuomonių išsiskyrimas tėvų ir vaikų pokalbių apie smurtą žiniasklaidoje dažnumo aspektu. Daugiau kaip pusė tyrime dalyvavusių respondentų vaikų pažymėjo, kad jų tėvai retai kalbasi su jais tokio pobūdžio tema, tuo tarpu daugiau kaip pusė tyrime dalyvavusių tėvų tvirtino, kad bendraudami su savo vaikais dažnai diskutuoja tokia tema, kaip smurtas žiniasklaidoje. Taip pat pastebimas ryškus atsakymo varianto „*Niekada*“ nuomonių skirtumas, net penkis kartus daugiau tirtų nepilnamečių nurodė, kad jų tėvai niekada su jais nesikalba tokio pobūdžio tema. Apibendrinus vaikų ir tėvų gautų atsakymų rezultatus tikėtina, kad šiuo klausimu sąžiningesni buvo vaikai.

Aštuntojo vaikų ir tėvų anketos klausimo tikslas – išsiaiškinti, ar vaikai yra tėvų skatinami neigiamai reaguoti į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą. Abiejų grupių respondentams nurodyti keturi vienodo pobūdžio uždaro tipo atsakymų variantai, iš kurių jie galėjo pasirinkti tik vieną atsakymą.

6 lentelė. Neigiamas nepilnamečių požiūrio skatinimas į smurtą žiniasklaidoje

Atsakymai	Klausimas			
	<i>Ar Jūsų tėvai skatina neigiamą Jūsų požiūrį į smurtinio pobūdžio informaciją žiniasklaidoje?</i>		<i>Ar Jūs skatinate savo vaikui (-ams) neigiamą požiūrį į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą?</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Visada	18	12,0 %	50	33,3 %
Dažnai	57	38,0 %	57	38,0 %
Retai	34	22,7 %	22	14,7 %
Niekada	41	27,3 %	21	14,0 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Tyrimo rezultatai rodo (žr. 6 lentelė) neigiamo požiūrio skatinimo intensyvumo dažnio „*Visada*“ akivaizdų skirtumą vaikų ir tėvų tarpe, kuris skiriasi beveik tris kartus lyginant vaikų ir tėvų gautų atsakymų rezultatus. Tik vienodas respondentų vaikų ir tėvų skaičius pažymėjo atsakymo variantą „*Dažnai*“, likusių atsakymų variantų rezultatai išsiskyrė neženkliai. Tikėtina, kad ir šiuo klausimu, kaip ir prieš tai buvusių, atviresni buvo nepilnamečiai, kurių didesnę ar

mažesnę atvirumą apklausoje galėtų padėti patvirtinti arba paneigti tolimesni anketų klausimai.

Devintuoju vaikų ir tėvų anketų klausimu siekta išsiaiškinti, ar tėvai kontroliuoja savo vaikų laiką, kurį jie praleidžia prie interneto, radijo ar televizoriaus. Respondentai galėjo pasirinkti vieną iš keturių galimų nurodytų uždaro tipo atsakymų variantų.

7 lentelė. Laiko kontrolės intensyvumas

Atsakymai	Klausimas			
	Ar Jūsų tėvai kontroliuoja laiką, kurį Jūs praleidžiate prie interneto, radijo ar televizoriaus?		Ar Jūs kontroliuojate laiką, kurį Jūsų vaikas (-ai) praleidžia prie interneto, radijo ar televizoriaus?	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Visada	25	16,7 %	33	22,0 %
Dažnai	53	35,3 %	70	46,7 %
Retai	46	30,7 %	38	25,3 %
Niekada	26	17,3 %	9	6 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Iš tyrimo metu gautų duomenų (žr. 7 lentelė) paaiškėjo, kad tėvai kontroliuoja savo vaikų laiką, kurį jie skiria žiniasklaidos priemonėms: atitinkamai 94 proc. tėvų ir 82,7 proc. vaikų patvirtino, kad tėvai kontroliuoja jų laiką, kurį jie praleidžia prie interneto, radijo ar televizoriaus. Taip pat, tyrimo duomenimis pastebimas ganėtinai panašus laiko kontroliavimo intensyvumo pasiskirstymas: didesnioji dalis vaikų ir tėvų nurodė, kad vaikai yra kontroliuojami dažnai, neženkliai skyrėsi ir atsakymų „Visada“ ir „Retai“ rezultatai. Atkreiptinas dėmesys į paskutinio atsakymo varianto „Niekada“ pasirinkimą vaikų ir tėvų tarpe, kur pastebimas nuomonių išsiskyrimas: net 17 nepilnamečių daugiau, lyginant su tėvų atsakymais, nurodė, kad tėvai niekada nekreipia dėmesio į tai, kiek laiko jie praleidžia naudodamiesi žiniasklaidos priemonėmis.

Darbo autorės nuomone, tai yra pakankamai neblogi rezultatai, kadangi daugelis tėvų yra dirbantys žmonės, todėl dėl didelio užimtumo jiems trūksta laiko kontroliuoti savo vaikų laiką, kurį jie praleidžia naudodamiesi žiniasklaidos priemonėmis, be to, dažniausiai vaikai žiniasklaidos priemonėmis naudojami grįžę iš mokyklos, tuomet, kada namuose jie būna vieni.

Į dešimtąjį vaikų ir tėvų anketų klausimą tiriamieji turėjo atsakyti, ar tėvai stebi, kokias televizijos programas žiūri vaikai, kokiose interneto svetainėse lankosi, kokių radijo laidų klausosi. Šis klausimas yra vienas iš svarbiausių šiame tyrime, tiriant tėvų kontrolę vaikų atžvilgiu kaip vieną iš veiksnių, galinčių prisidėti prie smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos sistemos tobulinimo. Vaikai ir tėvai atsakydami į šį klausimą galėjo pasirinkti vieną iš keturių galimų uždaro tipo atsakymų variantų.

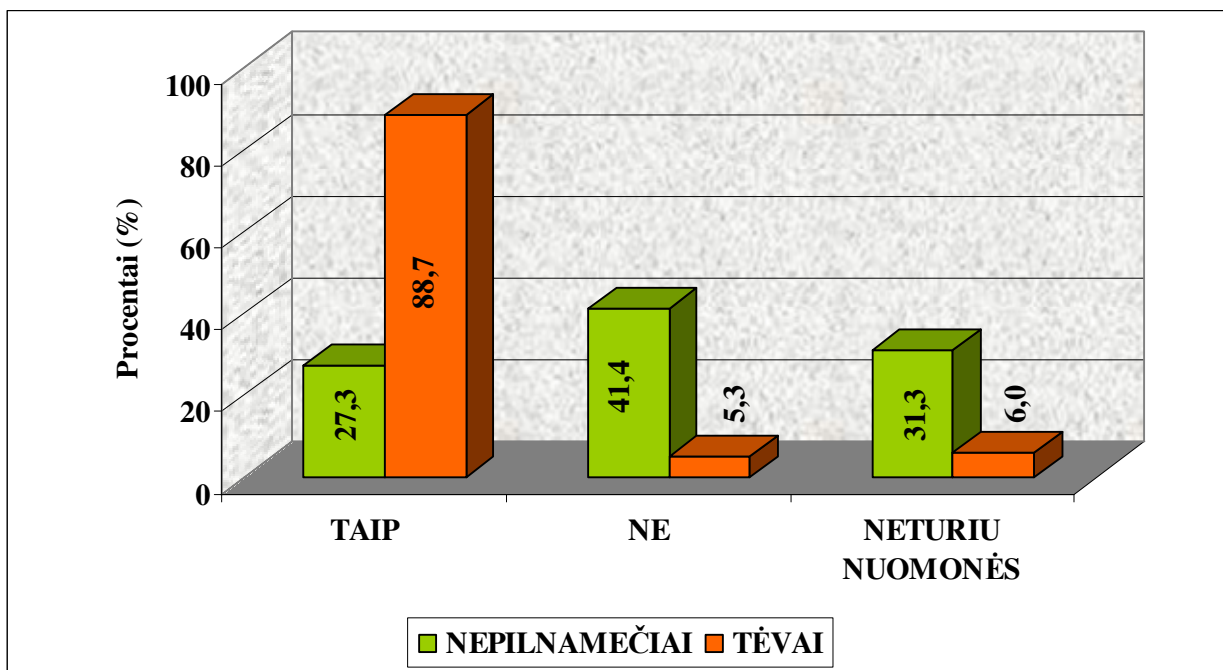
8 lentelė. Tėvų stebėseną vaikams renkantys žiniasklaidos priemonės

Atsakymai	Klausimas			
	<i>Ar Jūsų tėvai stebi, kokias Jūs žiūrite televizijos programas, kokiose interneto svetainėse lankotės, kokių radijo laidų klausotės?</i>		<i>Ar Jūs stebite, kokias Jūsų vaikas (-ai) žiūri televizijos programas, kokiose interneto svetainėse lankotės, kokių radijo laidų klausotės?</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Visada	8	5,3 %	31	20,7 %
Dažnai	31	20,7 %	80	53,3 %
Retai	69	46,0 %	33	22,0 %
Niekada	42	28,0 %	6	4,0 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Apskaičiavus tyrimo rezultatus matyti (žr. 8 lentelė), kad tėvų ir vaikų nuomonės ženkliai išsiskyrė ir susikeitė vietomis lyginant šio klausimo ir prieš tai buvusių klausimų (7, 8, 9 vaikų ir tėvų anketų) atsakymų rezultatus. Apibendrinus vaikų pasirinktus atsakymus pastebima, kad šiuo klausimu dominuoja atsakymų variantai „Retai“ ir „Niekada“. Susisteminus tėvų atsakymų rezultatus matyti, kad daugiausia kartų buvo pažymėtas atsakymo variantas „Dažnai“, neženkliai skyrėsi ir atsakymo variantų „Retai“ ir „Visada“ pasirinkimas. Atsakymo variantą „Niekada“ pasirinko net septynis kartus daugiau vaikų negu tėvų. Apibendrinus abiejų grupių tiriamųjų rezultatus išvelgiamas ryškus nuomonių išsiskyrimas vaikų ir tėvų tarpe, tikėtina, kad atsakydami į šį klausimą atviresni buvo vaikai. Galvojant apie tėvus, kurie ne tik augina vaikus, bet taip pat turi ir kitokios svarbios veiklos, nelogiška būtų patikėti, kad jie turėtų galimybę aktyviai stebėti, ką jų vaikai renkasi naudodamiesi žiniasklaidos priemonėmis. Akcentuotina, kad jeigu tėvai tik kalbės, jog demonstruojamas smurtas žiniasklaidoje yra blogai, skatins vaikus neigiamai į smurtą reaguoti, tačiau kartu su vaikais aktyviai nesidomės, kartu nestebės, kokias televizijos programas žiūri jų vaikai, kokiose interneto svetainėse lankosi, kokių radijo laidų klausosi ir nediskutuos, nepatars savo vaikams, kokio pobūdžio informacija jiems būtų naudingesnė, jų žodinės pastangos neturės funkcionalios naudos.

Vienuoliktuoju vaikų ir tėvų anketos klausimu buvo siekiama sužinoti vaikų ir tėvų nuomonę, ar jie pritaria, kad tėvai per mažai kalbasi su savo vaikais, kaip saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis, kad vaikai būtų labiau apsaugoti nuo smurtinio turinio informacijos. Šis klausimas šiame tyrime svarbus tuo, kad jis turi apibendrinamąją reikšmę. Šio klausimo dėka yra susisteminami 7, 8, 9, 10 vaikų ir tėvų anketų klausimų rezultatai, kurie padeda nustatyti, koku mastu tėvai patys prisideda prie smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams

prevencijos sistemos. Abiejų grupių respondentai nežinojo, kad šis klausimas apibendrins ir parodys, kaip aktyviai tėvai dalyvauja minėtoje prevencinėje veikloje, todėl šiame atsakyme išryškėjo tėvų atsakymų objektyvumas. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiame klausime pasakymas „per mažai kalbasi“ apima ne tik tiesioginį kalbėjimą su vaiku, bet susistemina ir apibendrina prieš tai buvusių klausimų reikšmę.

1 pav. Nepilnamečių ir tėvų nuomonė dėl tėvų kalbėjimo su vaikais apie smurtą žiniasklaidoje

Remiantis šio atsakymo tyrimo duomenimis (žr. 1 pav.), matyti, kad visgi didžioji dauguma, t.y. 133 tėvų nuomone, jie per mažai kalbasi su savo vaikais, kaip jiems saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis, kad būtų labiau apsaugoti nuo smurtinio turinio informacijos. 9 tyrime dalyvavę tėvai pateiktos nuomonės patvirtinimui ar paneigimui nuomonės neturėjo ir tik 8 tėvai nesutiko su tokia nuomone. Apibendrinus vaikų pasirinktus rezultatus ryškėja, kad tokiai nuomonei pritarė žymiai mažesnis respondentų vaikų skaičius, t.y. 41 tyrime dalyvavęs respondentas. 62 vaikai su tokia nuomone nesutiko, likę 47 vaikai nuomonės neturėjo. Iš gautų rezultatų pastebėtina, kad abiejų grupių nuomonės šiuo aspektu išsiskyrė ir darbo autorei sukėlė dviprasmiškų minčių. Palyginus tėvų 11 ir 7, 8, 9, 10 klausimų rezultatus išvelgiamas nesąžiningas tėvų atsakinėjimas apie jų pačių dalyvavimą prevencinėje veikloje, kadangi pagal 7-10 klausimų atsakymų rezultatus buvo matyti, kad tėvai yra ganėtinai aktyvūs proceso, kuris orientuotas į smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevenciją, dalyviai, tačiau 11 klausime pagal jų pačių pasirinktus atsakymų variantus, tėvų aktyvumas tarsi „išnyksta“. Tikėtina, kad norėdami apie save sudaryti geresnį įspūdį ir būti mažiau kritikuojami, tėvai apgaudinėdami patys save sąmoningai žymėjo tik „geresnius“ atsakymų variantus arba, net

ir dalyvaudami prevencijoje, jie mano, kad turėtų dalyvauti aktyviau. Apibendrinus vaikų 11 klausimo ir 7, 8, 9 10 klausimų atsakymus pastebimas vaikų noras išvengti didesnės tėvų kontrolės naudojantis žiniasklaidos priemonėmis, todėl vaikai apgalvotai rinkosi atsakymo variantą „Ne“. Tyrimo dalyvių ankstesnių klausimų atsakymų analizė bei šio klausimo, kuris turi apibendrinamąją vertę, analizė rodo, kad tėvų kontrolė prevencijos aspektu nėra itin funkcionali.

Tolimesniais anketų klausimais buvo norima ištirti, kiek produktyviai veikia sukurtos prevencinės priemonės, kurios reguliuoja nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos bei kokiu mastu vaikai ir tėvai yra susipažinę su minėtomis prevencinėmis priemonėmis. Vaikų anketoje tam skirti 12 – 24 klausimai, tėvų anketoje – 12 – 14 ir 18 – 23 klausimai. Toks nevienodas klausimų kiekis vaikų ir tėvų anketose pasirinktas todėl, kad, visgi, pagrindinis šio magistro baigiamojo darbo subjektas yra nepilnamečiai, be to, sukurtos prevencinės priemonės yra nukreiptos būtent apsaugoti vaikus, todėl tėvų subjektyvūs pamąstymai, ką jų vaikas darytų susidūręs su viena ar kita prevencine priemone naudodamasis žiniasklaidos priemonėmis tyrimo rezultatams reikšmingos įtakos neturės, todėl tėvų anketoje kai kurių klausimų buvo sąmoningai atsisakyta.

Taigi, dvyliktuoju vaikų ir tėvų anketų klausimais siekta išsiaiškinti, ar vaikai žino filmų indeksus „A“, „N7“, „N16“, „T“, „S“. Vaikai galėjo pasirinkti vieną atsakymo variantą iš dviejų galimų uždaro tipo atsakymų variantų, tėvų atsakymų variantus papildė atsakymo variantas „Neturiu nuomonės“.

9 lentelė. Indeksų žinojimas vaikų ir tėvų atžvilgiu

Atsakymai	Klausimas			
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
	<i>Ar jūs žinote, ką reiškia filmų informacinėje medžiagoje, skirtoje filmams anonsuoti, filmų indeksai: „A“; „N7“; „N16“; „T“; „S“?</i>		<i>Ar Jūsų vaikas (-ai) žino, ką reiškia filmų informacinėje medžiagoje, skirtoje filmams anonsuoti, filmų indeksai: „A“; „N7“; „N16“; „T“; „S“?</i>	
Taip	131	87,3 %	117	78,0 %
Ne	19	12,7 %	15	10,0 %
Neturiu nuomonės			18	12,0 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Pagal gautus rezultatus (žr. 9 lentelė) pastebima, kad vaikų ir tėvų nuomonė šiuo klausimu iš esmės sutapo, nes teigiamo ir neigiamo atsakymų variantų pasirinkimas vaikų ir tėvų atsakymuose skyrėsi nežymiai. Nedidelė dalis tyrime dalyvavusių tėvų nuomonės dėl filmų

indeksų žinojimo neturėjo.

Tryliktasis vaikų anketos klausimas – tai dvyliktojo klausimo tęsinys. Juo siekiama įsitikinti, kiek tikslios vaikų žinios filmų indeksavimo sistemos aspektu, todėl vaikams buvo pasiūlyta parašyti, kaip jie supranta filmų indeksavimo sistemos indeksų reikšmę. Į šį klausimą turėjo atsakyti tik tie respondentai, kurie teigiamai atsakė į prieš tai buvusį klausimą. Primename, kad vadovaujantis 2003 m. birželio 3 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinto Filmų indeksavimo pagal žiūrovų amžiaus cenzą tvarkos aprašo 5 p. yra numatyti tokie filmų indeksai pagal žiūrovų amžiaus cenzą: „A“ – filmai, skirti įvairaus amžiaus žiūrovams; „N-7“ – filmai, skirti vaikams nuo 7 metų; „T“ – filmai, kuriuos vaikams iki 16 metų rekomenduojama žiūrėti su tėvais; „N-16“ – filmai, skirti žiūrovams nuo 16 metų; „S“ – filmai, skirti tik suaugusiems nuo 18 metų.

10 lentelė. Filmų indeksų prasmės žinojimas

Atsakymai	Klausimas		
	<i>Jeigu į klausimą Nr. 12 atsakėte „Taip“ trumpai parašykite, ką minėti indeksai reiškia.</i>		
	Nepilnamečiai		
	Bendras atsakiusiųjų skaičius	Teisingi atsakymai	Neteisingi atsakymai
„A“	78	49	29
„N7“	130	129	1
„N16“	129	129	-
„T“	80	2	78
„S“	125	3	122

Apskaičiavus tyrimo duomenis (žr. 10 lentelė) pastebėtina, kad geriausiai vaikai žino amžiaus cenzo indekso „N16“ reikšmę, visų respondentų atsakymai buvo teisingi. Antroje vietoje liko indeksas „N7“, kurio reikšmę teisingai įvardijo 129 respondentai, vienas respondentas nurodė, kad šis indeksas apskritai taikomas vaikams, tačiau amžiaus tarpsnio neakcentavo. Likusių indeksų reikšmę žino daug mažiau tyrime dalyvavusių nepilnamečių. Filmo indekso „T“ reikšmę teisingai apibrėžė tik 2 tyrime dalyvavę respondentai, 62 respondentai nurodė, kad reikalingas tėvų leidimas arba tokius filmus galima žiūrėti kartu su tėvais, 10 respondentų teigimu, filmai skirti tėvams, 2 respondentai nurodė, kad filmai skirti silpnų nervų žiūrovams, 1 respondentas nurodė, kad filmai skirti stiprių nervų žiūrovams, 1 respondentas nurodė, kad filmų negali žiūrėti silpnų nervų žiūrovai, 1 respondentas nurodė, kad tai trilerio tipo filmas, dar 1 respondentas nurodė, kad filmai skirti nuo 18 metų. Tik 3 tyrime dalyvavę respondentai nurodė, kad „S“ indeksas reiškia filmus, kurie skirti suaugusiems nuo 18 metų, kiti 116 respondentų „S“ indekso reikšmę įvardijo, kaip skirta suaugusiems, tačiau nekonkretizavo suaugusiojo amžiaus tarpsnio, 2 respondentai nurodė, kad šis ženklas simbolizuoja siaubo filmus, likusieji keturi

respondentai nurodė, kad tai tėvams skirti filmai, sekso filmas, veiksmo trileris ir filme yra vaizdų, kurie yra netinkami vaikams. 49 respondentai teisingai įvardijo „A” indekso reikšmę, nurodydami, kad šiuos filmus gali žiūrėti įvairaus amžiaus žiūrovai, 19 respondentų nurodė, kad šis indeksas reiškia animacinius filmukus, 5 respondentai teigė, kad filmai skirti vaikams, 1 respondento nuomone filmai skirti anūkams, 2 respondentai tvirtina, kad reikalingas tėvų leidimas žiūrėti tokius filmus ir 2 respondentai mano, kad tai filmai, kurie atkurti tikrais faktais. Taigi, darytina išvada, kad vaikai labiau įsimena indeksus, kurie sudaryti iš mišrių simbolių, t.y. raidės ir skaičiaus, nusakančio amžių, kombinacijos.

Keturioliktuoju vaikų anketos klausimu ir tryliktuoju tėvų anketos klausimu buvo norima sužinoti, ar šių amžiaus cenzo indeksų vaikai laikosi. Vaikų ir tėvų anketose trys galimi uždaro tipo atsakymų variantai sutapo, likęs ketvirtasis atsakymo variantas vaikams pasiūlytas „*Niekada*“, o tėvams – „*Nežinau*“.

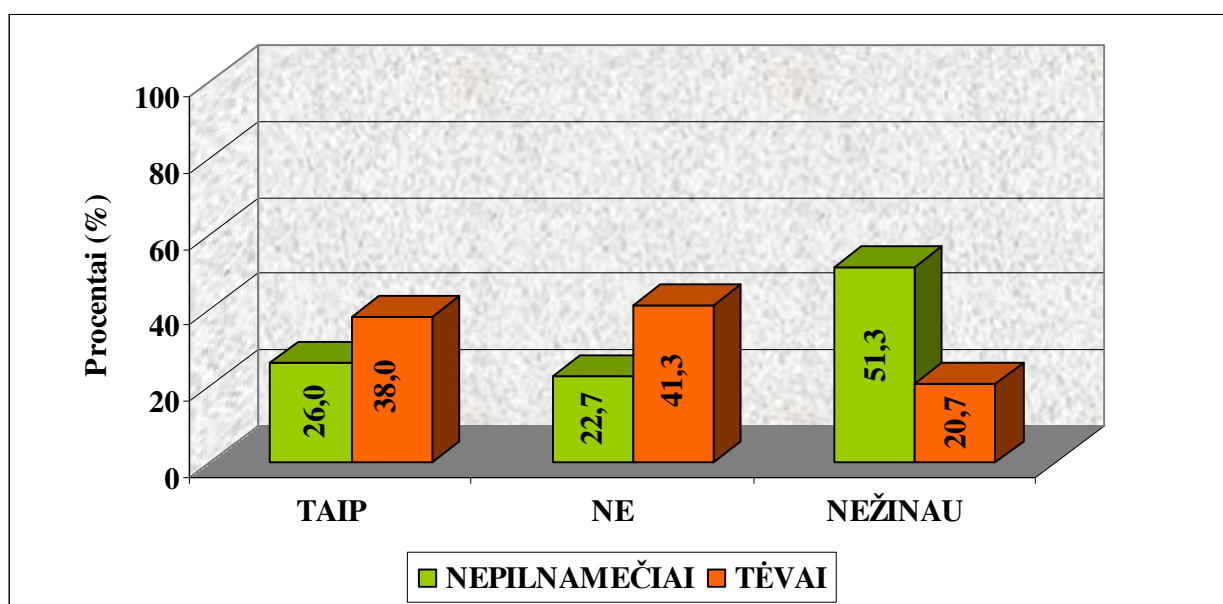
11 lentelė. Indeksų laikymosi intensyvumas vaikų ir tėvų atžvilgiu

Atsakymai	Klausimas			
	<i>Ar Jūs laikotės šių indeksų žymėjimo stebėdami televizijos programos ir laidas?</i>		<i>Ar Jūsų vaikas (-ai) laikosi šių indeksų žymėjimo stebėdami televizijos programos ir laidas?</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Visada	8	5,3 %	14	9,3 %
Dažnai	25	16,7 %	60	40,0 %
Retai	62	41,3 %	52	34,7 %
Niekada / Nežinau	55	36,7 %	24	16,0 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Išanalizavus šio atsakymo rezultatus (žr. 11 lentelė) matyti, kad vaikų ir tėvų atsakymai išsiskyrė. Vaikų atsakymų rezultatų analizė rodo, kad didesnioji tyrime dalyvavusių respondentų dalis retai laikosi nustatytų amžiaus cenzo indeksų. Remiantis tėvų pateiktais duomenimis, didesnioji dalis tėvų žymėjo atsakymo variantą „*Dažnai*“. Atkreiptinas dėmesys yra į tai, kad atsakinėdami į 10 anketos klausimą, kuriame buvo klausiama, ar tėvai stebi, kokias vaikai žiūri televizijos laidas, daugiausia vaikų žymėjo tokį patį atsakymo variantą kaip ir šiame atsakyme „*Retai*“. Peržiūrėjus tėvų 10 klausimo atsakymo rezultatus ir juos palyginus su šio klausimo atsakymo rezultatais matomas neatitikimas: 10 klausime tik 6 proc. tėvų pažymėjo, kad niekada nestebi, kokias jų vaikas žiūri televizijos programas, kokiose interneto svetainėse lankosi, kokių radijo laidų klausosi, tuo tarpu šiame klausime net 4 kartus daugiau tėvų nurodė, kad jie nežino, ar vaikai laikosi amžiaus cenžų apribojimų, darytina išvada, kad tėvai realybėje rečiau stebi nei

nurodė anketose. Dar kartą pastebima tendencija, kad tėvai nebuvo atviri atsakinėdami į klausimus, kurie buvo susiję su jų pačių prevencine veikla, apsaugant vaikus nuo neigiamos viešosios informacijos.

Keturioliktuoju tėvų ir septynioliktuoju vaikų anketų klausimais buvo norima išgirsti respondentų nuomonę apie sukurtą prevencinių priemonių praktinį veiksmingumą. Nepilnamečių ir tėvų buvo klausama, kaip jie mano, ar programos rodymo laikas, klasifikavimas, indeksavimas, žymėjimas, garsinis ar vaizdinis išpėjimas padeda išvengti nepageidaujamo poveikio vaikams ar jį sumažinti? Į šį klausimą atsakyti respondentams buvo pateikti trys vienodi uždaro tipo atsakymo variantai, iš kurių galėjo pasirinkti vieną.

2 pav. Prevencinių priemonių praktinis veiksmingumas vaikų ir tėvų nuomonių atžvilgiu

Gauti duomenys parodė (žiūrėti 2 pav.), kad sukurtos informavimo, išpėjimo ir indeksavimo sistemos, kaip vienos iš prevencinės sistemos, reguliuojančios nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, mechanizmą, praktinį veiksmingumą kritiškiau vertina tėvai: 62 tyrime dalyvavę tėvai neigiamai vertina sukurtą prevencijos sistemą, 31 tėvas nuomonės šiuo aspektu neturėjo, nuomonės neturėjimą galima vertinti kaip abejingą tėvų požiūrį į šios prevencinės sistemos praktinę naudą jų vaikų atžvilgiu. Taigi, apibendrinus tėvų rezultatus matome, kad didesnioji dalis, t.y. 93 tyrime dalyvavusių respondentų nuomone, informavimo, išpėjimo ir indeksavimo prevencinė sistema nėra efektyvi. Vaikų atsakymuose dominavo atsakymo variantas „Nežinau“, kurį pasirinko 77 respondentai ir tik 39 iš 150 respondentų nuomone, ši prevencinė sistema padeda jiems išvengti ir sumažinti nepageidaujamą poveikį. Apibendrinus galima daryti išvadą, kad ši prevencinių priemonių sistema vartotojų vertinimu nėra veiksminga.

Toliau vaikų buvo klausama (penkioliktas – šešioliktas anketos klausimai), ar jie

žiūrėtų televizijos programas ar interneto tinklalapius, jei įžanginėje dalyje pamatytų įspėjamąjį užrašą apie galimą informacijos grėsmę jų atžvilgiu.

12 lentelė. Įspėjamųjų pranešimų televizijos laidose ir internete praktinis veiksmingumas

Atsakymai	Klausimas		Atsakymai	Klausimas	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška		Bendras skaičius	Procentinė išraiška
	<p><i>Ar jūs žiūrėtumėte tokias smurtines televizijos laidas ar jų dalis, jeigu prieš jų rodymą būtų pranešama: „INFORMACIJA GALI DARYTI NEIGIAMA POVEIKĮ NEPILNAMEČIAMS“?</i></p>			<p><i>Interneto tinklalapyje įžanginiame puslapyje perskaitote įspėjamąjį užrašą „ŠIAME TINKLALAPYJE SKLEIDŽIAMA SMURTINĖ INFORMACIJA GALI DARYTI NEIGIAMA POVEIKĮ ASMENIMS IKI 18 METŲ?“ Ar skaitytumėte tokią informaciją?</i></p>	
Taip	78	52,0 %	Visada skaityčiau	22	14,7 %
Ne	23	15,3 %	Dažnai skaityčiau	47	31,3 %
Nežinau	49	32,7 %	Retai skaityčiau	58	38,7 %
			Niekada neskaityčiau	23	15,3 %
Iš viso dalyvavo	150				

Remiantis gautais rezultatais (žr. 12 lentelė), darytina išvada, kad garsinis ar vaizdinis informavimas, kaip viena iš prevencinių priemonių, apsaugant vaikus nuo neigiamos viešosios informacijos, nėra veiksminga priemonė, vertinant ją iš vartotojų pozicijų, nes tyrimo rezultatai rodo, kad tik menka dalis, t.y. 15,3 proc. tyrime dalyvavusių vaikų televizijos laidų ir internetinių puslapių su įspėjamaisiais užrašais nežiūrėtų ir neskaitytų.

Penkioliktuoju tėvų ir aštuonioliktuoju vaikų anketų klausimais respondentų buvo teiraujama jų nuomonės apie turinio filtravimo programos įdiegimo galimybę, kuri galėtų padėti vaikus apsaugoti nuo smurtinio turinio informacijos internete.

13 lentelė. Turinio filtravimo programų įdiegimo galimybė internete

Atsakymai	Klausimas			
	<i>Kokia Jūsų nuomonė apie turinio filtravimo programų įdiegimą internete norint apsaugoti vaikus nuo nepageidaujamos, pvz. smurtinės, informacijos?</i>		<i>Kokia Jūsų nuomonė apie turinio filtravimo programų įdiegimą internete norint apsaugoti savo vaiką (-us) nuo nepageidaujamos, pvz. smurtinės, informacijos?</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Teigiama	61	40,7 %	104	69,3 %
Neigiama	30	20,0 %	7	4,7 %
Neturiu nuomonės	37	24,6 %	22	14,7 %
Nesu apie tai girdėjęs (-usi)	22	14,7 %	17	11,3 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Tyrimo rezultatų duomenimis (žr. 13 lentelė), turinio filtravimo programų įdiegimą internete teigiamai vertina ne tik didžioji dalis tėvų, bet nemaža dalis ir vaikų, į kuriuos šios programos ir yra orientuotos. Iš tyrimo rezultatų darytina išvada, kad ne visi respondentai žino, kokių tikslų šios programos kuriamos. Darytina prielaida, kad jei tėvai daugiau žinotų turinio filtravimo programų įdiegimo internete tiesioginę reikšmę jų vaikams ir turėtų galimybę įsidiesti ne pačią elementariausią, bet pačią tobuliausią šių programų versiją kompiuteriuose nemokamai, tai padidintų tėvų susidomėjimą jos teikiama nauda, be to tai galėtų būti dar vienas veiksmingas žingsnis smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos sistemoje. Taigi, šis klausimas galėtų būti vienas iš diskutuotinų klausimų šių programų kūrėjams ir platintojams ateityje norint pasiekti geresnių rezultatų prevencijos aspektu.

Aštuonioliktasis tėvų ir devynioliktasis vaikų anketų klausimai buvo sudaryti tikslu sužinoti, ar respondentai žino, kur jie galėtų pranešti pastebėję neigiamą, pvz. smurtinę, informaciją internete. Abiejų grupių respondentams pateikti du vienodo pobūdžio uždaro tipo atsakymų variantai.

14 lentelė. Informavimas apie smurtinę informaciją internete

	Klausimas	
	<i>Ar Jūs žinote, kur galite pranešti</i>	<i>Ar Jūs žinote, kur galite pranešti apie</i>

Atsakymai	<i>apie pastebėtą neteisėtą ar žalingą, pvz. smurtinę, informaciją internete?</i>		<i>pastebėtą neteisėtą ar žalingą informaciją, pvz. smurtinę, internete?</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Taip	32	21,3 %	37	24,7 %
Ne	118	78,7 %	113	75,3 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Tyrimo rezultatai rodo (žr. 14 lentelė), kad nedidelis ir gana panašus kiekis vaikų ir tėvų žino, kad pastebėjus netinkamo turinio informaciją internete yra sukurta galimybė apie šią informaciją pranešti. Didžioji dauguma tyrime dalyvavusių respondentų su tokia prevencine priemone nėra susipažinę. Iš rezultatų matyti, kad tėvai ir vaikai nežino, kad jiems yra suteikta teisė patiems padėti riboti informaciją internete, kuri susijusi su smurto vaizdavimu, tereikia žinoti, kur tai galima padaryti, o institucijos, tiriančios gautus pranešimus, galėtų tokią informaciją apriboti arba uždrausti jos tiekimą.

Dvidešimtojo vaikų ir devynioliktojo tėvų anketų klausimo tikslas – sužinoti, ar vaikai ir tėvai yra girdėję apie nemokamą pagalbos telefoną 116 111, kuriuo teikiama pagalba vaikams, kurie susiduria su pavojais naršydami internete. Pažymėtina, kad pagalbos tarnybos “Vaikų linija” konsultantų nemokama veiklos sritis yra padėti vaikams bei tėvams spręsti įvairaus pobūdžio kilusius sunkumus, su kuriais jie susiduria, tačiau šio magistro baigiamojo darbo kontekste, vaikams ir tėvams klausimas buvo susiaurintas ir sudarytas akcentuojant, kad jie šiuo nemokamu pagalbos telefonu gali skambinti bei konsultuotis ir dėl tokio iškilusio sunkumo, kaip susidūrimas su pavojais naršant internete.

15 lentelė. Tėvų ir vaikų žinios apie nemokamą pagalbos telefoną 116 111

Atsakymai	Klausimas			
	<i>Ar Jūs žinote apie nemokamą pagalbos telefono numerį 116 111, kuriuo teikiama pagalba vaikams, kurie susiduria su pavojais naršydami internete?</i>		<i>Ar Jūs žinote apie nemokamą pagalbos telefono numerį 116 111, kuriuo teikiama pagalba vaikams, kurie susiduria su pavojais naršydami internete?</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Taip	44	29,3 %	20	13,3 %
Kažką esu girdėjęs (-usi), bet tiksliai nežinau	54	36,0 %	60	40,0 %

Ne	52	34,7 %	70	46,7 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Tyrimo duomenų analizė (žr. 15 lentelė) parodė, kad didžioji dauguma tyrime dalyvavusių vaikų pažymėjo, kad jie yra kažką girdėję apie pagalbos telefoną 116 111, bet tiksliai nežino. Darytina išvada, kad vaikai nėra išsamiai supažindinti su veikiančia Vaikų linija ir jos teikiama pagalba. Iš tėvų susistemintos duomenų analizės matyti, kad net 70 iš 150 dalyvavusių tėvų apskritai nėra girdėję apie tokios linijos veiklą. Remdamiesi tyrimo rezultatais, galima teigti, kad tiek vaikai, tiek ir tėvai yra ganėtinai menkai susipažinę su nemokamo pagalbos telefono 116 111 teikiama nauda, todėl dar vienas siūlytinas žingsnis, galintis padėti veiksmingiau veikti šiai sukurtai prevencinei priemonei, galėtų būti aktyvesnis visuomenės informavimas apie ją.

Dvidešimtas tėvų ir dvidešimt pirmasis vaikų anketos klausimai – tai prieš tai buvusių 20 vaikų ir 19 tėvų anketų klausimų tęsinys. Šis klausimas buvo sudarytas tikslu sužinoti, ar žinodami nemokamą pagalbos telefoną 116 111 vaikai yra praktiškai pasinaudoję šios pagalbos tarnybos teikiamomis paslaugomis. Vaikams buvo suteikta teisė pasirinkti vieną iš dviejų nurodytų uždaro tipo atsakymų variantų, tėvų anketoje atsakymai papildyti trečiuoju uždaro tipo atsakymo variantu „*Nežinau*“.

16 lentelė. Nemokamo pagalbos tarnybos telefono 116 111 praktinis naudojimas

Atsakymai	Klausimas			
	<i>Ar Jūs esate skambinę nemokamu pagalbos telefono numeriu 116 111?</i>		<i>Ar Jūsų vaikas (-ai) yra skambinę nemokamu pagalbos telefono numeriu 116 111?</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Taip	15	10,0 %	2	1,3 %
Ne	135	90,0 %	113	75,4 %
Nežinau			35	23,3 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Duomenų analizės metu (žr. 16 lentelė) išryškėjo tokie pastebėjimai, kad arba vaikai šio numerio teikiamos naudos nežino, arba jie nėra suinteresuoti naudotis šios pagalbos tarnybos teikiamomis paslaugomis, nes pagal gautus atsakymo rezultatus ir palyginus juos su ankstesnio klausimo rezultatais matoma, kad tik 15 iš 150 vaikų yra skambinę minėtu nemokamu pagalbos telefonu, nors šį telefono numerį nurodė žinantys 44 vaikai, o kažką girdėję, bet tiksliai nežino, 54 tyrime dalyvavę vaikai.

Dvidešimt antruoju vaikų ir dvidešimt pirmuoju tėvų anketos klausimu norėta

pažiūrėti, ar remdamiesi apklausos tema, kuris nors iš tyrime dalyvavusių respondentų paminės, kad skambino šiuo pagalbos telefonu norėdamas pasikonsultuoti, kaip apsisaugoti nuo smurtinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje. Į šį klausimą atsakė 13 vaikų, tačiau remiantis atsakymais nei vienas respondentas nėra skambinęs dėl smurtinio pobūdžio informacijos internete, o skambino dėl tokių priežasčių: „*erzino operatorius*“, „*neturėjo ką veikti su draugais, tai erzino operatorius*“, „*norėjo pakalbėti dėl karvės pardavimo*“, „*skambino, nes mamai buvo blogai, sulaukė greitosios pagalbos, medikai ją išvežė į ligoninę*“, „*pagalbos sulaukė teigiamos, bet skambino ne dėl interneto*“, „*norėjo pabandyti, bet buvo užimta*“, „*nebuvo ką veikti*“, „*nesulaukė jokios pagalbos*“, „*norėjo pajuokauti, nieko gero neišgirdo, tik linksmai pasijuokė*“, „*neatsimena*“, „*norėjo pakalbėti su kuo nors*“ ir likę du respondentai nurodė, kad skambino „*paprikolinti*“.

Dvidešimt trečiuoju vaikų ir dvidešimt antruoju tėvų anketos klausimu siekta išsiaiškinti, ar vaikai ir tėvai yra susipažinę su dar viena sukurta prevencine priemone – interneto tinklalapiu *www.draugiskasinternetas.lt*, kuris be kitos savo veiklos yra orientuotas ir į įvairaus pobūdžio netinkamo turinio informacijos apribojimą arba tokios informacijos uždraudimą internete. Respondentams suteikta galimybė pasirinkti vieną iš trijų galimų uždaro tipo atsakymų variantų.

17 lentelė. Vaikų ir tėvų žinios apie internetinį tinklalapį *www.draugiskasinternetas.lt*

Atsakymai	Klausimas			
	Ar Jūs esate girdėję apie internetinį tinklalapį <i>www.draugiskasinternetas.lt</i> ?		Ar Jūs esate girdėję apie internetinį tinklalapį <i>www.draugiskasinternetas.lt</i> ?	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Taip	23	15,3 %	22	14,7 %
Kažką esu girdėjęs(-usi), bet tiksliai nežinau	63	42,0 %	57	38,0 %
Ne	64	42,7 %	71	47,3 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Iš rezultatų pasiskirstymo matome (žr. 17 lentelė), kad abiejų grupių žinios apie šio tinklalapio veikimą yra apytiksliai vienodos. Susisteminti duomenys rodo, kad labai nedidelė abiejų grupių tiriamųjų dalis yra girdėję apie šį tinklalapį. Daugiausia tyrime dalyvavusių respondentų nežino tokios internetinės svetainės, darytina prielaida, kad būtent dėl nežinojimo vaikai nėra tinkamai apsaugoti nuo neigiamos informacijos internete.

Taigi, analizuojant skirtingų prevencinių priemonių veiksmingumą ir susisteminius

rezultatus galima daryti dar vieną išvadą, kodėl kuriamos prevencinės priemonės, reguliuojančios nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, nėra tokios veiksmingos visuomenėje. Ryškėja tendencija, kad didžiausia kliūtis sukurtų prevencinių priemonių rezultatyviam veikimui – visuomenės narių nežinojimas, kad tokios prevencinės priemonės apskritai egzistuoja. Tyrimo metu gauti duomenys patvirtino, kad tiek vaikams, tiek ir tėvams trūksta informacinio švietimo apie sukurtų prevencinių priemonių, reguliuojančių nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, todėl manytina, jog svarbiausia nesukurti daug prevencinių priemonių teoriškai, bet svarbiausia sukūrus jas, kuo išsamiau supažindinti su šių prevencinių priemonių praktine nauda tuos visuomenės narius, dėl kurių šios priemonės ir yra kuriamos. Tik tada, kada vartotojas žinos šių priemonių teikiamą naudą, bus galima tikėtis efektyvesnio šių priemonių veikimo.

Likusieji vaikų ir tėvų anketų klausimai skirti sužinoti vaikų ir tėvų nuomonę apie naujų prevencinių priemonių, galinčių reguliuoti nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, kūrimą ir taikymą. Vaikams šiuo aspektu buvo pateikti du klausimai, tėvams – keturi klausimai. Tėvams klausimų buvo pateikta daugiau, nes norėta įvertinti, ar tėvai galėtų sudaryti atskirą grupę, galinčią aktyviai įsitraukti į prevencinę veiklą, apsaugant savo vaikus nuo neigiamo pobūdžio informacijos, kurią nuolat afišuoja žiniasklaida ir kartu su kitomis institucijoms tobulinti senąsias ar kurti naujas prevencines priemones.

Šešioliktasis tėvų anketos klausimas – tai įžanginis klausimas, kuriuo respondentų buvo teiraujama jų nuomonės, ar apskritai reikia vaikus saugoti nuo žiniasklaidoje rodomo smurto. Tėvams suteikta galimybė pasirinkti vieną iš trijų galimų uždaro tipo atsakymų variantų.

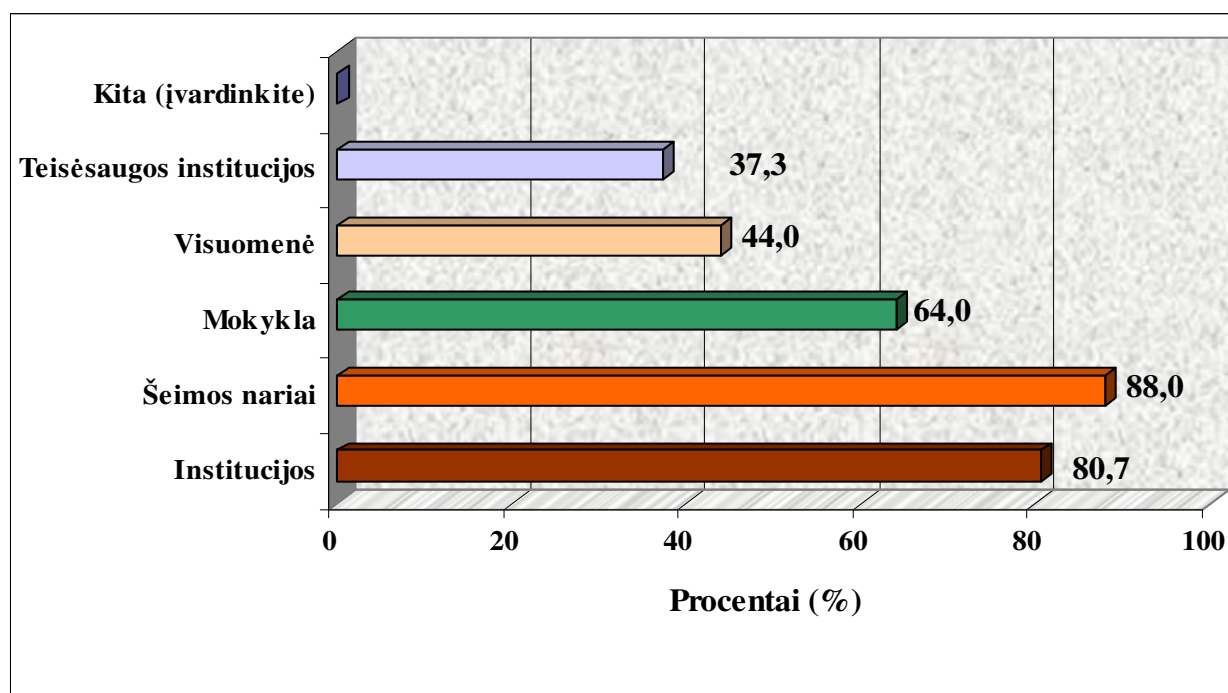
18 lentelė. Nepilnamečių vaikų saugojimas nuo smurtinės informacijos

Atsakymai	Klausimas	
	<i>Kaip jūs manote, ar reikia vaikus saugoti nuo žiniasklaidoje rodomo smurto?</i>	
	Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Taip	136	90,7 %
Ne	9	6,0 %
Nežinau	5	3,3 %
Iš viso dalyvavo	150	

Duomenų analizės metu (žr. 18 lentelė) išryškėjo tai, kad didžioji dauguma tyrime dalyvavusių tėvų yra įsitikinę, kad reikia vaikus apsaugoti nuo smurtinės informacijos žiniasklaidoje. Darbo autorė norėtų sugrįžti prie ketvirtojo tėvų anketos klausimo ir akcentuoti, kad šį klausimą ir 16 klausimą sieja svarbus ryšys. Tyrimo metu pastebėta, kad tėvai suvokia, kad žiniasklaida daro vis didesnę įtaką jų vaikams, kadangi šiuo metu žiniasklaidoje pernelyg daug

smurtinio pobūdžio informacijos, tėvams kelia nerimą akcentuojamas smurtas, todėl jaučiamas tėvų noras savo vaikus saugoti nuo tokio pobūdžio informacijos.

Septynioliktasis tėvų anketos klausimas glaudžiai susijęs su šešioliktuoju klausimu. Šis klausimas detalizuoja, kokios institucijos, pasak respondentų, turėtų dalyvauti prevencijoje, apsaugant vaikus nuo žiniasklaidoje demonstruojamo smurto. Respondentai šiame klausime galėjo pažymėti kelis atsakymo variantus, taip pat jiems suteikta teisė patiems įrašyti savo atsakymą atsakymo variante „*Kita (įvardinkite)*“.

3 pav. Institucijų dalyvavimas smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijoje

3 pav. pastebime, kad labiausiai rezultatyvi institucija, remiantis tyrime dalyvavusių respondentų gautų duomenų analize, galinti turėti įtakos žiniasklaidos prevencijos srityje yra šeimos nariai, šį atsakymo variantą pasirinko 132 respondentai. Nuo šios institucijos neženkliai atsiliko institucijos, kurių tiesioginė veikla susijusi su viešąja informacija, šią instituciją pažymėjo 121 tyrime dalyvavęs respondentas. Mažiausiai įtakos, anot respondentų, suteiktų teisėsauga, šią instituciją pasirinko 56 tėvai, likusios institucijos pasiskirstė taip: 96 tėvai pasirinko mokyklą ir 66 tėvai pasirinko visuomenę. Nei vienas iš apklaustų tėvų nenurodė savo atsakymo varianto. Apibendrinant gautus duomenis matome išryškėjant tendenciją, kad šeimos narių skatinimas aktyviau prisijungti prie smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio prevencijos organizavimo galėtų padėti efektyviau kitoms institucijoms siekti užsibrėžtų prevencinių tikslų žiniasklaidos industrijoje.

Autorė norėtų sugrįžti prie vaikų ir tėvų 7, 8, 9, 10, 11 anketų klausimų ir akcentuoti, kad išvardintus klausimus ir 17 tėvų anketos klausimą sieja itin svarbus ryšys, kuris yra labai

reikšmingas šio tyrimo rezultatams. Išanalizavus šių klausimų tyrimo rezultatus ir juos apibendrinus, galima pagrįstai teigti, kad norėdami vaikus kuo efektyviau apsaugoti nuo žiniasklaidoje demonstruojamo smurto, šiandieninėje visuomenėje prioritetas turėtų būti skiriamas ne institucijoms, kurių tiesioginė veikla susijusi su viešąja informacija ir nepilnamečių apsauga nuo tokios informacijos poveikio, ne su mokykla, visuomenės atstovais ar teisėsaugos institucijoms, bet pirmiausia turi būti atsižvelgta į vaiko šeimą, kaip į vieną svarbiausių socialinių institutų, formuojančių vaiko pasaulėžiūrą. Darbo autorės nuomone, kuomet tėvai patys suvoks, kad jų vaidmuo formuojant neigiamos žiniasklaidos įtakos prevenciją yra itin svarbus, kuomet tėvai patys aktyviau įsitrauks į šios prevencijos sistemos tobulinimą ir norės kartu su kitomis institucijomis užpildyti esamas spragas, tuomet bus galima pasiekti gerokai rezultatyvesnių pokyčių šioje srityje ateityje.

Dvidešimt ketvirtojo tėvų anketos klausimo tikslas – išgirsti tėvų nuomonę, ar tikslinga organizuoti konsultavimo pamoką vaikams mokykloje, kuri būtų orientuota į tai, kaip vaikams saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir apsaugoti nuo demonstruojamos smurtinio pobūdžio informacijos.

19 lentelė. Tėvų nuomonė apie konsultavimo pamokos organizavimą vaikams mokykloje

Atsakymai	Klausimas	
	<i>Kaip Jūs manote, ar reikėtų organizuoti konsultavimo pamoką vaikams mokykloje, kaip saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir apsaugoti vaikus nuo demonstruojamos smurtinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje?</i>	
	Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Taip	130	86,7 %
Ne	4	2,7 %
Neturiu nuomonės	11	7,3 %
Nežinau	5	3,3 %
Iš viso dalyvavo	150	

Analizuojant tėvų atsakymus matome (žr. 19 lentelė), kad didžioji dauguma tėvų teigiamai vertina tokios pamokos, kaip naujos disciplinos įdiegimą mokykloje.

Dvidešimt penktųjų vaikų ir tėvų anketos klausimų tikslas – sužinoti vaikų ir tėvų nuomonę apie galimybę kurti naujas prevencines priemones, galinčias padėti tėvams apsaugoti savo vaikus nuo neigiamos viešosios informacijos, o vaikams – sužinoti, kaip jie galėtų patys apsaugoti nuo tokio pobūdžio informacijos. Nepilnamečių buvo klausama, apie galimybę organizuoti konsultavimo pamoką mokykloje, galinčią padėti išmokyti vaikus, kaip saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir būti apsaugotiems nuo nepageidaujamos smurtinės

informacijos, o tėvų buvo klausama apie galimybę kurti konsultavimo paslaugas jiems šioje srityje. Iš abiejų grupių respondentų buvo norima išgirsti, kaip dažnai jie tokiose prevencinėse paskirtose turinčiuose užsiėmimuose dalyvautų. Abiejų grupių respondentai galėjo pasirinkti vieną iš keturių galimų uždaro tipo atsakymų variantų.

20 lentelė. Naujų prevencinių priemonių, orientuotų į vaikus ir tėvus, vertinimas

Atsakymai	Klausimas			
	<i>Jeigu būtų organizuojama konsultavimo pamoka mokykloje, kaip saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir apsisaugoti nuo demonstruojamos smurtinio pobūdžio informacijos, kaip dažnai Jūs tokioje pamokoje dalyvautumėte?</i>		<i>Jeigu būtų organizuojamos konsultavimo paslaugos tėvams, kaip padėti Jūsų vaikui (-ams) saugiai elgtis virtualioje erdvėje ir būti apsaugotam (-iems) nuo smurtinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje, ar Jūs jomis naudotumėtės?</i>	
	Nepilnamečiai		Tėvai	
	Bendras skaičius	Procentinė išraiška	Bendras skaičius	Procentinė išraiška
Visada	14	9,3 %	29	19,3 %
Dažnai	31	20,7 %	77	51,3 %
Retai	68	45,3 %	38	25,3 %
Niekada	37	24,7 %	6	4,0 %
Iš viso dalyvavo	150		150	

Analizuojant tėvų atsakymus į pateiktą klausimą, tyrimo rezultatai parodė (žr. 20 lentelė), kad tokiomis konsultavimo paslaugomis naudotųsi net 144 tėvai, atkreiptinas dėmesys, kad dauguma iš jų tokiomis paslaugomis naudotųsi dažnai ir tik 4 proc. apklaustų tėvų nemano, kad jiems tokio pobūdžio konsultavimo paslauga reikalinga, todėl jie pasirinko atsakymo variantą „Niekada“. Gauti duomenys, parodė, kad tokią konsultavimo paslaugą tėvams organizuoti tikslinga, nes juntamas tėvų susidomėjimas. Lyginant respondentų tėvų atsakymus su respondentų nepilnamečių atsakymais akcentuotina, jog dauguma, t.y. 113, vaikų lankytojų tokio pobūdžio prevencinę pamoką mokykloje, tik skiriasi nepilnamečių pamokos lankymo intensyvumas. Autorės nuomone, švietimo sistemos atstovams, kuriojantiems bendrojo lavinimo mokyklų programų tobulinimo sritį, vertėtų apsvaistyti pamokos apie saugų naudojimąsi žiniasklaidos priemonėmis kaip naujos neprivalomo pobūdžio disciplinos atsiradimą, ji taptų dar viena prevencine priemone, galinčia padėti apsaugoti nepilnamečius nuo neigiamos viešosios informacijos.

Paskutiniuoju, dvidešimt šeštoju, vaikų ir tėvų anketos klausimu abiejų grupių respondentams buvo suteikta teisė patiems pagalvoti ir parašyti, kokių jie norėtų prevencinių

priemonių, kad vaikams žiniasklaidoje demonstruojamas smurtas būtų mažiau pavojingas. Akcentuotina, kad šiuo klausimu buvo norima pažiūrėti, ar vaikai ir tėvai nurodys prevencinių priemonių, kuriuose jie patys būtų aktyvūs šio proceso dalyviai, tačiau apžvelgus gautus atsakymus išryškėja, kad nei viena respondentų grupė nenurodė nei vienos prevencinės priemonės, kurios galėtų vykti jų pačių iniciatyva. Atsakymuose vyravo tokie pageidavimai, kaip smurto nerodymas žiniasklaidoje, smurto uždraudimas žiniasklaidoje, smurtinių laidų rodymas vėlesniu laiku ir pan. Tai rodo, kad daugelis vaikų ir tėvų nori, jog visa tai darytų institucijos, kurių tiesiogine veikla susijusi su viešąja informacija ir nepilnamečių apsauga nuo tokios informacijos poveikio ir nei vienas respondentas nepagalvojo apie save, kaip apie vieną iš galimų dalyvių prevencinių priemonių tobulinimo sistemoje. Išsamūs vaikų ir tėvų atsakymai į šį klausimą pateikti 6 PRIEDE.

IŠVADOS

1. Į klausimą, kokį poveikį besiformuojančiai jauno žmogaus asmenybei daro žiniasklaidos priemonėse pateikiama smurtinio pobūdžio informacija, vienareikšmiško atsakymo nėra, tačiau darytina prielaida, kad smurtas žiniasklaidoje neigiamai veikia nepilnamečius asmenis.

2. Smurto demonstravimo žiniasklaidoje neigiamas poveikis gali pasireikšti agresyviu, konfliktišku vaikų elgesiu, jautrumo smurtui sumažėjimu, iškreiptu realybės suvokimu, žala jų psichinei sveikatai. Smurtas visuomenės informavimo priemonėse gali skurdinti nepilnamečių asmenų sielas, brukti žiaurumo ir susvetimėjimo nuostatas, tačiau ne visiems nepilnamečiams smurtas žiniasklaidoje daro vienodą įtaką, jo poveikis jaunam asmeniui priklauso nuo įvairių veiksnių sąveikos.

3. Smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos tyrimo duomenimis, didžioji dalis nepilnamečių ir tėvų neigiamai vertina smurtinio turinio informacijos propagavimą žiniasklaidoje.

4. Atliktas tyrimas parodė, kad dažniausiai nepilnamečiai naudojami internetu ir televizija, šių žiniasklaidos priemonių populiarumas jaunimo tarpe gana stipriai lenkia kitas žiniasklaidos priemones – spaudą ir radiją. Atitinkamai televizijoje ir internete nepilnamečiai pastebi daugiausia smurtinio turinio informacijos.

5. Tyrimo metu gautų duomenų analizė atskleidė, jog programos rodymo laikas, klasifikavimas, indeksavimas, žymėjimas televizijoje bei garsinis ar vaizdinis įspėjimas internete nėra veiksmingos prevencinės priemonės, galinčios padėti apsaugoti nepilnamečius nuo smurtinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje neigiamo poveikio. Respondentų nuomone, veiksmingesnės prevencinės priemonės – tai aktyvesnė tėvų kontrolė vaikų atžvilgiu, griežtesnė žiniasklaidoje pateikiamos informacijos kontrolė bei turinio filtravimo programų diegimas.

6. Nors įvertinti sukurtų prevencinių priemonių, orientuotų į nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, funkcionalumo mastą yra sunku, tačiau, remiantis atlikto tyrimo duomenimis, darytina prielaida, kad sukurtų prevencinių priemonių veiksmingumo problema yra ta, kad nepilnamečiams ir tėvams trūksta teorinių ir praktinių žinių apie šių priemonių egzistavimą. Pastebėtina, kad prevencinių priemonių sistemų kūrėjai skiria nepakankamai dėmesio šių priemonių išsamesniam teoriniam reprezentavimui, praktinio taikymo ir naudos išaiškinimui. Dėl tokio prevencinių priemonių neišbaigtumo vėluoja jų produktyvi įtaka vartotojams, į kuriuos prevencinės priemonės yra nukreipiamos.

7. Vertinant Lietuvoje egzistuojančių prevencinių priemonių sistemą, darytina išvada, kad pasigendama prevencinių priemonių, orientuotų į tėvų švietimą apie smurto žiniasklaidoje neigiamą poveikį nepilnamečiams ir jo prevenciją. Tikėtina, kad dėl šių priežasčių pastebimas tėvų aktyvumo, iniciatyvos trūkumas ir menkas įdirbis šioje srityje. Tyrimas atskleidė, kad prioritetine ašimi, kuri galėtų padėti produktyviau veikti prevencinių priemonių mechanizmui, galėtų būti aktyvus tėvų įtraukimas ir dalyvavimas prevencinių priemonių sistemos kūrime.

8. Remiantis tyrimo rezultatais, akcentuotina, kad tiek nepilnamečiai, tiek ir tėvai teigiamai vertina naujų prevencinių priemonių kūrimą, tačiau nė vienas respondentas nepasiūlė nė vienos naujos prevencinės priemonės, nukreiptos į nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos. Tai rodo nepilnamečių ir tėvų pasyvumą nagrinėtos prevencinės sistemos tobulinimo srityje.

PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į tai, kad nepilnamečių tarpe žiniasklaidos priemonių dominantės yra internetas ir televizija, siūlytina populiarinti galimybę diegti interneto turinio filtravimo programas bei kurti griežtesnę televizijoje pateikiamos informacijos kontrolę.

2. Kad sukurtos prevencinės priemonės, kuriomis siekiama atkreipti visuomenės narių dėmesį į žalingą poveikį darančią informaciją žiniasklaidoje, veiktų produktyviau siūlytina aktyviau informuoti visuomenę apie šiuo metu egzistuojančias smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencines priemones bei akcentuoti tokių priemonių praktinę naudą. Išsamus informavimas galėtų tapti vienu iš pagrindinių prevencinių priemonių veiksmingumo kriterijumi, galinčiu praplėsti šios prevencinės sistemos galimybes.

3. Siūlytina dažniau kurti bendrus smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencinius projektus į juos įtraukiant nepilnamečius ir jų tėvus.

4. Siūlytina organizuoti konsultavimo paslaugas tėvams, kaip padėti jų vaikams saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir būti apsaugotiems nuo juose pateikiamos smurtinio pobūdžio informacijos. Tai galėtų tapti produktyviu plėtros veiksniumi prevencinėje veikloje.

5. Siūlytina apsvarstyti galimybę į bendrojo lavinimo mokyklų bendruosius ugdymo planus įtraukti naują konsultacinio pobūdžio pamoką, susijusią su smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencija, kurios metu nepilnamečiai būtų mokomi, kaip saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir apsisaugoti nuo demonstruojamos smurtinio pobūdžio informacijos. Pabrėžtina, kad tai neturėtų tapti privalomojo pobūdžio disciplina.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33 – 1014;
2. Europos konvencija "Dėl televizijos be sienų". *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 29-805;
3. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 60 – 1501;
4. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas. *Valstybės žinios*. 1985, Nr. 1-1;
5. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 72 – 3475;
6. Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas. *Valstybės žinios*. 2005, Nr. 153-5639;
7. Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 91-3890;
8. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 50-1432;
9. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 33 – 807;
10. Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1996, Nr. 71-1706;
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. rugsėjo 26 d. nutarimas Nr. I-1046 „Dėl pritarimo Europos Tarybos Parlamentinės asamblėjos rezoliucijai dėl žurnalistikos etikos“. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 85 -1918;
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gruodžio 27 d. nutarimas Nr. 1503 „Dėl institucijos, atsakingos už Europos konvencijos dėl televizijos be sienų bei šios konvencijos pataisų protokolo nuostatų įgyvendinimą, paskyrimo“. *Valstybės žinios*. 2000, Nr.: 113 -3629;
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. birželio 3 d. nutarimas Nr. 722 „Dėl filmų indeksavimo komisijos nuostatų, šios komisijos narių teikiamų paslaugų apmokėjimo tvarkos aprašo ir filmų indeksavimo pagal žiūrovų amžiaus cenzą tvarkos aprašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. Nr. 55 -2462;
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. liepos 21 d. nutarimas Nr. 1121 „Dėl neigiamą

poveikį nepilnamečių vystymuisi darančios viešosios informacijos žymėjimo ir skleidimo tvarkos aprašo patvirtinimo”. *Valstybės žinios*. 2010, Nr. 90-4779;

Specialioji literatūra

15. Ažubalytė, R.; Jurgaitis, R.; Zajančauskienė, J. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011;
16. Bandura, A. *Socialiniai minties ir veiksmo pagrindai. Socialinė kognityvi teorija*. Vilnius: VU Specialios psichologijos laboratorija, 2009;
17. Gilligan, J. *Smurto prevencija*. Vilnius: Eugrimas, 2002;
18. Feshbach, S.; Singer, R. D. *Television and Aggression: An Experimental Field Study*. San Francisco: Jossey- Bass Inc., 1971;
19. Fürst, M. *Psichologija*. Vilnius: Lumen, 1998;
20. Hurrelmann, K.; Unverzagt, G. *Kaip išugdyti stiprius vaikus*. Vilnius: Alma Littera, 2001;
21. Jakavičius, V. *Žmogaus ugdymas. Įvadas į edukologijos studijas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 1998;
22. Kvieskienė, G. *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2003;
23. Kvieskienė, G. *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005;
24. Meškauskaitė, L. *Žiniasklaidos teisė. Visuomenės informavimo teisė: teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004;
25. Overbeck, W. *Major Principles of Media Law*. Canada: Wadsworth/ Thomson, 2004;
26. Pečiulis, Ž. *Iki ir po televizijos*. Vilnius: Versus aureus, 2007;
27. *Psichoanalizės žodynas*. Vilnius: Aidai, 2005;
28. Sakalauskas G. *Vaiko teisių apsauga Lietuvoje – Vilnius, 2000*;
29. Sakalauskas, G., et al. *Registruotas ir latentinis nusikalstamumas Lietuvoje: tendencijos, lyginamieji aspektai ir aplinkos veiksniai*. Vilnius: Eugrimas, 2011;
30. Suslavičius, A.; Valickas, G. *Socialinė psichologija teisėtvarkos darbuotojams*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija, 1999;
31. Urbonas, V. *Žurnalistikos pagrindai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2002;
32. Urbonas, V. *Žurnalistikos pagrindai. Vadovėlis. Ketvirtas, pataisytas ir papildytas leidimas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2007;
33. Uznienė, R. *Medijinis ugdymas: švietimas, lavinimas ir mokymas apie žiniasklaidą. Mokomoji knyga*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2009;
34. Valickas, G. *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija

- 1997;
35. *Tarptautinių žodžių žodynas*. Ketvirtas pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Žodynas, 2007;
 36. Žukauskienė, R. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006;
 37. Žukauskienė, R. *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Papildyta ir atnaujinta laida. Vilnius: Margi raštai, 2012;
 38. *Žurnalistikos enciklopedija*. Vilnius: Pradai, 1997;
 39. Бэррон, Р.; Ричардсон, Д. *Агрессия*. – Москва, Харьков, Минск: Питер, 1997.с. 45;
 40. Федоров, А. Влияние экранного насилия на детскую аудиторию в США. *Экономика политика культура*, 2004, № 1. с. 89;

Moksliniai straipsniai

41. Dobryninas, A. Nusikaltimai ir spauda Lietuvos visuomenėje. *Jurisprudencija*. 1999. t. 11 (3), p. 22-29;
42. Groebel, J. Televizija ir žmonių agresyvumas. *Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas*. Konferencijos medžiaga. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 129-134;
43. Jusienė, R. „Sunkūs“ paaugliai arba kodėl paaugliai elgiasi agresyviai? // *Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika*. Metodinis leidinys. Vilnius, 2007, p. 113-124;
44. Kiškis, A. Neigiamas smurto televizijoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija. *Jurisprudencija*. 2004, t. 59(51), p. 39-53;
45. Matkevičienė, R. Politinio žiniasklaidos diskurso apibrėžtys: žiniasklaidos, kaip politinės komunikacijos dėmens, tyrimas. *Informacijos mokslai*. 2008, Nr. 44, p. 107-117;
46. Nugaraitė, A. Kuo skiriasi pilietinės žiniasklaidos darbotvarkė nuo paprastosios? *Seminaro „Pilietinis žiniasklaidos vaidmuo“ medžiaga*. Vilnius, 2005, p. 5-15;
47. Sirvydis, V. Agresyvumo raiška tyčinių nužudymų genezėje. *Jurisprudencija*, 2003, t. 38(30), p. 46-56;
48. Uznieņė, R. Audiovizualinė žiniasklaida (televizija) ir vaikas. *Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas*. Konferencijos medžiaga. -Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2004, p. 159-174;
49. Vaitekonienė, V. Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai // *Kvalifikacijos kėlimo kursų „Nepilnamečių kriminalinė justicija“ paskaitų medžiaga*. –

- Vilnius, 2001, p. 24-37;
50. Valickas, G. Smurtinių kompiuterinių žaidimų ir vaikų bei paauglių agresyvaus elgesio ryšys. *Žiniasklaida ir asmenybės raida: nepilnamečių apsauga ir žmogaus orumas*. 2004, Vilniaus universiteto leidykla, p. 135-146;
 51. Valickas, G. Albert Bandura - socialinio mokymosi ir socialinės kognityvios asmenybės teorijos kūrėjas. *Socialiniai minties ir veiksmo pagrindai. Socialinė kognityvi teorija*. Vilnius: VU Specialios psichologijos laboratorija, 2009; p. 1049-1060;
 52. Valickas, G. Smurtinių televizijos laidų poveikis žiūrovų agresyvaus elgesio pasireiškimui. *Kriminalinė justicija*. 1997. Nr. 7,8, p. 164-172;
 53. Žiobienė, E. Nepilnamečių interesų apsauga nuo neigiamo žiniasklaidos poveikio. *Jurisprudencija*. 2006, 9 (87), p. 31-36;

Internetiniai šaltiniai:

54. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internetu:
<http://dz.lki.lt> [žiūrėta: 2012-09-23];
55. Draugiško interneto tinklalapis. Prieiga internetu:
http://www.draugiskasinternetas.lt/lt/misc/report_form. [žiūrėta: 2012-12-05];
56. Lietuvos Statistikos departamentas. „*Statistinės informacijos apie vaikus rodikliai. Nepilnamečių nusikalstamumas*“. Prieiga internetu:
<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1878>. [žiūrėta: 2012-10-01].
57. Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodeksas. Prieiga internetu:
<http://www.lrvs.lt/txt/rysiaisvisuomene/istatymai/2.pdf> [žiūrėta: 2012-12-08];
58. Television: How Much is Too Much for Children? *Media Literacy Online Project*. University of Oregon. Prieiga internetu:
<http://interact.uoregon.edu/MediaLit/mlr/readings/articles/tvhowmuch.html>. [žiūrėta: 2013-01-21];
59. Sociologinis projekto „Saugesnis internetas“ įtakos visuomenės informuotumui įvertinimo tyrimas. Prieiga internetu:
<http://www.esaugumas.lt/lt/tyrimai.html> [žiūrėta: 2012-10-10];
60. Žurnalistų etikos inspektoriaus Romo Gudaičio 2003-2004 metų analitinė apžvalga „Demokratinės visuomenės informavimo kultūros plėtros gairės“. Prieiga internetu:
http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3372&p_d=40493&p_k=1 [žiūrėta: 2012-11-05].

Puknienė J. Smurto žiniasklaidoje poveikis nepilnamečiams ir jo prevencija / Teisės ir valdymo magistro baigiamasis darbas. Vadovas – doc. dr. A. Kiškis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2013.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe siekiama išanalizuoti smurto žiniasklaidoje daromą poveikį nepilnamečių smurtinei elgsenai bei iširti smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos sistemą. Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, pasiūlymai, literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis bei priedai. Pirmajame skyriuje nagrinėjamos pagrindinės darbo sąvokos. Pirmiausia aptariama bene svarbiausia darbo sąvoka - žiniasklaida, išskiriamos žiniasklaidos rūšys, atskleidžiamos žiniasklaidos funkcijos. Šiame skyriuje taip pat aptariama nepilnamečio sąvoka. Toliau atskleidžiamos smurto ir agresijos sampratos. Antrajame skyriuje analizuojamas smurto žiniasklaidoje poveikis ir poveikio teorijos. Trumpai apžvelgiamas atskirose visuomenės informavimo priemonėse pateikiamos smurtinės informacijos mastas. Nagrinėjamos užsienio šalių mokslininkų sukurtos poveikio teorijos, atlikti tyrimai, pateikti vertinimai dėl smurto žiniasklaidoje poveikio nepilnamečiams. Plačiau aptiriamos pagrindinės poveikio teorijos: agresyvių nuostatų ir elgesio išmokimo; jautrumo sumažinimo; baimės, agresijos palaikymo (smurto subkultūros). Nagrinėjamos Lietuvos mokslininkų, visuomenės narių vertinimai smurto žiniasklaidoje poveikio nepilnamečiams aspektu. Daroma išvada, kad smurtas žiniasklaidoje neigiamai įtakoja nepilnamečius, tačiau šis poveikis priklauso ir nuo kitų faktorių. Trečiajame darbo skyriuje nagrinėjama smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencija. Sukurtos prevencinės priemonės susistemintos ir skirstomos į atskiras prevencijos priemonių rūšis. Ketvirtasis darbo skyrius skiriamas smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencinių priemonių veiksmingumo tyrimui. Susistemintus ir apdorotus tyrimo metu gautus duomenis, daroma išvada, kad prevencinės priemonės veiktų produktyviau būtinas intensyvus visuomenės švietimas apie šių priemonių veikimą, tai turėtų tapti pirmine priemone įgyvendinant prevencinių priemonių programą. Taip pat akcentuotina, kad vienu iš produktyviausių plėtros veiksnių prevencinėje veikloje turėtų būti šeimos įtraukimas į prevencinių priemonių kūrimo ir taikymo mechanizmą. Šis uždavinys turėtų būti prioritetas prevencinių priemonių, orientuotų į nepilnamečių apsaugą nuo neigiamos viešosios informacijos, kūrime.

Pagrindinės sąvokos: smurtas žiniasklaidoje, smurto poveikis, nepilnamečiai, smurto prevencija.

Puknienė J. The impact of violence in mass media on minors and its prevention/ Master's Work in Law and Management. Supervisor assoc. prof. dr. A. Kiškis. Vilnius: Mykolas Romeris university, Faculty of Law, 2013.

SUMMARY

This Master's work analyses the impact of violence in mass media on the violent behaviour of minors and explores the prevention system of the negative impact of the violence in mass media on minors. The work is composed of the introduction, four sections, conclusions, recommendations, references, the summaries in both Lithuanian and English and annexes. In the first section of the work the main concepts are introduced. In the first place probably the most important concept of the work is presented – mass media, its types and functions. The concept of a minor is also revealed in this section. Moreover, the conceptions of violence and aggression are described. Furthermore, in the second section the impact of violence in mass media and its impact theories are analysed. A short overview of the scope of violent information provided in different forms of mass communication is made. The impact theories created by foreign scientists, the researches performed and the assessments provided about the impact of violence in media on minors are investigated. The main impact theories are defined more explicitly: learning aggressive attitude and behaviour; sensitivity reduction; maintaining fear, aggression (violence subculture). The evaluations of Lithuanian scientists, members of society are outlined from the aspect of the impact of violence in mass media on minors. The conclusion that the violence in mass communication makes a negative impact on minors is drawn, but the impact also depends on other factors. In the third section of the work the prevention of the negative impact of violence in mass media on minors is analysed. The created means of prevention are systematized and divided into separate types. The last section of the work is devoted to the research of the effectiveness of preventive measures of the negative impact of violence in mass media on children. Having systematized and processed the data obtained during the research, a conclusion is made that, in order to get the better productivity of the means of prevention, the intensive society education is necessary. This should be the top priority in implementing the prevention programme. It could be also pointed out that one of the most productive development factors of the prevention activity should be families which have to be included into the creation and application mechanism of prevention measures.

Keywords: violence, mass media, the impact of violence, minors, violence prevention.

1 PRIEDAS.
ANKETA VAIKAMS

GERB. MOKSLEIVIAI,

Mykolo Romerio universiteto, Teisės fakulteto magistrantė, Jurgita Puknienė, atlieka tyrimą, kurio **tikslas** – ištirti smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevenciją. Iš Jūsų atsakymų sužinosime apie esamus trūkumus, o tai padės ieškoti naujų galimybių žiniasklaidos prevencijos tobulinimui. **Apklausa anoniminė** (vardo, pavardės rašyti nereikia), Jūsų atsakymai bus naudojami tik apibendrinti statistinius duomenis, tad nuoširdžiai kviečiu Jus dalyvauti šiame tyrime. ***Prašome atsakyti į žemiau pateiktus klausimus, atitinkamuose langeliuose pažymėdami varnelę (v) Jums tinkantį atsakymo variantą (-us) arba įrašydami savo atsakymą nurodytuose eilutėse.***

1. Jūsų amžius metais:

.....

2. Kokia žiniasklaidos priemonė Jūs naudojate dažniausiai? Galimi keli atsakymai:

- (1) Spauda
- (2) Radijas
- (3) Televizija
- (4) Internetas
- (5) Kita (įvardinkite).....

3. Kaip Jūs manote, kuri iš žiniasklaidos priemonių Jus veikia labiausiai?

- (1) Spauda
- (2) Radijas
- (3) Televizija
- (4) Internetas
- (5) Kita (įvardinkite).....

4. Kaip Jūs manote, kokia žiniasklaidoje pateikiama smurtinio pobūdžio informacija daro neigiamą poveikį vaikams? Įvardinkite.

.....
.....
.....

5. Kurioje žiniasklaidos priemonėje Jūs pastebite daugiausia smurtinio turinio informacijos?

- (1) Spauldoje
- (2) Radijuje
- (3) Televizijoje
- (4) Internete
- (5) Kita (įvardinkite).....

6. Kaip Jūs reaguojate į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą?

- (1) Patinka
- (2) Nepatinka
- (3) Neturiu nuomonės

7. Ar Jūsų tėvai kalbasi su Jumis apie žiniasklaidoje rodomą smurtą?

- (1) Visada
- (2) Dažnai
- (3) Retai
- (4) Niekada

8. Ar Jūsų tėvai skatina neigiamą Jūsų požiūrį į smurtinio pobūdžio informaciją žiniasklaidoje?

- (1) Visada
- (2) Dažnai
- (3) Retai
- (4) Niekada

9. Ar Jūsų tėvai kontroliuoja laiką, kurį Jūs praleidžiate prie interneto, radijo ar televizoriaus?

- (1) Visada
- (2) Dažnai
- (3) Retai
- (4) Niekada

10. Ar Jūsų tėvai stebi, kokias Jūs žiūrite televizijos programas, kokiose interneto svetainėse lankotės, kokių radijo laidų klausotės?

- (1) Visada
- (2) Dažnai
- (3) Retai
- (4) Niekada

11. Ar pritartumėte nuomonei, kad tėvai per mažai kalbasi su savo vaikais, kaip saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis, kad jie būtų labiau apsaugoti nuo smurtinio turinio informacijos?

- (1) Taip
- (2) Ne
- (3) Neturiu nuomonės

12. Ar jūs žinote, ką reiškia filmų informacinėje medžiagoje, skirtoje filmams anonsuoti, filmų indeksai: „A“; „N7“; „N16“; „T“; „S“?

- (1) Taip
- (2) Ne

13. Jeigu į klausimą Nr. 12 atsakėte „Taip“ trumpai parašykite, ką minėti indeksai reiškia.

- (1) „A“
-
- (2) „N7“
-
- (3) „N16“
-
- (4) „T“
-
- (5) „S“
-

14. Ar Jūs laikotės šių indeksų žymėjimo stebėdami televizijos programos ir laidas?

- (1) Visada
- (2) Dažnai

- (3) Retai
- (4) Niekada

15. Ar jūs žiūrėtumėte tokias smurtines televizijos laidas ar jų dalis, jeigu prieš jų rodymą būtų pranešama: „INFORMACIJA GALI DARYTI NEIGIAMĄ POVEIKĮ NEPILNAMEČIAMS“.

- (1) Taip
- (2) Nežinau
- (3) Ne

16. Interneto tinklalapyje įžanginiame puslapyje perskaitote išpėjimą užrašą „ŠIAME TINKLALAPYJE SKLEIDŽIAMA SMURTINĖ INFORMACIJA GALI DARYTI NEIGIAMĄ POVEIKĮ ASMENIMS IKI 18 METŲ?“ Ar skaitytumėte tokią informaciją?

- (1) Visada skaityčiau
- (2) Dažnai skaityčiau
- (3) Retai skaityčiau
- (4) Niekada neskaityčiau

17. Kaip Jūs manote, ar programos rodymo laikas, klasifikavimas, indeksavimas, žymėjimas, garsinis ar vaizdinis išpėjimas padeda išvengti ir sumažinti nepageidaujamo poveikio Jums?

- (1) Taip
- (2) Nežinau
- (3) Ne

18. Kokia Jūsų nuomonė apie turinio filtravimo programų įdiegimą internete norint apsaugoti vaikus nuo nepageidaujamos, pvz. smurtinės, informacijos?

- (1) Teigiama
- (2) Neigiama
- (3) Neturiu nuomonės
- (4) Nesu apie tai girdėjęs (-usi)

19. Ar Jūs žinote, kur galite pranešti apie pastebėtą neteisėtą ar žalingą, pvz. smurtinę, informaciją internete?

(1) Taip

(2) Ne

20. Ar Jūs žinote apie nemokamą pagalbos telefono numerį 116 111, kuriuo teikiama pagalba vaikams, kurie susiduria su pavojais naršydami internete?

(1) Taip

(2) Kažką esu girdėjęs (-usi), bet tiksliai nežinau

(3) Ne

21. Ar Jūs esate skambinę nemokamu pagalbos telefono numeriu 116 111?

(1) Taip

(2) Ne

22. Jeigu į klausimą Nr. 21 atsakėte „Taip“, trumpai parašykite, dėl kokių priežasčių skambinote minėtu telefono numeriu ir kokios pagalbos sulaukėte.

.....

.....

.....

.....

.....

23. Ar Jūs esate girdėję apie internetinį tinklalapį www.draugiskasinternetas.lt ?

(1) Taip

(2) Kažką esu girdėjęs(-usi), bet tiksliai nežinau

(3) Ne

24. Jeigu į klausimą Nr. 23 atsakėte „Taip“, trumpai parašykite, ką naudingo sužinojote šiame tinklalapyje smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio vaikams prevencijos srityje.

.....

.....

.....

.....

25. Jeigu būtų organizuojama konsultavimo pamoka mokykloje, kaip saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir apsisaugoti nuo demonstruojamos smurtinio pobūdžio informacijos, kaip dažnai Jūs tokioje pamokoje dalyvautumėte?

- (1) Visada
- (2) Dažnai
- (3) Retai
- (4) Niekada

26. Kokių prevencinių priemonių pageidautumėte, kad žiniasklaidoje demonstruojamas smurtas Jums taptų mažiau pavojingas? Įrašykite.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Nuoširdžiai dėkoju už dalyvavimą apklausoje.

2 PRIEDAS.
ANKETA TĖVAMS

GERB. TĖVELIAI,

Mykolo Romerio universiteto, Teisės fakulteto magistrantė, Jurgita Puknienė, atlieka tyrimą, kurio **tikslas** – ištirti smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevenciją. Iš Jūsų atsakymų sužinosime apie esamus trūkumus, o tai padės ieškoti naujų galimybių žiniasklaidos prevencijos tobulinimui. **Apklausa anoniminė** (vardo, pavardės rašyti nereikia), Jūsų atsakymai bus naudojami tik apibendrinti statistinius duomenis, tad nuoširdžiai kviečiu Jus dalyvauti šiame tyrime. ***Prašome atsakyti į žemiau pateiktus klausimus, atitinkamuose langeliuose pažymėdami varnelę (v) Jums tinkantį atsakymo variantą (-us) arba įrašydami savo atsakymą nurodytuose eilutėse.***

1. Jūs esate:

- (1) Mama
- (2) Tėvas

2. Kiek nepilnamečių vaikų yra Jūsų šeimoje?

- (1) Vienas
- (2) Du
- (3) Trys
- (4) Kita (įvardinkite).....

3. Kokia žiniasklaidos priemone Jūsų vaikas(-ai) naudojasi dažniausiai? Galimi keli atsakymai:

- (1) Spauda
- (2) Radijas
- (3) Televizija
- (4) Internetas
- (5) Kita (įvardinkite).....
- (6) Nežinau

4. Kaip Jūs manote, ar turi Jūsų vaikui (-ams) kokios nors įtakos žiniasklaida?

- (1) Turi
- (2) Neturi

(3) Nežinau

5. Kaip Jūs manote, kokia žiniasklaidoje pateikiama smurtinio pobūdžio informacija daro neigiamą poveikį nepilnamečiams? Įvardinkite.

.....
.....
.....
.....
.....

6. Kaip Jūsų vaikas (-ai) reaguoja į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą?

- (1) Patinka
 (2) Nepatinka
 (3) Nežinau
 (4) Kita (įvardinkite).....

7. Ar Jūs kalbatės su savo vaiku (-ais) apie žiniasklaidoje rodomą smurtą?

- (1) Dažnai
 (2) Retai
 (3) Niekada

8. Ar Jūs skatinate savo vaikui (-ams) neigiamą požiūrį į žiniasklaidoje demonstruojamą smurtą?

- (1) Visada
 (2) Dažnai
 (3) Retai
 (4) Niekada

9. Ar Jūs kontroliuojate laiką, kurį Jūsų vaikas (-ai) praleidžia prie interneto, radijo ar televizoriaus?

- (1) Visada
 (2) Dažnai
 (3) Retai
 (4) Niekada

10. Ar Jūs stebite, kokias Jūsų vaikas (-ai) žiūri televizijos programas, kokiose interneto svetainėse lankotės, kokių radijo laidų klausotės?

- (1) Visada
- (2) Dažnai
- (3) Retai
- (4) Niekada

11. Ar pritartumėte nuomonei, kad tėvai per mažai kalbasi su savo vaikais, kaip saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis, kad jie būtų labiau apsaugoti nuo smurtinio turinio informacijos?

- (1) Taip
- (2) Ne
- (3) Neturiu nuomonės

12. Ar Jūsų vaikas (-ai) žino, ką reiškia filmų informacinėje medžiagoje, skirtoje filmams anonuoti, filmų indeksai: „A“; „N7“; „N16“; „T“; „S“?

- (1) Taip
- (2) Ne
- (3) Nežinau

13. Ar Jūsų vaikas (-ai) laikosi šių indeksų žymėjimo stebėdami televizijos programas ir laidas?

- (1) Visada
- (2) Dažnai
- (3) Retai
- (4) Nežinau

14. Kaip Jūs manote, ar programos rodymo laikas, klasifikavimas, indeksavimas, žymėjimas, garsinis ar vaizdinis įspėjimas padeda išvengti nepageidaujamo poveikio Jūsų vaikui (-ams) ar jį sumažinti?

- (1) Taip
- (2) Ne
- (3) Nežinau

15. Kokia Jūsų nuomonė apie turinio filtravimo programų įdiegimą internete norint apsaugoti savo vaiką (-us) nuo nepageidaujamos, pvz. smurtinės, informacijos?

- (1) Teigiama
- (2) Neigiama
- (3) Neturiu nuomonės
- (4) Nesu apie tai girdėjęs (-usi)

16. Kaip jūs manote, ar reikia vaikus saugoti nuo žiniasklaidoje rodomo smurto?

- (1) Taip
- (2) Ne
- (3) Neturiu nuomonės

17. Kaip Jūs manote, kas turėtų dalyvauti smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijoje? Galimi keli atsakymai:

- (1) Institucijos, kurių veikla susijusi su viešąja informacija ir nepilnamečių apsauga nuo tokios informacijos poveikio
- (2) Šeimos nariai
- (3) Mokykla
- (4) Visuomenė
- (5) Teisėsaugos institucijos
- (6) Kita (įvardinkite).....
.....

18. Ar Jūs žinote, kur galite pranešti apie pastebėtą neteisėtą ar žalingą informaciją, pvz. smurtinę, internete?

- (1) Taip
- (2) Ne

19. Ar Jūs žinote apie nemokamą pagalbos telefono numerį 116 111, kuriuo teikiama pagalba vaikams, kurie susiduria su pavojais naršydami internete?

- (1) Taip
- (2) Kažką esu girdėjęs (-usi), bet tiksliai nežinau
- (3) Ne

20. Ar Jūsų vaikas (-ai) yra skambinę nemokamu pagalbos telefono numeriu 116 111?

- (1) Taip
- (2) Nežinau
- (3) Ne

21. Jeigu į klausimą Nr. 20 atsakėte „Taip“, trumpai parašykite, dėl kokių priežasčių Jūsų vaikas skambino minėtu telefono numeriu ir kokios pagalbos sulaukė.

.....

.....

.....

.....

.....

22. Ar Jūs esate girdėję apie internetinį tinklalapį www.draugiskasinternetas.lt ?

- (1) Taip
- (2) Kažką esu girdėjęs(-usi), bet tiksliai nežinau
- (3) Ne

23. Jeigu į klausimą Nr. 22 atsakėte „Taip“, trumpai parašykite, ką naudingo sužinojote šiame tinklalapyje smurto žiniasklaidoje neigiamo poveikio nepilnamečiams prevencijos srityje.

.....

.....

.....

.....

.....

24. Kaip Jūs manote, ar reikėtų organizuoti konsultavimo pamoką vaikams mokykloje, kaip saugiai naudotis žiniasklaidos priemonėmis ir apsaugoti vaikus nuo demonstruojamos smurtinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje?

- (1) Taip
- (2) Ne
- (3) Neturiu nuomonės
- (4) Nežinau

25. Jeigu būtų organizuojamos konsultavimo paslaugos tėvams, kaip padėti Jūsų vaikui (-ams) saugiai elgtis virtualioje erdvėje ir būti apsaugotam (-iems) nuo smurtinio pobūdžio informacijos žiniasklaidoje, ar Jūs jomis naudotumėtės?

- (1) Visada
- (2) Dažnai
- (3) Retai
- (4) Niekada

26. Kokių prevencinių priemonių pageidautumėte, kad žiniasklaidoje demonstruojamas smurtas Jūsų vaikui (-ams) taptų mažiau pavojingas? Įrašykite.

.....

.....

.....

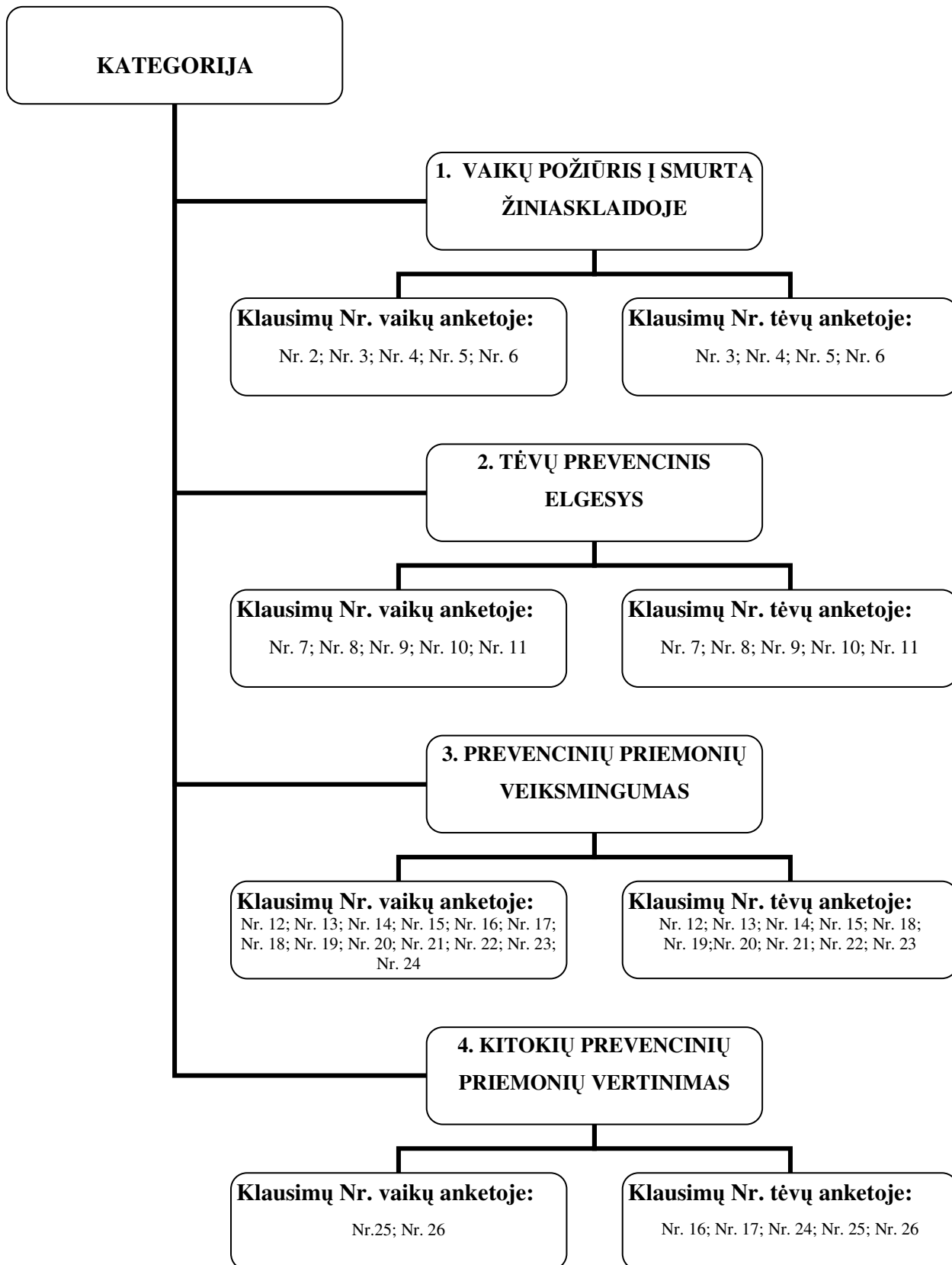
.....

.....

.....

Nuoširdžiai dėkoju už dalyvavimą apklausoje.

NEPILNAMEČIŲ IR TĖVŲ ANKETŲ KLAUSIMŲ
PASISKIRSTYMAS PAGAL TIKSLINES KATEGORIJAS

4 PRIEDAS.
DUOMENYS APIE RESPONDENTUS

Tyrimo vieta	Respondentų grupės	
	Moksleiviai	Tėvai
Šiaulių apskrities vyriausiasis policijos komisariatas	-	24
Šiaulių „Romuvos progimnazija“	100	79
Šiaulių „Saulėtekio gimnazija“	50	-
Šiaulių lopšelis – darželis „Bangelė“	-	10
Šiaulių lopšelis – darželis „Ežerėlis“	-	8
Šiaulių lopšelis – darželis „Klevelis“	-	7
Šiaulių lopšelis – darželis „Žiburėlis“	-	5
Daugiabutis namas, adresu Šiauliuose, Lyros g. 17	-	4
Daugiabutis namas, adresu Šiauliuose, Tilžės g. 56	-	13
Iš viso	150	150

**VAIKŲ ANKETOS KLAUSIMO Nr. 4 IR
TĖVŲ ANKETOS KLAUSIMO NR. 5 ATSAKYMAI**

Eil. Nr.	Klausimas	
	<i>Kaip Jūs manote, kokia žiniasklaidoje pateikiama smurtinio pobūdžio informacija daro neigiamą poveikį vaikams? Įvardinkite.</i>	<i>Kaip Jūs manote, kokia žiniasklaidoje pateikiama smurtinio pobūdžio informacija daro neigiamą poveikį nepilnamečiams? Įvardinkite.</i>
	Nepilnamečiai	Tėvai
1.	Viskas kas susiję su krauju.	Televizija, internetas.
2.	Smurto filmai, laidos apie smurtą.	Agresyvumas, neapykanta, baimė.
3.	Jokia.	Kelia agresiją, nuotaikos pokyčiai, irzlumas, bandymas mėgdžioti matomus vaizdus.
4.	Nežinau.	Internetiniai žaidimai, kuriuose propaguojamas smurtas, t.y. per televiziją rodomi filmai.
5.	Negaliu tiksliai atsakyti, nes manęs tai neįtakoja.	Televizija, internetas.
6.	Žinios.	Aprašomi nusikaltimų padarymo motyvai, aplinkybės.
7.	Dažniausiai informacija televizijoje ar internete.	Agresyvumas, didvyriškumas.
8.	Laidos per televiziją.	Nežinau.
9.	Nemanau, kad daro.	Per televizija rodomi multiplikaciniai filmai vaikams.
10.	Cenzūros nesilaikymas.	Filmai, reklama.
11.	Nusižudymai.	Vaizdai, kuriuose matyti žudymai, kankinimai ir kitas (panašus) panašus elgesys, veiksmai.
12.	Netikros istorijos.	Vaizdai, kur rodomas kankinimas, žalojimas, žudymas ir pan.

13.	Jie patys pradeda smurtauti.	Kriminalinės laidos.
14.	Nežinau.	Visi koviniai filmai.
15.	Muštynės, keiksmožodžiai.	Visi kanalai.
16.	Kai per televiziją vaikai išgirsta, pavyzdžiui kaip kažkas sumušė, sutraumavo žmogų.	Siaubo filmai.
17.	WWE laida.	Informacija apie smurtą patiriančius nepilnamečius, bendraamžius.
18.	Kraujas, žudymai, muštynės.	Lietuvoje – manau, kad beveik visa pradant multiplikaciniais filmais, o baigiant filmais, publicistinėmis laidomis.
19.	Laidos kaip „24 valandos“ – ši laida teikia daug smurto, ten yra keikiamasi ir parodomas žemas lygis.	Kino filmai, kriminalinės kronikos, kompiuteriniai žaidimai.
20.	Kankinimas žmonių.	Smurtas, pornografija.
21.	Jeigu mušasi ar kankina žmones ar gyvūnus.	Pramoginė laida „Farai“.
22.	Kur mušasi.	Kadangi vaikai viską kopijuoja žiūrint filmukus atrodo normalu, kad ant veikėjo užkrenta plyta ir t.t.
23.	Man niekas nedaro įtakos.	Muštynės, prievarta, fizinės patyčios, alkoholio paveiktas elgesys.
24.	Nežinau.	Internetas.
25.	Žinios.	Įvairių su smurtu susijusių įvykių eskalavimas (besaikis). Taip pat nuolatinis prabangaus gyvenimo demonstravimas (psichologinis smurtas).
26.	Radijas.	Laidos apie smurtą (Kedžio byla, laidos apie nusikaltėlius, nebaudžiamumą).
27.	Kompiuteriniai žaidimai ir filmukai su smurtu.	Televizija, animaciniai filmai pilni smurto.

28.	„Farai“, „Moterys meluoja geriau“, „Naisių vasara“.	Nusižudymai.
29.	Internetas.	Užsienio animacija, per daug pateikiama kriminalinės informacijos.
30.	Nežinau.	Kriminalinės laidos.
31.	Apie žmogžudystes ir t.t.	"Kriminalai" žiniuose.
32.	Galbūt tokios laidos kaip „Farai“.	Filmai su smurto elementais.
33.	Žudynės.	Filmai.
34.	Smurtas, žudymai, kankinimai.	Filmai.
35.	Smurtas, žudymai, kankinimai.	Filmukai.
36.	Žudymai.	Televizijos laidos, pvz. „Farai“.
37.	Žaidimai apie smurtą.	Filmai su smurto elementais, publicistinės laidos apie neigiamus padarinius.
38.	Negaliu atsakyti, nes manęs tai neįtakoja.	Publicistinės laidos apie smurtą, išūlų elgesį (pvz. Kedžių istorija, laidų ciklas apie tą pačią istoriją, tiesiog įtaiga).
39.	Laidoje „Farai“.	„Žinių“ laidos metu įvardijami smurto, teroro aktai pasaulyje, apie tai galėtų rodyti vėlyvųjų žinių metu.
40.	Televizija, laida „Farai“.	Internetas.
41.	Vaikai pradeda darytis blogi ir bando padaryti taip pat kaip tie blogiukai.	Įvairios smurtinio pobūdžio laidos bei šiuolaikinė animacija su smurto elementais.
42.	Televizija.	Neigiami herojai serialuose, daug smurto laidoje „Farai“.
43.	Kompiuteriniai žaidimai ir kai kurie animaciniai filmukai.	Smurtinio pobūdžio koviniai filmai.
44.	Nežinau.	Apie muštynes, girtuokliavimą, narkotikus.
45.	Norėjimas smurtauti.	Muštynės, žudymas, narkotikų platinimas ir vartojimas.
46.	Nužudymai, pagrobimai, vagystės.	Smurto scenos internete, pačių vaikų

		filmuoti vaizdeliai kompiuteryje.
47.	Vaikams gali kilti noras mušti, smurtauti prieš kitus, vaikas gali pasidaryti piktas.	Žmogžudystės, prievartavimai, užpuolimai.
48.	Nežinau.	Visa neigiama informacija daro neigiamą poveikį.
49.	Nedaro neigiamo poveikio.	Apie žmogžudystes.
50.	Tai dažniausiai rodoma per televiziją.	Kriminalinės kronikos, koviniai internetiniai žaidimai.
51.	Pedofilija, pagrobimai	Nežinau.
52.	Vaikai žiūri animacinius filmukus, o animaciniuose filmukuose yra smurto, dėl to ir vaikai išmoksta muštis.	Muštinės, savižudybės.
53.	Neturiu nuomonės.	Publicistinės laidos, kriminalinės laidos.
54.	Daro vaikams blogą įtaką.	Agresija, pyktis.
55.	Ten vartojami necenzūriniai žodžiai bei informacija prieinama bet kokio amžiaus vaikams.	Informacija apie nusikaltimų atlikimo būdą, detalus nusikaltimų analizavimas.
56.	Vaizdai.	Visos smurtinio pobūdžio laidos daro neigiamą poveikį nepilnamečiams.
57.	Televizijos laida „Farai“, serialas "Moterys meluoja geriau“.	Visa rodoma smurtinio pobūdžio informacija daro neigiamą poveikį vaikams.
58.	Nežinau.	Visos smurtinio pobūdžio laidos.
59.	Mušimasis ir šmeižtas.	Smurtas vaikiškuose filmuose, laidos apie smurtą.
60.	Smurtinės laidos.	Informacija internete per daug atvirai pateikiama.
61.	Nežinau.	Koviniai filmai ir kitos laidos.
62.	Laidos, kuriose rodomas smurtas.	Kino filmai su smurto elementais.
63.	Manau tokia, kur rodoma smurtas prieš kitus vaikus, taip atsiranda naujų patyčių būdų.	Kinai.

64.	Televizija.	Mažiau rodyti nusikaltimų, nusikaltėlius, nepasakoti ką ir kaip jie atlikinėjo.
65.	Smurtas, žudymai.	Darai smurtą – tampa įžymus, gaujos vadas. (Jei iki to nesugalvojai – tai žiniasklaida ne tik parodo kaip, bet ir aprašo smulkiai detales). Žiaurumo rodymas (TV, filmuose/atbukimo jausmas). Taip moko skriausti, mušti, užmušti. Tai pasaka su bloga pabaiga.
66.	Pradedą patys smurtauti.	Animacinių filmukų gausa, kitų televizijos laidų transliacija.
67.	Nežinau.	Kai šeimos nariai smurtauja, smurtas pasireiškiantis tarp jaunimo.
68.	Nežinau.	Kai kurie filmai vaikams
69.	Kompiuteriniai žaidimai.	Filmai.
70.	Internete.	Rodo pavyzdį, kaip vaikai gali elgtis ir būti nebaudžiami.
71.	Jie pradeda smurtauti.	Muštynės.
72.	Nežinau.	Įvairūs videoklipai, talpinami internete, kriminalinių laidų herojai ir t.t.
73.	Animaciniai filmukai su krauju ir muštynėmis.	Filmai, kur detalizuojami žiaurūs įvykius, pranešimai apie itin baisius nusikaltimus, internete žiaurūs vaizdeliai, kurie yra nufilmuoti nepilnamečių.
74.	Įvairūs smurto filmai, laidos.	Žinios apie įvairius kriminalus, kino filmai apie smurtą, vagystes, banditizmą.
75.	Filmukai, kuriuose rodomas smurtas.	Kriminalinė kronika, animaciniai filmai su smurto elementais.
76.	Skriaudžiami gyvūnai, karai, mušami žmonės.	Laidos apie smurtą prieš paauglius, vyrai skriaudžia moteris, kai gyvūnai

		skriaudžiami.
77.	Internetas.	Gyvūnų skriaudimas, smurtas šeimoje, smurtas prieš paauglius.
78.	Smurto žaidimai.	Filmai, spektakliai, kriminalinės laidos.
79.	Žaidimai apie smurtą, žudymus.	Muštynės, nemandagus elgesys mokykloje.
80.	Pedofilija, smurtas prieš vaikus.	Filmai, kriminalinio pobūdžio publicistika.
81.	Jokia.	Vaikai stebėdami žiniasklaidoje pateikiamą smurto informaciją ją priima už teisingą poelgį. Taip vaikuose toleruojamas agresyvumas ir atžagarumas savo draugams, šeimai, gamtai ir t.t.
82.	Mano nuomone žiaurios nuotraukos.	Laida „Farai“, "24 valandos" ir kt.
83.	Pavyzdžiui laidos, kuriose matomas smurtas.	Koviniai filmai, kriminalinės laidos.
84.	Skatina juos smurtauti, nes jiems atrodo įdomu.	Laidos apie smurtą, kai kurie animaciniai filmai, realybės šou apie jaunimo leidžiamą laisvalaikį, kuris yra neigiamo pobūdžio, smurtiniai filmai.
85.	Nežinau.	Smurto vaizdai, necenzūrinė kalba, pornografija.
86.	Rodomi filmai su smurtu, kai kurios laidos taip pat yra su smurtu.	Smurtas šeimoje, televizijos laidos vaikams.
87.	Avarijos, išprievartavimai.	Apie silpnesnį skriaudžiamą žmogų.
88.	Manau, kad jokia.	Animaciniai filmai, publicistinės laidos, internetiniai žaidimai.
89.	Vaikai pamatę smurto reportažą vėliau pradeda bijoti.	Filmai, žinios, nuotraukos, publicistika, filmai internete.
90.	Nužudymai, avarijos, smurtas prieš nekaltus.	Filmai.

91.	Manau, kad per įvairias televizijos laidas.	Laikraščiuose žinutės apie nusikaltimus. Televizijoje laidos apie nusikaltimus.
92.	Manau sporto požiūriu nekenkia, jei kalbama apie gatvės pasaulį, tai kenkia.	Žinių pradžioje informacija, kas atsitiko blogiausia pasaulyje, filmai vaikams (animacija).
93.	Žudynės, muštynės.	Užsienietiški animaciniai filmai- muštynės, spardymasis, kalba, laida „Farai“, kriminalai.
94.	Smurto žiniasklaidoje nėra.	Nežinau.
95.	Nužudymai, apiplėšimai.	Smurtą propaguojantys filmai ir internetiniai filmukai.
96.	Vaizdo įrašai, kinuose, muštynės ir pan.	Smurtas, neapykanta, pornografija.
97.	Internetas.	Alkoholio, cigarečių reklamos, filmukai „Simpsonai“, filmai kautynių, siaubo, kurie susiję su žiaurumais ir žudymais.
98.	Vaikai patys gali būti tokie, jie gali panorėti patys išbandyti tai, vaikams gali pasirodyti lyg žaidimas.	Rodomas televizijos laidos.
99.	Nežinau.	Kriminalinių įvykių apžvalgos, laidos.
100.	Neturiu nuomonės.	Laidos „Farai“, kai kurios žinių laidos anonsuoja smurtinius įvykius, kaip pagrindinę tos dienos informaciją.
101.	Jie pamatę per televiziją kaip smurtauja kiti, vėliau patys smurtauja prieš kitus.	
102.	Kriminalinės žinios, baisūs siaubo filmai.	
103.	Smurtas televizijoje.	
104.	Kad kas nors ką nors išprievartavo ar	

	nužudė mokykloje.	
105.	Kai rodoma mirtis, neblaivūs žmonės.	
106.	Laidos, kuriose yra rodomas smurtas.	
107.	Kai rodo, kad pagimdo vaiką ir palieka. Tokia informacija manau kai kuriuos vaikus paveikia.	
108.	Kur būna kriminalai, nes ten būna parašyta apie smurtą.	
109.	Smurtinio pobūdžio filmai nedaro neigiamo poveikio.	
110.	Ta kuri susijusi su smurto aktais, nes vaikams nederėtų žiūrėti tokių laidų kaip „Farai“ ar panašaus pobūdžio laidos, taip pat filmai, dar apie karo veiksmus kitose šalyse.	
111.	Kur rodoma visokie nužudymai.	
112.	Galbūt smurtiniai filmai.	
Iš viso atsakė	112	100

6 PRIEDAS.
VAIKŲ IR TĖVŲ ANKETŲ
KLAUSIMO Nr. 26 ATSAKYMAI

Eil.Nr.	Klausimas	
	<i>Kokių prevencinių priemonių pageidautumėte, kad žiniasklaidoje demonstruojamas smurtas Jums taptų mažiau pavojingas? Įrašykite.</i>	<i>Kokių prevencinių priemonių pageidautumėte, kad žiniasklaidoje demonstruojamas smurtas Jūsų vaikui (-ams) taptų mažiau pavojingas? Įrašykite.</i>
	Nepilnamečiai	Tėvai
1.	Nežinau.	Uždrausti rodyti smurtines laidas televizijoje.
2.	Nežinau.	Nebūtų rodoma daug smurto televizijos laidose, internete.
3.	Nežinau.	Keisti tokių programų rodomą laiką bei kuo mažiau išvis tokių laidų.
4.	Jokių.	Norėčiau, kad filmai, kuriuose rodomas smurtas nebūtų rodomi per televiziją anksčiau nei 22.00 val. o internetiniai smurtą propaguojantys žaidimai būtų neprieinami vaikams arba jų kūrėjams ir platintojams būtų skiriamos maksimalios baudos.
5.	Jokių.	Mažiau smurtinio pobūdžio laidų, filmų, demonstruojančių smurtą.
6.	Neturiu tikslios nuomonės.	Mažiau straipsnių, laidų, filmų su smurtu.
7.	Prieš rodant smurtą televizijoje parodyti išpėjimą.	Mažiau būtų prieinamas smurto rodymas interneto svetainėse.
8.	Kol kas priemonių yra pakankamai.	Nežinau.
9.	Mažiau rodyti per televiziją.	Mokyklose diskusijų šiuo klausimu, kviešti specialistus.
10.	Man nepavojingas.	Reikėtų mažiau rodyti tokias laidas.
11.	Nerodyti smarkių sužalojimų.	Vėlesnį laiką, mažiau smurto laidų.

12.	Cenzūros įjungimas arba išjungimas.	Smurtą televizijoje uždrausti rodyti arba jeigu tai neišvengiama, rodyti po vidurnakčio ir dar vėliau.
13.	Nežiūrėčiau, vengčiau.	Riboti laiką ir laidas, kuriose demonstruojamas smurtas.
14.	Nepageidaučiau.	Nežinau.
15.	Jokių.	Ribojamas laikas, rodoma kuo vėliau.
16.	Jokių.	Nerodyti filmų, kuriuose rodoma prievarta, smurtas.
17.	Jokių.	Sunku pasakyti.
18.	Jokių prevencinių priemonių nepageidauju.	Kai per televiziją rodomi filmai yra pažymėti raidelėmis ir laikas kaip ir atitiktų, bet ne visada. O filmo kartojimas dažnai rodomas dienos metu ir tada būna prieinama bet kokio pobūdžio informacija.
19.	Nežinau.	Kad prisijungimas prie suaugusiems skirtų tinklalapių nepilnamečiams būtų neįmanomas. Tokias laidas, kaip „Farai“, rodyti po 23.00 val., žiūrimiausiu laiku (18.-21 val.) – kokybiškus, meninę vertę turinčius kino filmus, „proto mūsų“, publicistines laidas. Būtinai popamokinis vaikų užimtumas: įvairūs būreliai, sporto, muzikos mokyklos.
20.	Pageidavimų neturiu, šiais laikais sunku sustabdyti vaikus žiūrėti tokias informacijas, jau ir taip yra įdėta daug pastangų, bet jos nelabai padeda.	Visus smurtinius filmus, laidas, skirtas suaugusiems, rodytų po tam tikro laiko, o ne tada, kai vaikai pareina iš mokyklos ir būna vieni. Manau, kad nemažai animacinių filmukų taip pat skatina smurtą. O kai kuriuos filmus skirtus suaugusiems, rodo vaikams.
21.	Nežinau.	Laidos apie visokius pedofilus, žudikus ir pan. (ir diskusinės) galėtų rodyti po 22.00 val.

22.	Kad būtų kokie užrašai ar perspėjimai.	Turėtų pagaliau ir tikrai pradėti veikti Žurnalistų etikos komisija. Jei kokiame leidinyje smurtas prasilenkia su realia logika, žurnalistų etikos komisija turi tokias laidas uždaryti arba jas apriboti. Visa tai turi daryti žurnalistų etikos komisija, teismai, tik ne valstybinės institucijos, politikai.
23.	Mažiau rodytų smurtinių laidų.	Mažiau animacinių filmų su smurtu.
24.	Jokių.	Jokių
25.	Jokių.	Smurtines laidas rodyti po 22.00 valandos, geriau visai jų nedemonstruoti.
26.	Nepageidaučiau.	Jokių.
27.	Neturiu nuomonės.	Kadangi žiniasklaidoje laidos su smurto elementais yra prioritetingos ir dažniausiai rodomos ar skelbiamos, belieka riboti vaiką naudojantis šiomis priemonėmis.
28.	Nieko.	Nežinau.
29.	Nežinau.	Tokio pobūdžio, pvz. filmai ar tv laidos, būtų rodomos tik labai vėlai, kai vaikai miega.
30.	Blokuoti kanalus, riboti internetą.	Neturiu nuomonės šiuo metu.
31.	Jokių.	Rodyti tik gero turinio laidas, smurtas rodomas būtų tik naktį.
32.	Mažiau rodyti smurtinio siužeto.	Filtrai laidoms, filmams, internetiniams filmukams griežti filurai: laiko, žymėjimo ar net užblokavimo.
33.	Neleisti naudoti tokios medžiagos internete.	Griežtesnė transliuojamų laidų, filmų ir labai griežta internetinių filmukų, žaidimų, prieinamų vaikams, kontrolė.
34.	Nieko.	Smurtines laidas, filmus rodyti vėlesniu laiku.
35.	Jo nerodyti, nedemonstruoti.	Smurtines laidas rodyti vėlesniu laiku.
36.	Nežinau.	Filtrai televizijoje, sukurta kompiuterinė

		apsauga internetui.
37.	Kad nerodytų smurto, tokių laidų.	Uždrausti rodyti tokius filmus ar dar ką nors.
38.	Man yra gerai taip, kaip yra dabar.	Daugiau rodyti "senų" animacinių filmukų, o smurtines laidas rodyti kuo vėliau.
39.	Mažiau talpinti internete, rodyti per televiziją.	Uždraustų smurtinio pobūdžio filmukus vaikams.
40.	Neturiu nuomonės.	Kuo mažiau ateityje būtų smurtinių laidų.
41.	Nežinau.	Neturiu nuomonės.
42.	Nežinau, smurto žiūrėjimas manęs neveikia.	Panaikinti (uždrausti) kai kuriuos tinklalapius Lietuvoje teisiškai.
43.	Nėra.	Apsaugoti nuo smurto, kitų nepageidaujamų reiškinių.
44.	Nepageidaučiau.	Visą demonstruojamą smurtą rodyti nuo 24.00 val.
45.	Aš manau, kad iš viso reiktų neatsisakyti smurto, o jį sumažinti ar sušvelninti.	Nežinau.
46.	Neturiu nuomonės.	Ribotas spaudos ir televizijos programų rodymas.
47.	Jokių.	Kanalų blokavimas, žiniasklaidoje turėtų būti ribojamos smurto laidos iki 22.00 val.
48.	Drausti skelbti internete.	Televizijos programas demonstruojančias smurtą rodyti kuo vėlesniu laiku.
49.	Manau, jog pradėjus rodyti laidas visur būtų galima rodyti perspėjamus ženklus.	Gal būtų įmanoma žiniasklaidoje nedemonstruoti smurto, tada ir to smurto būtų mažiau.
50.	Neturiu nuomonės.	Nežinau.
51.	Nežinau.	Nežinau.
52.	Nedėti nuotraukų.	Nerodyti smurtinio pobūdžio filmų vaikams, griežtesnio apribojimo dėl filmų indeksų.
53.	Nežinau.	Mažiau rodyti.
54.	Nukreipti į kitą pusę.	Rodyti vakaro vėlyviausiuoju laiku.

55.	Manau draudimas įžengti į internetinį puslapį.	Būtų labai džiugu, kad mūsų visuomenėje nebūtų smurto. Mano nuomone, gal galėtų po šitokių demonstravimų teisėsaugos ar kitokios institucijos plačiau pakomentuoti visus įvykius.
56.	Jokių.	Televizijos programų griežtesnė kontrolė.
57.	Aš prevencinių priemonių nepageidaučiau.	Mažiau rodyti smurto.
58.	Nežinau.	Didesnį dėmesį reikėtų skirti amžiaus identifikavimui interneto prieigose.
59.	Jokių.	Dienos metu nebūtų kartojami vakariniai smurtiniai filmai ar kt. Informacija filtravimo programų įdiegimą internete be papildomų šeimoms išlaidų.
60.	Nežinau.	Apie smurto, girtuoklystės, rūkymo prevenciją.
61.	Nežinau.	Manychiau, kad mažiau reikėtų rodyti animacinių filmų, kur propaguojamas smurtas, nes tėvai neturi pakankamai laiko kontroliuoti. Na, o kriminalines laidas tiesiog tėvai žiūrėdami, vaikus tuo metu gali nukreipti į kitą veiklos, o ne žiūrėti šių kronikų ar žinių.
62.	Nežinau.	Visai jo nerodyti.
63.	Jokių.	Daugiau dėmesio skirti amžiaus cenzos patvirtinimui interneto portaluose.
64.	Jokių.	Uždrausti smurtinio pobūdžio laidas televizijoje, internete.
65.	Jokių.	Mažiau rodyti su smurtu susijusių laidų paaugliams, daugiau pažintinių: istorinių, geografinių.
66.	Nerodyti tokio pobūdžio laidų, puslapių ir t.t.	Daugiau TV laidų apie smurto prevenciją vaikams, paaugliams tikslu supažindinti su netinkamu elgesiu.

67.	Man jis nepavojingas.	Netransliuoti per televiziją taip pamėgtų žiniasklaidos laidų apie smurtą šeimoje, socialinėje aplinkoje „24 valandos“, „Farai“ ir t.t.
68.	Jokių.	Atsisakyti smurtą propaguojančių laidų.
69.	Nežinau.	Žiniasklaidos atsakomybės už demonstruojamas tokio pobūdžio laidas.
70.	Manau, kad neturi įtakos man.	1. TV laidos neturėtų perdėti akcentuoti smurtą. 2. Laidos apie smurtą pavojingos vaiko asmenybei neturi būti rodomos tuo metu, kai vaikai dėl transliacijos laiko galėtų jas matyti. 3. Visuomenės informavimas apie interneto teikiamas galimybes ir galimus pavojus.
71.	Nežinau.	Turinio filtravimo programa internete, tv programų rodymas vėlai vakare, laidų ženklimas, pageidautina, jog tv programose tokios informacijos išvis nebūtų arba būtų kuo mažiau.
72.	Nežinau.	Neleisti transliavimo laidų, kuriose rodomi smurto atvejai.
73.	Jokių.	Uždrausti rodyti tokias laidas.
74.	Žiaurių nuotraukų skleidimą.	Daugiau teigiamos informacijos, kultūrinių laidų, mažiau smurto multiplikacijoje, kine, laidose.
75.	Jokių.	Kuo mažiau rodyti.
76.	Nežinau.	Dažniau būtų kalbama per žiniasklaidos priemones ir mokykloje.
77.	Cenzūruoti arba išvis uždrausti rodyti tokias laidas.	Prevencinių laidų, kaip pasielgti iškilus problemoms: draugų įžūlus elgesys, paauglių klystkeliai ir t.t.
78.	Reikia uždrausti tokius dalykus.	Daugiau pozityvios informacijos, rimtesnių laidų per televiziją, dabar daug tuščių, vulgarių laidų.

79.	Nežinau, mėgstu tik sporto smurtą, o ne gatvės.	Nežinau.
80.	Nežinau.	Griežtesnių sankcijų bei apribojimų platintojams, transliuotojams šios informacijos.
81.	Jokių priemonių nereikia imtis, nes nėra smurto.	Tokią informaciją drausti tiesiogiai skelbti ar platinti nepilnamečiams. Tokia viešoji informacija gali būti skelbiama tik vietose, į kurią nepilnamečiai negali patekti ir tokiu laiku, kuriuo nepilnamečiai negali ja naudotis.
82.	Man jis nepavojingas.	Nerodyti smurto reklamų, ypač apie alkoholį, cigaretes. Reklamos tai labai duoda įtaką vaikams. Ypač labai pavojingas kai paskelbia jų teises, tada jie nepaiso nei mokytojų pagarbos, tėvų, suaugusiųjų. Vaikams reikia kuo didesnio užsiėmimo.
83.	Neturiu nuomonės.	Už demonstruojamas smurtines laidas turi būti atsakinga pati žiniasklaida
84.	Nežinau.	Tos programos būtų rodomos tokiu laiku, kai vaikai jau miega.
85.	Nelabai aš jų ir pageidauju.	
86.	Neturiu nuomonės.	
87.	Neviešinti smurto per TV.	
88.	Žiniasklaidoje neviešinti tokių dalykų ar bent be paveikslėlių ar video medžiagos.	
89.	Mažiau apie mirtį, nes tai dažnai veikia kitus nepilnamečius.	
90.	Nedemonstruoti baisių nuotraukų ir neaptarinėti smulkiai, nes tai kelia siaubą.	
91.	Nežinau.	

92.	Reikia nerašinėti smurto laikraštyje.	
93.	Nežinau.	
94.	Nerodyti tokios informacijos.	
95.	Sunku pasakyti.	
Iš viso atsakė	95	84

Magistro baigiamąjį darbą parengė Jurgita Puknienė.

Elektroninis paštas: jurgita.zebelyte@gmail.com.